

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SOSYAL ÖĞRENME KURAMI PERSPEKTİFİNDEN ORTAÖĞRETİM
ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDET ALGILARININ İNCELENMESİ
(KONYA ÖRNEĞİ)**

Tayyibe GÖNÜL

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Ocak 2023**

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI PERSPEKTİFİNDEN ORTAÖĞRETİM
ÖĞRENCİLERİNİN ŞİDDET ALGILARININ İNCELENMESİ (KONYA ÖRNEĞİ)

Tayyibe GÖNÜL

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı
Tezli Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

Konya
Ocak 2023

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹
- Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.²
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

25 Ocak 2023

Tayyibe GÖNÜL

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

25 Ocak 2023

İmza

Tayyibe GÖNÜL

Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, yanımda olan canım babama...

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleőtirilmesinde sabrı, tecrübesi ve bilgisiyle bana yol gösteren, danıőman hocam Sayın Prof. Dr. Hüsamettin Erdem'e destek ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Araştırmaya katılan ve anketimizi dolduran değerli katılımcılara, anketin katılımcı öğrencilere ulaşmasında destek olan okul idarecilerine ve değerli öğretmenlerimize teőekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, yanımda olan canım aileme, maddi manevi destekleri için őükranlarımı sunarım.

25 Ocak 2023

Tayyibe GÖNÜL

ÖZET

Tayyibe GÖNÜL

Sosyal Öğrenme Kuramı Perspektifinden Ortaöğretim Öğrencilerinin Şiddet Algılarının
İncelenmesi: Konya Örneği

Yüksek Lisans Tezi

Konya, 2023

Ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algılarının konu edildiği bu çalışmada, öğrencilerin şiddet algısı ilk kez Albert Bandura ve arkadaşlarının, öğrenmede model alma üzerine odaklanan bir çalışmada kullandığı Sosyal Öğrenme Kuramı perspektifinden ele alınarak incelenmiştir. Çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin şiddeti nasıl algıladıklarını, hangi davranışları şiddet olarak kabul ettiklerini incelemek, betimlemek ve şiddetin öğrenilmesinde etkili olan faktörleri tespit etmektir.

Araştırmanın evrenini, Konya İli merkez ilçelerindeki ortaöğretim okullarında öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. 2021-2022 Öğretim Yılında Konya İli merkez ilçelerinde toplam 89 devlet lisesinde öğrenim gören 70.125 öğrenci bulunmaktadır. Karatay, Meram ve Selçuklu İlçelerinde yer alan farklı türde ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrencileri temsilen seçilen dokuz okulda, kolayda örnekleme yoluyla belirlenen 652 öğrenciye anket uygulanmıştır.

Araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğrencilerin şiddet algılarının araştırılması amacıyla geliştirilen “Şiddet Algısı Anket Formu” kullanılmıştır. Verilerinin analizi, SPSS 24 İstatistik Programı ile yapılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, okul türü gibi demografik özellikleri ile şiddet algılarının farklı boyutları arasında karşılaştırmalar yapılarak frekans tabloları oluşturulmuştur. Araştırma sorularını test etmek için betimsel istatistiksel analizler yapılmıştır. Kategorik değişkenler arasında ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür.

Analizler sonucunda, ortaöğretim öğrencilerinin, şiddeti literatürde yer alan şiddet tanımından farklı algıladıkları, duygusal ve dolaylı şiddet hakkına yeterli farkındalıklarının olmadığı, en fazla sözel şiddete maruz kaldıkları, tespit edilmiştir. Toplumsal yargıların, ailelerinde, çevrelerinde model aldıkları kişilerin, gençler arasında şiddetin yaygınlaşmasında rolü olduğu belirlenmiştir. Bu konuda ailelerin şiddet konusunda bilinçlendirilmesinin ve gençlere sosyal destek sağlamanın önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Şiddet algısı, sosyal öğrenme, şiddet, ortaöğretim öğrencileri

ABSTRACT

Tayyibe GÖNÜL

Investigation of Violence Perceptions of Secondary School Students from the
Perspective of Social Learning Theory: The Case of Konya
Master's Thesis
Konya, 2023

In this study, which focuses on secondary school students' perceptions of violence, students' perception of violence was examined from the perspective of Social Learning Theory, which was first used by Albert Bandura and his colleagues in a study focusing on modeling in learning. The aim of the study is to examine and describe how secondary school students perceive violence, which behaviors they accept as violence, and to determine the factors that are effective in learning violence.

The population of the study consists of high school students studying in secondary schools in the central districts of Konya Province. In the 2021-2022 academic year, there are 70,125 students studying in 89 public high schools in the central districts of Konya Province. The questionnaire was administered to 652 students selected through convenience sampling in nine schools selected to represent students studying in different types of secondary schools in Karatay, Meram and Selçuklu Districts.

In the study, the "Perception of Violence Questionnaire Form" developed by the Ministry of National Education to investigate students' perceptions of violence was used. The data were analyzed using SPSS 24 Statistical Program. Frequency tables were created by making comparisons between the demographic characteristics of the participants such as gender, school type and different dimensions of violence perceptions. Descriptive statistical analyses were conducted to test the research questions. Chi-square test was conducted to test whether there is a relationship between categorical variables.

As a result of the analyses, it was determined that secondary school students perceive violence differently from the definition of violence in the literature, that they do not have sufficient awareness of emotional and indirect violence, and that they are exposed to verbal violence the most. It has been determined that social judgments and the people they take as models in their families and environment play a role in the spread of violence among young people. It was concluded that it is important to raise awareness of families about violence and to provide social support to young people.

Keywords

Perception of violence, social learning, violence, secondary school students

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
2. ŞİDDET KAVRAMI	5
2.1. Şiddet Türleri.....	5
2.1.1. Fiziksel Şiddet	7
2.1.2. Duygusal Şiddet.....	7
2.1.3. Ekonomik Şiddet	8
2.1.4. Cinsel Şiddet.....	9
2.1.5. Siber Şiddet.....	9
2.2. Şiddetin Toplumsal Kültürel Psikolojik Yönleri.....	10
2.2.1. Şiddet Algısı	12
2.2.2. Şiddetin Oluşmasında Çevre Etkisi	14
2.2.3. Sosyal Öğrenme ve Şiddet İlişkisi.....	17
3. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI	21
3.1. Genel Olarak Sosyal Öğrenme Kuramı ve Sosyal Bilişsel Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler	23
3.1.1. Karşılıklı Belirleyicilik	23
3.1.2. Sembolleştirme ve Öngörü Kapasitesi	23
3.1.3. Dolaylı Öğrenme Kapasitesi.....	24
3.1.4. Kendini Düzenleme Kapasitesi	24
3.1.5. Kendini Yargılama Kapasitesi.....	24
3.2. Model Alma-Gözlem Yoluyla Öğrenme	25
3.3. Öğrenmeyi Sağlayan Dolaylı Yaşantılar	26
3.3.1. Dolaylı Pekiştirme	27

3.3.2. Dolaylı Ceza	27
3.3.3. Dolaylı Güdülenme.....	28
3.3.4. Dolaylı Duygu	28
3.3.5. Anlamsal Genelleştirme	28
3.3.6. Kurala Dayalı ğrenme.....	29
4. SOSYALLEŞME SÜRECİ.....	30
4.1. Sosyalleşme Sürecinin Anlamı ve Sosyalleşme Sürecinin Unsurları	30
4.1.1. Sosyalleşme Süreci	30
4.1.2. Sosyalleşme Sürecinin Unsurları.....	31
4.2. Sosyalleşme Sürecinin zellikleri ve İŞlevleri.....	33
4.3. Sosyalleşme Sürecine Etki Eden Faktörler	35
4.3.1. Aile	35
4.3.2. Eğitim (Okul).....	36
4.3.3. Akran Grupları (Arkadaşlar)	37
4.3.4. Toplumsal evre.....	38
4.3.5. Kitle İletişim Araçları.....	38
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....	40
5.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	40
5.2. Araştırmanın nemi	41
5.3. Araştırmanın Sayıltıları	44
5.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	44
5.5. Araştırmanın Yöntemi.....	45
5.6. Araştırmanın Evreni ve rneklem Seçimi	45
5.7. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri.....	47
5.8. Verilerin Toplanması.....	47
5.9. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler.....	48
6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEğERLENDİRİLMESİ	49
6.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular	49
6.2. Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular	51
7. SONUÇ VE ÖNERİLER	90
KAYNAKLAR	101
ÖZGEÇMİŐ	106
EK 1. ETİK KURUL ONAYI.....	107
EK 2. ANKET FORMU.....	108

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Öğrencilerin gördüğü şiddet türleri.....	6
Tablo 2. Öğrencilerin en çok şiddet olarak algıladığı davranışlar	13
Tablo 3. Öğrencilerin en az şiddet olarak algıladığı davranışlar	13
Tablo 4. “Şiddet Algısı” kelimelerinin yer aldığı çalışmalar	42
Tablo 5. Araştırmanın yapıldığı okullar ve öğrenci sayıları	46
Tablo 6. Katılımcılara ilişkin demografik bulgular.....	49
Tablo 7. Katılımcıların Anne Öğrenim Durumları	50
Tablo 8. Katılımcıların baba öğrenim durumları	50
Tablo 9. Katılımcıların okul ortalama başarı puanları	51
Tablo 10. Şiddeti tanımlayan olaylar ve katılımcıların seçme sıklıkları.....	51
Tablo 11. Katılımcıların maruz kaldıkları şiddet türleri	53
Tablo 12. Sözel şiddet türüne göre ki-kare sonuçları.....	53
Tablo 13. Duygusal şiddet türüne göre ki-kare sonuçları	54
Tablo 14. Fiziksel şiddet türüne göre ki-kare sonuçları.....	54
Tablo 15. Cinsel şiddet türüne göre ki-kare sonuçları	55
Tablo 16. Katılımcıların şiddet gördükleri kişilerin dağılımı	56
Tablo 17. Arkadaş şiddetine göre ki-kare sonuçları.....	57
Tablo 18. Anne-Baba Şiddetine Göre Ki-Kare Sonuçları.....	57
Tablo 19. Akraba Şiddetine Göre Ki-Kare Sonuçları	58
Tablo 20. Öğretmen-yönetici şiddetine göre ki-kare sonuçları.....	58
Tablo 21. Katılımcıların şiddetin kaynağına yönelik algılarının dağılımı	59
Tablo 22. Katılımcılara göre şiddetin kaynağı olan durumlar	60
Tablo 23. Katılımcıların, gençlerin şiddete yönelmesinin nedenine yönelik görüşleri...	61
Tablo 24. Katılımcıların sevdikleri bir şey elinden alındığında verecekleri tepki.....	62
Tablo 25. Katılımcıların öfke durumundaki davranışlarının dağılımı	63
Tablo 26. Saldırma Davranışına Göre Ki-Kare Sonuçları	63
Tablo 27. Kendi içine kapanma davranışına göre ki-kare sonuçları	64
Tablo 28. Öfkeyi belli etmeme davranışına göre ki-kare sonuçları	64
Tablo 29. Ağlama davranışına göre ki-kare sonuçları	65
Tablo 30. Şikâyet etme davranışına göre ki-kare sonuçları	65
Tablo 31. Katılımcıların arkadaşıyla sorun yaşaması durumunda verdiği tepki.....	66
Tablo 32. Katılımcıların öğretmenleri ile sorun yaşaması durumunda verdiği tepki	66

Tablo 33. Katılımcıların şiddetle en çok karşılaştıkları yer durumları	67
Tablo 34. Katılımcıların şiddet görme sıklıkları	68
Tablo 35. Katılımcıların şiddete maruz kalma durumlarında ilk müracaat yerleri	69
Tablo 36. Katılımcıların sorunlarını çözmede yardım aldıkları kişiler	70
Tablo 37. Katılımcıların okullarında kendilerini güvende hissetme durumları	71
Tablo 38. Katılımcıların Çakı-Bıçak Taşıma Durumları	71
Tablo 39. Katılımcıların çakı-bıçak taşıma nedenleri	72
Tablo 40. Katılımcıların izledikleri filmlerin karakterlerinden örnek aldığı davranışlar	73
Tablo 41. Katılımcıların ailelerinde kimler arasında şiddet yaşandığı	74
Tablo 42. Katılımcıların istenmeyen davranışta ceza durumları (aile)	75
Tablo 43. Katılımcıların istenmeyen davranışta ceza durumları (okul)	76
Tablo 44. Katılımcıların tehdit edilme durumları	77
Tablo 45. Katılımcıların şahit oldukları davranışlar	77
Tablo 46. Katılımcıların trafikte şiddete maruz kalma durumu	78
Tablo 47. Katılımcıların çevreye yönelik şiddet algı durumu	78
Tablo 48. Katılımcıların azarlandığında üzerine alınma durumu	79
Tablo 49. Katılımcıların okulun dışında azarlanma ve aşağılanma durumu	79
Tablo 50. Katılımcıların okulun dışında kimler tarafından azarlandıkları	80
Tablo 51. Katılımcıların rüyalarında hırpalandıklarını görme durumları	80
Tablo 52. Katılımcıların rüyalarında başkalarını hırpaladıklarını görme durumları	80
Tablo 53. Katılımcıların kamu görevlileri karşısında endişeye kapılma durumu	81
Tablo 54. Katılımcıların kendilerine en yakın gördükleri kamu görevlileri	81
Tablo 55. Katılımcıların komşuları ile ilgili katıldıkları ifadeler	82
Tablo 56. Katılımcıların kavga gördüklerinde canlarının sıkılma durumu	82
Tablo 57. Katılımcıların karşı takım oyuncularına dayak atılması durumuna tepkisi	83
Tablo 58. Katılımcıların müsabakalarda kızma davranışına tepkisi	83
Tablo 59. Katılımcıların çaresiz insanların öldürülmesi durumuna tepkisi	84
Tablo 60. Katılımcıların “erkek çocuklar dövüşmeyi öğrenmelidir” fikrine katılma durumları	84
Tablo 61. Katılımcıların şiddet eğilimi olan çocukların mutlu aile yaşantısı olduğuna inanma durumu	85
Tablo 62. Katılımcıların çevrelerinde şiddet eğilimi olan insanların kültürlü olup olmamalarına ilişkin görüşleri	85
Tablo 63. Katılımcıların, “başarısız insanlar şiddete daha eğilimlidir” ifadesine katılma durumları	86

Tablo 64. Katılımcıların okullarda ders dışı etkinlikleri yeterli bulma durumu	86
Tablo 65. Katılımcıların okul meclisinde şiddet konusunun ele alınma durumuna yönelik görüşleri.....	87
Tablo 66. Katılımcıların şiddeti önlemeye yönelik görüşleri.....	88
Tablo 67. Katılımcıların okullarında şiddeti önlemeye yönelik seminer isteme durumları	88

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Şiddet tipolojisi	11
Şekil 2. Çocuklara kötü muamelede risk etmenlerini gösteren çevresel model.....	15

1. GİRİŞ

Son yıllarda artan şiddet ve saldırganlık eğilimi, buna paralel olarak suça yönelimin yükselmesi, tüm toplumların ortak şikâyet konusudur. Toplumsal ve teknolojik gelişmeler ile azalması beklenen şiddet farklı şekillerde yaşanmaya devam etmektedir. Şiddetin ortaya çıkmasında hem doğrudan hem dolaylı olarak pek çok faktör rol oynamaktadır. Bireyin kişiliğinin oluşmaya başladığı erken çocukluk döneminde anne-baba tutumları, temel dinamikleri belirleyici niteliktedir. Aile yapısının yanı sıra, medyada gösterilen şiddet içerikli programlar, sosyo-ekonomik çevre, kültürel yapı, toplumsal ve küresel krizler, akran grupları gibi birçok faktörün şiddete zemin hazırladığı söylenebilir.

Sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olan insanın yaşamındaki en önemli evre, çocukluktan yetişkinliğe geçiş evresi olan ergenliktir. Bu dönemde genç, dengesiz, duygusal ve önseziden yoksundur. Kimliğini belirleme savaşı verirken, bir yandan istek ve ihtiyaçlarına doyum sağlamaya çalışır, diğer yandan grup standartları doğrultusunda hareket etmeye çalışır. Birey ergenlik yıllarında içinde bulunduğu toplumun adet, töre ve normlarından haberdar olur. Çocukluk döneminde toplumsal, duygusal ve zihinsel hazırlığın önemi büyüktür. Bu nedenle aile ortamında yeterli deneyim ve destek sağlanan ergenler için ergenlik dönemi başarılı ve sakin geçebilir (Yavuzer, 2018, s. 244-247).

Ergenlik dönemi ya da ortaöğretim çağı, genel olarak biyolojik, sosyolojik, psikolojik değişmelerin yaşandığı oldukça karmaşık ve sorunlu bir dönemdir. Genç bireyler sigara, uyuşturucu, içki vb. gibi zararlı alışkanlıklarla bu dönemde tanışır; haylazlık, kavgacılık ve şiddete eğilimleri artabilir. Aile ile geçirilen zamanın azalması, gençlerin farklı insanlarla tanışmaları, farklı çevrelerde bulunmaları, farklı gruplara girme çabaları davranışlarını değiştirmelerini gerektirebilmektedir.

Genç bireyin diğer gençlerle bir arada olma, bir gruba dâhil olma isteği bu dönemde artar ve arkadaşlar grup içinde birbirlerini benimserler, düşüncelerini, ideallerini ve duygularını benzer hale getirirler. Okul akran gruplarını bir araya getiren en önemli ortamdır. Bu ortam aynı zamanda akran öğrenimi sağlamaktadır. Genç akran gruplarında, karmaşık duygularını, çatışmaları, sorunlarını çözümlmeyi ve paylaşmayı öğrenir, ancak olumlu davranışların yanında olumsuz davranışlar da öğrenilmektedir (Yavuzer, 2019, s.

144-147). Okul yaşamı ile birlikte yeni arkadaşlıklar kurulmakta, kurulan arkadaşlıklar sayesinde dış dünya ile ilgili deneyim kazanılmakta, benlik imajı oluşmaktadır.

Okullarda zaman içerisinde disiplin anlayışında bazı değişimler yaşanmıştır. Bir zamanlar sakız çiğnemek, yüksek sesle konuşmak, koridorda koşturmak disiplin sorunu olarak görülürken, günümüzde sözel, duygusal, fiziksel şiddet uyuşturucu, saldırı, hatta cinayet gibi suçlar görülmektedir. “Ceza ve infaz kurumlarına gönderilen çocukların bu kurumlara girmeden önce fiziksel şiddete maruz kalma oranı % 69.2 ve fiziksel şiddet uygulama oranları % 69.3 olarak tespit edilmiştir.” Yapılan çalışmalar gençlerin günümüzde geçmişe oranla toplumsal normlara aykırı davranışlarının arttığını ortaya koymaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 4-6). Şiddet; taklit, tekrar, sosyal öğrenme yoluyla öğrenilerek kalıcı hale geldiğinden gençlerin çevrelerinde var olan rol modeller şiddet içeriyorsa, gençlerin şiddet içeren söylem ve eylemleri öğrenecekleri ön görülmektedir

Taklit, öğrenme süreçlerinin önemli bir aracıdır. Ancak bireyler bir davranışı sadece gözlemleyerek de öğrenebilirler. Araştırmalar bir davranışın taklit etme niyetiyle izlendiği zaman, beyin davranışları taklit ettiğini göstermektedir. Gözlenen davranışların beyinde uyandırılması bu davranışın daha sonra gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Dans, yüzme, tenis gibi etkinliklerde yeni bir tekniği görmeden öğrenmek çok zordur. Bu alanda uzman birinin davranışlarına bakarak öğrenmek, sözel yönergeleri uygulamaktan daha kolaydır. İnsanlar gördüklerini taklit etme becerisiyle donanmıştır (Orhon, 2014, s. 16-17). Birçok kuram içerisinde bireylerin gözlem ve taklit yolu ile davranışları öğrendiği kabul edilmektedir. Bu çalışmada da özellikle üzerinde durulan ve konuya ışık tutan kuram “Sosyal Öğrenme Kuramı”dır.

Sosyal öğrenme kuramı, 1963 yılında ilk kez Albert Bandura ve Richard Walters tarafından, öğrenmede model alma üzerine odaklanan bir çalışmada kullanılmıştır. Kurama göre bireyler sosyalleşme sürecinde davranışlarını, diğer insanların davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler. Gözlemsel öğrenme olarak da tanımlanabilecek bu öğrenmenin anahtar kavramı “gözlemdir” ancak sosyal öğrenme yalnızca gözlemlenen davranışın taklit edilmesinden ibaret değildir; motivasyon (güdü), dikkat, hafıza ve üretim basamaklarını içeren karmaşık bir süreçtir (Taylan, 2011, s. 44-46). İnsanların bilişsel ve

sosyal yetenekleri, taklit yoluyla öğrendiğini ileri süren kuramın teorisyenleri, model almayı şiddet ve saldırgan davranışlar üzerinde değerlendirmektedirler.

Şiddet öğrenilmiş, saldırganlık ise içgüdüsel bir davranıştır. Şiddetin, diğer davranışlar gibi sosyalleşme sürecinde öğrenildiği ve nesilden nesle aktarıldığı göz önünde bulundurulduğunda; bireysel, ailevi, toplumsal, psiko-sosyal açıdan kayıplara neden olacağı anlaşılmaktadır. Kuşaklar arası aktarım, şiddetin artarak ve yaygınlaşarak devam etmesi toplumun tüm üyelerinde çeşitli sağlık sorunlarına ve sosyal yapıda anormalliklere neden olarak, geleceğe yönelik sağlam temeller atılmasını da engelleyecektir. Bu bağlamda geleceğin yetişkinleri olan ergenlerin hem kendi hem de diğer insanların sağlığına zarar verecek davranışlar geliştirmemeleri, sağlıklı ve olumlu ilişkiler kurarak gelişimlerini sürdürebilmeleri gerekmektedir. Bireyin şiddeti öğrenmesi ve şiddet içeren davranışlar sergilemelerinin nedenlerinin çok yönlü ele alınmasının gerekliliği açıktır. Öğrencilerin çatışma çözme, yaşam ve iletişim, becerilerindeki yetersizlikler olumsuz davranışların çözülmesinin ana engelidir. Yetersizliklerin yanı sıra sınırlılıklar, katı disiplin, sınıf mevcudunun fazlalığı, iletişimsizlik, adaletsiz uygulamalar ve özgürlüğün kısıtlanması okulda öğrencilerin şiddet içeren davranışlarının artmasına neden olan risklerdendir. Gençliğin şiddet kültürünü içselleştirmesinde farklı parametrelerin söz konusu olduğu görülmektedir.

Literatürde şiddet konusu ile ilgili farklı alanlarda yapılmış binlerce akademik çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların büyük bir kısmı, suç ve şiddet ekseninde yapılmıştır. Şiddet uygulanmakta, suç işlenmekte, birçok kişi şiddet mağduru olmakta ve ortaya çıkan sonuçlar incelenmektedir. Şiddeti engellemeye yönelik tedbirlerin alınması için, öncelikle toplumda şiddetin nasıl ortaya çıktığının araştırılması ve bireyin kişilik gelişiminde önemli bir evre olan ergenlik döneminin incelenmesi, şiddetin ortaya çıkışı konusuna ışık tutacaktır. Bu bağlamda daha önce, kadınların kadına yönelik şiddet algısı, lise türlerine göre ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısı, çocukların ailede şiddet algısı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır ancak yeterli sayıda olmadığı görülmüştür. Bu çalışmada farklı parametreler ekseninde ortaöğretim öğrencilerinin şiddeti nasıl algıladıkları, sosyal öğrenme kuramı ışığında tartışılmaya çalışılmakta, şiddet algısı sosyolojik olarak incelenmektedir. Bu çalışmanın özgün yanı, şiddet algısının öğrenme ile birlikte ele alınmasıdır.

Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin şiddeti nasıl algıladıkları, hangi davranışları şiddet olarak kabul ettiklerini incelemek ve betimlemek, şiddetin öğrenilmesinde etkili olan faktörleri tespit etmek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yapılan araştırma nicel desende ve tarama modelinde tasarlanmıştır. Araştırmada ilişkisel bağlantılar, düşünce ve davranışlar, gençlerin gelişmekte olan tutumları tespit edilmeye çalışılmakta, araştırma sorularına ilişkin mevcut durum ortaya koyulmakta ve betimlenmektedir.

Ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısının incelenmesi amacıyla kullanılan anket, 2021-2022 Öğretim yılının ikinci döneminde Konya il merkezinde bulunan Ortaöğretim Okullarında öğrenim gören öğrencileri temsilen, Anadolu lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Liselerden kolayda örnekleme yoluyla belirlenen 652 öğrenciye uygulanmıştır. Saha araştırmasında anket tekniği ile elde edilen bulgular, istatistiksel teknikler aracılığı ile çözümlenmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak elde edilen verileri test etmek için, Ki-Kare kullanılmıştır. Testlerin kullanılmadığı durumlarda betimleyici, çıkarımsal istatistiklerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde, şiddet algısı ile ilgili literatür taranarak elde edilen bilgiler doğrultusunda oluşturulan kavramsal çerçeve yer almaktadır. Araştırmanın ikinci bölümünde “Şiddet Algısı Anketi” uygulanarak elde edilen veriler, yorum ve değerlendirme bulunmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünün ardından şiddet kavramı ve şiddet türleri üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde Sosyal Öğrenme Kuramı hakkındaki bilgilere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde sosyalleşme süreci ve beşinci bölümde araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, sayıltıları, evren ve örnekleme, veri toplama teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesinin yer aldığı yöntem bölümü bulunmaktadır. Altıncı bölümde, anket sonucunda elde edilen araştırma bulguları, SPSS 24 programı ile analizi gerçekleştirilen verilere ait tablolar ve açıklamaların yorumları yer almaktadır. Sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmış, önerilerde bulunularak çalışma tamamlanmıştır.

2. ŞİDDET KAVRAMI

Şiddet, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “Bir hareketin, bir gücün derecesi”, “sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma”, “duygu ve davranışta aşırılık” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri). “Bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma” (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 10) anlamına gelen şiddet kavramı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2002 yılında yayınlanan “Şiddet ve Sağlık Raporunda”, “*Fiziksel kuvvet ya da gücün; gerçekte ya da tehdit yolu ile; ölüm, psikolojik zarar, fiziksel zarar, yoksunluk ya da gelişme engeline neden olacak biçimde; bir grup, bir başkası, kendine ya da topluma karşı niyetli şekilde kullanılması*” olarak tanımlanmıştır (Şiddet Sempozyumu).

Dövmek, hakaret, tehdit etmek, itmek doğrudan şiddet; sosyal dışlama, dedikodu yapmak, yoksun bırakma, ayrımcılık, dolaylı şiddet ya da ilişkisel şiddet olarak adlandırılmaktadır. Doğrudan şiddet erkekler arasında, dolaylı şiddet ise kızlar arasında daha yaygın görülmektedir. Şiddet ile ilgili fiziksel şiddeti ifade eden “dar anlamda şiddet”, psikolojik şiddeti ifade eden “geniş anlamda şiddet” ayrımı da yapılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008). Fromm’a (1995) göre, tepkisel şiddet ya da kışkırtılmaya cevap olarak ortaya çıkan şiddet, dürtüsellik güçlüğü ve kendini kontrol edememe, sosyal ilişkilerde baş etme sorunlarıyla ilgili ve ilişkilidir. Planlı şiddet ise kasıtlı bir biçimde yapılır ve dış pekiştireçler ile kontrol edilmektedir (s. 56). Şiddet aile içinde bireylerin birbirlerini kontrol etmek amacıyla gerçekleştirdikleri, hakaret, tehdit, cinsel saldırı, engelleme öldürme gibi pek çok davranışı kapsamaktadır. Tanımlarda şiddet, fiziksel ve fiziksel olmayan olumsuz davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın temel sorularından bir tanesi öğrencilerin hangi davranışları şiddet olarak algıladıklarıdır, bu nedenle şiddet olarak kabul edilen davranışlar ve hangi şiddet türü kapsamında olduğu konusunda, aşağıdaki bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Şiddet Türleri

Şiddet türleri, fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel ve siber şiddet olarak ayrılmaktadır. Çocuk ve gençlerin en sık karşılaştıkları şiddet türleri fiziksel, sözel ve duygusal şiddettir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 31). Aşağıda 2008 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından

okullarda şiddet algısının incelenmesi amacıyla yapılan bir araştırmada öğrencilerin en çok maruz kaldıklarını belirttikleri şiddet türlerine yönelik tablo yer almaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin gördüğü şiddet türleri

Şiddet Türü	%
Sözel	52,2
Fiziksel	21,9
Duygusal	23,7
Diğer	2,2

Kaynak: (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 31)

2008 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan, “Öğrencilerin Şiddet Algısı” adlı raporda, öğrencilerin gördüğü şiddet türlerine ait istatistiki veriler; %52.2 sözel şiddet, %21.9 fiziksel şiddet, %23.7 duygusal şiddet, %2.2 diğer şeklinde yayınlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 31). Araştırmada sözel şiddet oranının, diğer şiddet türlerine göre yüksek olduğu görülmektedir. Sözel şiddet yetişkinler tarafından zararsız algılanmakta, genel olarak şiddet denilince akla fiziksel şiddet gelmektedir.

TÜİK (2020) raporuna göre, 2016 yılında, 158.343 çocuk mağdur olarak güvenlik birimlerine getirilmiş ya da gelmiştir. Bu çocuklardan %10.65 i cinsel şiddete maruz kalmıştır (14.671 kız, 2202 erkek). 2017 yılında mağdur olarak güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısının 137.482 ye düştüğü ancak cinsel şiddete maruz kalan çocuk sayısının %13.54 e yükseldiği tespit edilmiştir (Akbaş, 2020, s. 46-47). 2017 yılı sonrasında istatistiklerin güncellenmediği, bunun yanı sıra, TÜİK verilerinin Türk Ceza Kanunu kapsamında, çocuklara yönelik fiziksel şiddetin, genel şiddet oranları içerisinde değerlendirilmesi nedeniyle resmi istatistiklere yansımadağı görülmüştür. 2014 ve 2017 yılı istatistik oranları karşılaştırıldığında, güvenlik birimlerine cinsel istismar nedeniyle getirilen çocuk sayısında %60 oranında artış görülmüştür (Akbaş, 2020, s. 47). “İstatistiklerle Gençlik” raporuna göre, ülkemizde (83.614.362) toplam nüfusun %23’ünü (19.262.704), 15-29 yaş arası genç nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2020, s. 4).

Birçok Batı ülkesinin nüfusundan kalabalık olduğu düşünüldüğünde, genç nüfusumuzun, şiddet konusunda risk taşıdığı görülmektedir. Abraham Maslow’un ihtiyaçlar piramidine göre, güvenlik ihtiyacının karşılanmadığı bir ortamda, başarıya duyulan ihtiyaç kendini gösteremez. Başarılı, ülkesine değer katacak bireyler yetiştirmek için araştırma sonucunda elde edilecek veriler, alınacak tedbirlere ışık tutacaktır. Bu doğrultuda

araştırmada sık sık söz edilecek şiddet turleri aşağıda, fiziksel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve siber şiddet başlıkları altında açıklanmaktadır.

2.1.1. Fiziksel şiddet

Fiziksel şiddet, dövme, hırpalamak gibi fiziksel güç kullanımı sonucunda, şiddete maruz kalan kişinin sağlığı, gelişmesi, onuru ve yaşamı bakımından zararın ortaya çıkmasıdır. Fiziksel şiddet; tekmeleme, sarsma, boğazını sıkma, yakma, boğma, zehirleme, yaralama, ısırma, vurma, hareketleri, fiziksel şiddet çerçevesinde değerlendirilebilir. Fiziksel şiddet gözlenebilen bu nedenle en çok saptanan şiddet türüdür. En büyük problem şiddete maruz kalan kişinin bu durumu saklamasıdır. Aile içinde, çocuğa ya da gence yönelik fiziksel şiddet çoğu zaman disiplin sağlama ve cezalandırma amacıyla uygulanmaktadır (Özbek, 2022).

Çocukların cinsel ve fiziksel istismarı yaygındır, her ikisi de ölümcül ya da ciddi fiziksel yaralanmaya neden olabilir, ayrıca sosyal işlevsellik ve duygusal gelişim üzerinde yıkıcı ve uzun vadeli etkiler üretebilirler (Neugebauer, 2000, s. 1116-1117). Türk Ceza Kanunu 81. maddede kasten öldürme, 86. maddede kasten yaralama, 89. maddede taksirle yaralama, 94. Maddede işkence, 96. maddede eziyet, 106. Maddede tehdit ve 232.maddede kötü muamele fiziksel şiddet olarak cezalandırılmaktadır (TCK, 2012). Bu suçların çocuklara uygulanması halinde cezaların ağırlaştığı görölmektedir, ancak cezaların ağırlaşmasının caydırıcı olmadığı, şiddet olaylarının oranlarının artmasından anlaşılmaktadır.

2.1.2. Duygusal şiddet

Duygusal şiddet, küçük düşürme, tehdit, ayrımcılık yapma, dışlama, alay etme, düşmanca yaklaşma, korkutma, suçlama hareketlerinin kısıtlaması gibi fiziksel güç içermeyen davranışlardır (Dünya Sağlık Örgütü, s. 9-10). Duygusal şiddet, temelinde psikolojik hasar bulunan ve günlük yaşamda en çok rastlanan şiddet türlerindedir. Cinsel ve fiziksel şiddette gözlenen somut bulgular duygusal şiddette bulunmamaktadır. Kişiler, fiziksel ya da cinsel şiddet ile birlikte duygusal ve sözel şiddete de maruz kalmaktadırlar. Tek başına bırakmak, reddetmek, gelişimine uygun olmayan görevler vermek, suça yöneltmek, yıldırma, aşağılmak, tepki vermemek, kendi çıkarları için kullanmak duygusal şiddete

sebebe olan davranışlardır. Duygusal şiddet sonucunda çocuğun, gencin zihinsel, fiziksel, toplumsal ve ruhsal gelişiminin olumsuz etkilenmesi söz konusu olabilmektedir (Bernett, 2005, s. 3415-3417). Türk Ceza Kanunu (5237), 125. maddede yer alan hakaret suçları olarak cezalandırılmaktadır (TCK, 2012). Araştırmalara göre, küçük düşürücü, aşağılayıcı lakaplar takmak duygusal şiddet kapsamında yer almakta ve çocuklara hem akranları hem de yetişkinler tarafından uygulanmaktadır. Özellikle kişilerin yüz yüze olmaması ve karşısındaki kişiyi tanımamaları nedeniyle sosyal medyada sık karşılaşıldığı ve aynı zamanda siber şiddet kapsamına girdiği görülmektedir.

2.1.3. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, bireyin ekonomik özgürlüğünün elinden alınması; paranın ve diğer ekonomik kaynakların, kontrol, tehdit ya da bir yaptırım aracı olarak sistematik kullanılmasıdır. Bireyin çalışmasına, iş yaşamında ilerlemesine engel olmak, kısıtlı harçlık vermek, ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamamak, gelire el koymak ve harcamak şeklinde ortaya çıkmaktadır (Özgentürk, Kargın, & Baltacı, 2012, s. 59). Çocuk ya da kadınların para kazanması, kazandıkları paranın ellerinden alınması ekonomik şiddetin alt başlığı olurken, bu duruma tezat olan, kadının çalışmasına izin verilmemesi, ekonomik özgürlüğünün kısıtlanması diğer önemli alt başlıktır. İnci'ye (2020) göre, eğitimde, siyasette, iş gücü piyasalarındaki karar alma mekanizmalarındaki, eşitsizlik, ayrımcılık, bireyin statüsü, geliri düşük işler yapmak zorunda bırakılması, kadınları erkeklere bağımlı hale getirecek uygulamalar ekonomik şiddet içerisinde yer almaktadır (İnci, 2020, s. 191-192).

Ekonomik şiddet, bireyleri ruhsal ve fiziksel olarak olumsuz etkileyebilmektedir. Zayıf etkileşimin, sosyal izolasyonun olduğu toplumlar yaratarak, bireylerin yalnızlaşmasına neden olabilmektedir. WHO'nun şiddet tanımı, yoksunluk kategorisi içerisinde yer almaktadır. Bu kategoride kaynaklardan yoksunluk olarak ifade edilen ekonomik şiddet, aynı zamanda diğer şiddet türlerine ortam hazırlamaktadır (Kandemir & Alıcı, 2022, s. 366). Şiddet türleri içinde en az değinilen şiddet türünün ekonomik şiddet olduğu düşünülebilir. Diğer şiddet türlerine zemin hazırlaması nedeniyle şiddeti ortaya çıkaran etmenlerin tespitinde üzerinde durulması gereklidir.

2.1.4. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, yıkıcı ve zorlayıcı davranışlar aracılığı ile işlenen, mağdurun cinselliğinden yararlanmanın yanı sıra, utandırmak, kontrol etmek, boyun eğdirmek ve zarar vermek amacı ile gerçekleştirilen şiddet suçudur. Cinsel teklif, yaklaşım, istenmeyen cinsel sözler ve eylemleri, iş yeri, ev, her koşulda, doğrudan ya da dolaylı yapılan cinsel eylemleri kapsamaktadır. Cinsel şiddet, çocuğun kavrayamadığı, onay vermediği, gelişim bakımından hazır olmadığı veya toplum tarafından kabul edilmeyecek şekilde cinsel etkinliğe dahil edilmesidir. Failler başka çocuklar ya da gençler olabileceği gibi, mağdur, üzerinde otorite, sorumluluk ve yetki taşıyan bir yetişkinde olabilmektedir (WHO, 2002, s. 149-151). Türk Ceza Kanununda cinsel suçlar, çocuklara karşı cinsel istismar (103. Madde), cinsel taciz (105. Madde), cinsel saldırı (102. Madde) olarak tanımlanmaktadır. Cinsel suçların sözlü ve fiziksel taciz şeklinde de gerçekleştiği görülmektedir (Özgentürk, Karğın, & Baltacı, 2012, s. 59). Suç oranlarına yönelik raporlarda cinsel şiddetin, sözlü ve fiziksel şiddet ile birlikte gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca son yıllarda kullanımının yaygınlaşması ile sosyal medyanın cinsel taciz için uygun bir ortam haline gelmesi nedeniyle, cinsel tacizin aynı zamanda siber şiddet haline geldiği söylenebilir. Sonuç olarak şiddet türleri genellikle bir arada ortaya çıkmaktadır.

2.1.5. Siber Şiddet

Siber şiddet, dijital ortamlarda bireyi üzen, itibarını zedeleyen, maddi ve manevi zarar veren, nefret içerikli eylem ve söylemlerdir. Dijital şiddet, her yaşta, her platformda, her bireyin yaşayabileceği, fotoğraf, görüntü, ses ve video kayıtlarının alınması, internet ortamlarında bu materyallerin yayınlanması yolu ile tehdit edilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Polat, 2021, s. 411-414). Bilgi ve teknoloji çağı olan 21. Yüzyılda bilişim teknolojileri vazgeçilmez bir şekilde bireysel ve toplumsal yaşama girmektedir. Alışveriş, bilgi paylaşımı, sanal oyunlar artmakta, kişisel bilgisayarlar ve cep telefonları, dijital kameralar ile bireyler, bilgiye daha kolay ulaşmaktadırlar. Video ve fotoğraf paylaşım siteleri, bloglar, mesajlaşma, e-posta gibi haberleşme araçları yoğun olarak kullanılmaktadır. Aytekin'e (2022) göre gerçek hayatta yaşanan şiddet türleri, internet kullanımının artması ile dijital ortamlara taşınmış, siber zorbalık, özellikle çocuk ve gençler için çevrimiçi risklerin en önemlisi haline gelmiştir (Aytekin, 2022). Siber şiddet,

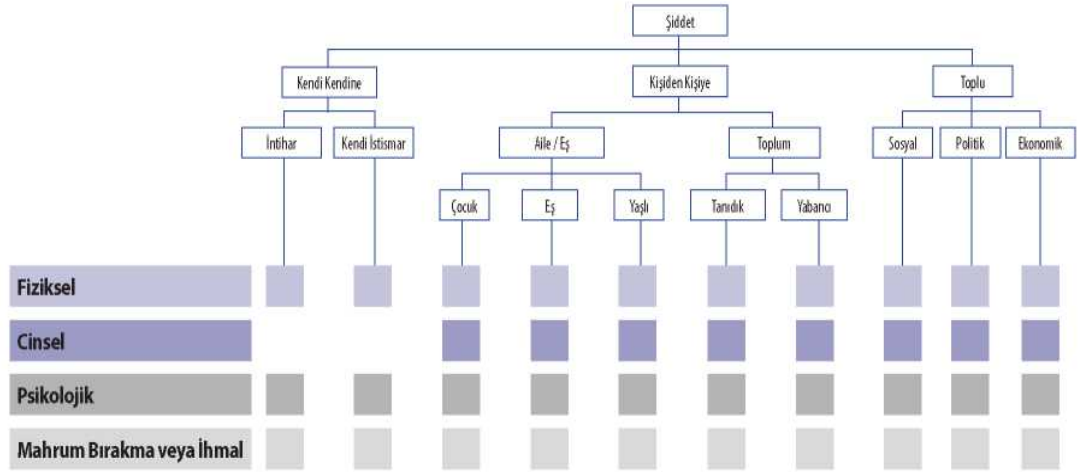

sosyal, duygusal ve psikolojik zararlar oluşturmakta, ceza kapsamında incelenerek, hukuksal açıdan suç olarak kabul edilmektedir (Kurt, 2005, s. 330-338). Siber suçlardan gençleri korumak için, cinsel istismara karşı çevrimiçi mücadele eden Uluslararası INHOPE yardım hattı www.inhope.org ve ihbarweb.org.tr. Ulusal yardım hatlarından, e-güvenlik sitelerinden gençlerin ve ailelerinin haberdar edilmesi sorunun çözüme katkı sağlayacaktır.

Çocuklar ve gençler çoğunlukla yaşlıları tarafından, sosyal medya paylaşımları üzerinden dalga geçilme, aşağılanma suretiyle olumsuz ve hakaret içeren yorumlara maruz kalırken, bireyler ileri yaşlarda, cinsel ve etnik kimlik, düşünce ve siyasi görüşlere yönelik yapılan şiddeti deneyimlemekte, ancak şiddet türleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle bu tür davranışları şiddet olarak algılamamaktadırlar.

2.2. Şiddetin Toplumsal Kültürel Psikolojik Yönleri

21 yüzyılda ulaşılan teknolojik gelişmeler ve toplumsal gelişmişlik düzeyi ile azalması beklenen şiddet hem ilkel hem de farklı şekillerde yaşanmaya devam etmektedir. Şiddet insan haklarına yönelik tehdit oluşturmaktadır. Şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan psikolojik nedenler; anne baba tutumları, tahrik edilme, muhtaç/bağımlı olma, engellenme, çatışma çözme becerilerinin öğrenilmemesi, iletişim problemleri olarak kabul edilebilir. Toplumda şiddetin sorun çözme tekniği olarak görülmesi, medyanın etkisi, geçim sıkıntısı, cinsiyet rolleri, küreselleşme, göç, ailenin eğitimsizliği, şiddetin ve saldırgan davranışların sosyal nedenleri olarak görülmektedir. Fiziksel, zihinsel, duygusal ve ekonomik şiddet sosyal nedenlerle ortaya çıkan şiddet türleridir (Özgür, Yörükoğlu, & Arabacı, 2011, s. 53-54).

Şekil 1. Şiddet tipolojisi

Kaynak: (Dünya Sağlık Örgütü, 2006, s. 9)

- Fiziksel şiddet; dövme, vurma, itme/kakma, tekme atma, bıçaklama, tokatlama
- Cinsel şiddet; cinsel ilişkiye zorlama, laf atma, tecavüz etme, zorla evlendirme
- Duygusal şiddet; küfretme, lakap takma, sosyal izolasyon, başkalarının önünde küçük düşürme, aşağılama, sürekli eleştirme, utandırma, sevgi göstermeme, hakaret,
- Ekonomik şiddet; kişinin parasını zorla elinden alma, alacağını vermeme, eksik ödeme yapma ve yönetme.

Uygulandığı kişiye göre şiddet, kişinin kendine yönelik uyguladığı, kişiler arası ve kolektif şiddet olarak üç gruba ayrılmaktadır. Kişinin kendisine uyguladığı şiddet; intihar girişimi, intihar, uzuvlarına zarar vermek ve farklı şiddet içeren davranışlardır. Kişilerarası şiddet, arkadaş çocuk ve yaşlılara yönelik şiddet, işyerinde yaşlı bakım evlerinde okulda sokakta görülen şiddettir. WHO (2006) raporuna göre, kolektif şiddet, terör, mafya olayları, savaşlar, çete çatışmaları gibi hem toplumu hedef alan hem de politik ekonomik ve sosyal şiddeti içermektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2006, s. 8-9). Araştırma sonuçları göstermektedir ki, içinde yaşanılan zamana ve topluma göre özellikleri değişen şiddet, çoğunlukla birbirini tanıyan, birbiriyle ilgili grup ve bireyler arasında görülmekte ancak erkekler, ilk defa karşılaştıkları ve tanımadıkları insanlara karşı da şiddet gösterebilmektedirler.

Dünya genelinde artan şiddet olayları nedeniyle her yıl en az iki milyon kişinin duygusal ve fiziksel sakatlıklar yaşadığı ve yaralandığı belirtilmektedir. Yapılan çalışmalar sonucu özellikle aile içinde ve okulda yaşanan şiddetin boyutları sosyalleşme sürecindeki çocuk ve ergenleri de etkilediği için kaygı verici görülmektedir. Giddens'ın "Sosyoloji" adlı kitabında kimlik oluşturma sürecinin, yeni sorumluluklar, ergenlik döneminde çatışmalar doğurabildiği ifade edilmektedir. İçsel ya da toplumsal çatışmalar, ergenlerin kendini önemsiz hissetmelerine sebep olabileceği gibi, agresiflik ve başkaldırı şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. En çok risk alınan dönem olan ergenlikte, şiddet ve saldırganlık çözüm olarak düşünülmektedir. Baskıcı, sevgisiz bir aile ortamında yetişen çocukların, problem çözme becerilerinin gelişmemesi ve sosyalleşme sürecinin sağlıklı sürdürülememesi ileride şiddet uygulayıcısı olmalarına kaynaklık edebilmektedir. Ailenin uyguladığı şiddet, çocuk ve gençlerin de saldırganlık ve şiddet eğilimlerini artırmaktadır (Giddens & Sutton, 2013, s. 409-410). Ülkemizde 2019 yılında 15-17 yaş 68.367 gencin işlenen suçlar nedeniyle TCK. özel kanunlar uyarınca sanık olarak yargılandığı görülmektedir. Bu sanıklardan 62.777'si erkek, 5590'ının kadın olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2020, s. 56)

Sonuç olarak öğrencilerin günlük yaşamlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri aile ve okul ortamında şiddet olaylarının artmasının, ilerde şiddetin uygulayıcısı olmalarının temel nedenlerinden biri olduğu görülmektedir. Ayrıca bu ortamlarda şiddetin sorun çözme tekniği olarak kullanılmasının, şiddeti önlemek için alınabilecek tedbirlerde göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir. Buraya kadar ele alınan şiddet, şiddet türleri ve şiddetin toplumsal, kültürel ve psikolojik yönlerinin gençleri nasıl etkilediğinin çözümlenmesi için, şiddeti nasıl anlamlandırdıklarının da ele alınması gerekmektedir.

2.2.1. Şiddet Algısı

Şiddet olayları insanları korkutmak, sindirmek amacıyla uygulanan tutum ve davranışlardır, ancak bu davranışlara yönelik kabuller toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Şiddet algısında, şiddetin ne olduğu ya da neyin şiddet olarak kabul edildiği önemlidir, çünkü benzer davranışlar ve tutumlar farklı algılanabilmektedir. Algı, "duyusal bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi" anlamına gelmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 10-13). Bazı davranışlar şiddet olarak kabul edilip onunla mücadele edilirken; bazı davranışlar şiddet olarak görülmemekte, bu nedenle meşruiyet kazanabilmektedir. Hangi tutum ve davranışların şiddet olduğu değer

yargıları, inançlar, kişilik ve kültürel yapılara göre değişiklik göstermektedir. Bu yüzden öğrencilerin şiddete yönelik algılarının bilinmesi, şiddet olaylarına karşı alınabilecek tedbirlerin etkinliğinin artırılması açısından önem taşımaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin en çok şiddet olarak algıladığı davranışlar

Algılanan Davranışlar	%
Sert Davranma	71,0
Kaba Söz ve Davranış	53,7
Tartaklanma	48,6
El Şakası (Tekme, tokat, yumruk v.b.)	42,4
Azarlanma	40,5
Başkası Tarafından Yaralanma	38,8
Küfür Edilme	38,6
Baskı Kurulması	37,0
Kişilerin Duygularını İncitecek Söz Ya da Davranış	35,6
Öğretmenin Tehdit Etmesi	34,1

Kaynak: (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 13)

Tablo 3. Öğrencilerin en az şiddet olarak algıladığı davranışlar

Algılanan Davranışlar	%
Ağız Dalaşı	18,4
Her Türlü Engelleme	18,6
Laf Atılma	19,5
Anne ve Babanın Tehdit Etmesi	21,1
Alay Edilme	21,4
İğneleyici Şekilde Konuşma	21,6
Öğretmenin Kızması	22,9
Manevi Değerlere Hakaret	23,1
Eksiklerin Yüze Vurulması	24,1
Öğretmenin Küçük Düşürücü Sözleri	26,8

Kaynak: (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 14)

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2006-2007 yıllarında, öğrencilerin şiddeti nasıl algıladıkları ve şiddete yönelten faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla yapılan bir araştırmada öğrencilerin; fiziksel şiddet (%35.5), sözel şiddet (%48.7), duygusal şiddet (%27.6), cinsel şiddet (%11.7) uyguladıkları belirlenmiştir. Çocukların ceza kurumlarına girmeden, son üç ay içerisinde %69.2 fiziksel şiddetle karşılaştıkları ve % 69.3 fiziksel şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 4). Yapılan birçok araştırmada ulaşılan ortak sonuçlar; gençlerin şiddeti taklit ve tekrar yolu ile kalıcı biçimde öğrendikleri, çevrelerinde şiddet barındıran modeller var ise gençlerin söylem ve eylemlerinin de şiddet içerdiği.

Afyon'da ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısına bilgisayar oyunlarının ve dizi filmlerin etkisini inceleyen nitel bir araştırma yapılmış ve farklı bir veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilerden sevdikleri bilgisayar oyunları, dizi ve filmleri belirtmeleri ve bunlarla ilgili resimler çizmeleri istenmiştir. Şiddet içeren ve şiddet içermeyen şekilde gruplanan öğeler ile ilgili çizimler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Şiddet içeren çizimlerde, tabancalar, kesici alet ve bıçaklar, yaralı, ölü insanlar resmedilmiştir. Tespih, sigara şiddet içermeyen resimlerde görülmezken, şiddet içeren resimlerde kan, sigara içen karakter, kurşun, tespih çizildiği görülmüştür. 91 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada, çizimlerden 45 tanesinin şiddet unsuru içerdiği ve şiddet davranışları içeren bilgisayar oyunları, dizi ve filmlerin öğrencilerin zihinlerinde nasıl imgeler bıraktığı görülmüştür (Yörük, Koçyiğit, & Turan, 2015, s. 127-142). Şiddete kaynaklık eden faktörler ve bu faktörlerin olumsuz sonuçlarının medya ve oyunlarla ilişkili olduğu, öğrencilerin zihinlerinde fiziksel ve sözel şiddeti çağrıştıran imgeler bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır. Şiddete maruz kalmasalar da şiddeti bu şekilde öğrendikleri tespit edilmiştir.

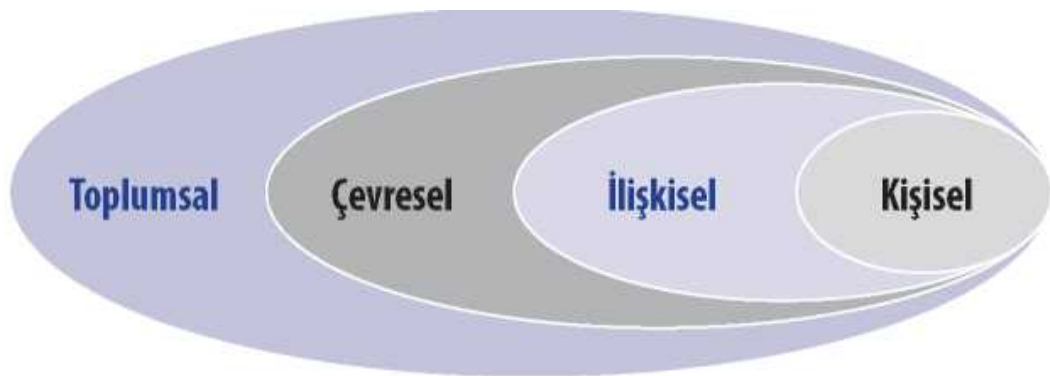
Şiddet farklı biçimlerde ele alınabilen bir olgudur ve aslında bir algı sorunudur. Öyle ki bireyi üzen, tehdit ya da baskı altında hissettiren, psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyen her türlü davranış ve tutum psikolojik ya da duygusal şiddet olarak algılanmaktadır. Ekonomik destekten mahrum bırakılması, ekonomik faaliyetlerinin engellenmesi, şiddet olarak algılanmaktadır. Azarlama, yüksek sesle bağırma sözel şiddet olarak algılanmaktadır. Fakat en önemlisi şiddetin yaşam biçimi olarak benimsenerek, sorun olarak görülmemesidir. Yapılan tüm araştırmalar şiddet ile yaşamaya alıştığımızı göstermektedir. Toplumda, “şiddetin şiddetle önlenileceği” algısı, şiddet içeren davranışların sürekli tekrar etmesi ve şiddetin toplumsal yaşamda bir kısır döngü haline gelmesine neden olmaktadır.

2.2.2. Şiddetin Oluşmasında Çevre Etkisi

Şiddetin genetik nedensellik içerisinde açıklanamaması, şiddetin oluşmasında çevresel etkenlerin sorgulanmasına neden olmuştur. İnsanlar çoğu zaman şiddeti, stresle ya da sorunlarla baş etme yöntemi olarak görmüşlerdir. Şiddet mağduru insanların, sonrasında şiddet uygulayıcısı olduklarının görülmesi de dikkat çekmektedir.

Şiddetin ortaya çıkmasında toplumsal ve bireysel birçok faktörün katkısının olması; şiddetin tanımlanmasını ve açıklanmasını güç bir hale getirmektedir. Şiddet bir gruba ya da bir kişiye, herhangi bir nedenle zarar verme davranışı olarak açıklanabilir. Korkutma, eziyet, baskı, sindirme, cezalandırma, başkaldırı, öldürme, şiddetin farklı görünümüdür ve günlük yaşamda farklı toplumlarda farklı derecelerde yaşanmaktadır. Şiddeti biyolojik, genetik, demografik, sosyal, ekonomik, politik, psikolojik, faktörlerle ele alan yaklaşımlarda, şiddetin insan türünün, yaşamının zorunlu bir parçasını teşkil edip etmediği sorusu temel sorudur (Güleç, Topaloğlu, Ünsal, & Altıntaş, 2012, s. 112-117). Egemenlik, iktidar arayışı, yaşam mücadelesi, ölüm korkusu, istekler ve dürtülerin şiddetin kaynağı olduğu ileri sürülmüştür.

Şiddetin nedenlerini açıklamak amacıyla yaygın olarak kullanılan pek çok model mevcuttur. Bu modellerde şiddete neden olan bireysel nedenler açıklanırken, sosyokültürel etkenler temel alınmaktadır (Polat, 2017, s. 17). Sosyal öğrenme kuramını destekleyen Çevresel Modelde, modeli temsil eden iç içe dört daireden en içteki daire, biyolojik ve bireysel geçmiş; ikinci daire, istismarın gerçekleştiği ortam olan aile; üçüncü daire, işyeri, arkadaş grupları, sosyal ağlar, yaşanılan çevre gibi sosyal yapı ve kurumlar; dördüncü daire, norm, değer ve kültürü içeren sosyo-ekonomik çevreyi göstermektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2006, s. 13). Model bireyin çevreden bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir. Şiddetin öğrenilmesinde çevrenin önemli bir etken olduğu görülmektedir.

Şekil 2. Çocuklara kötü muamelede risk etmenlerini gösteren çevresel model

Kaynak: (Dünya Sağlık Örgütü, 2006, s. 13).

Şiddetin insan doğasıyla ilişkisi temel bir faktördür ve şiddet, hem toplumsal hem de kolektiftir. Psikolojik kuramlarda, şiddetin saldırganlığın aile ve çevrede öğrenildiği, çocukluk ve ergenlik döneminde şiddet görenlerin, şiddet gösterme ve suç işlemeye yatkın oldukları iddia edilmektedir. Aç, susuz bırakılan, hareketleri kısıtlanan çocukların saldırgan davranışlar gösterdikleri, gürültünün, aşırı sıcaklığın, nemin bu tür davranışları artırdığı deneyler sonucu görülmüştür (Yöyen, 2012, s. 3). Ancak günümüzde psikiyatrik hastalıkların tanınması ile ruhsal hastalıkların, şiddet davranışını açıklamak için tek başına yeterli olmadığı, madde kullanımı, ekonomik kazanç, boşanma, mağduriyet, işsizlik, şiddet öyküsü gibi sosyal faktörlerin şiddet davranışının ortaya çıkmasında önemli etkenler olduğu savunulmaktadır.

Araştırmalarda medyada şiddet içeren görüntülerle, şiddet davranışları sergileme ilişkisinin varlığı tartışılmaktadır. Düşük sosyo-ekonomik düzeyde ve özellikle erkek çocuklarda medyadan etkilenmenin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuk ve ergenlerin sosyalizasyon sürecinde olmaları nedeniyle aile, akran, akraba gibi medyanın da etkisi altında olduklarının ve şiddetin öğrenilmesi açısından bu durumun önemli olduğunu göstermektedir. Günümüzde televizyon ikinci ebeveyn haline gelmiştir ve çocuklar, gençler şiddet içerikli yayınlarla ve bilgisayar oyunları oynayarak vakitlerinin büyük bölümünü geçirmektedirler. Bilgisayar oyunlarında ve televizyon programlarında yüksek oranda şiddet unsurunun yer aldığı da gözden kaçmamaktadır (Güleç, Topaloğlu, Ünsal, & Altıntaş, 2012, s. 116-120). Televizyon izleme alışkanlıklarının toplumsal olduğu ve ailelerin bu konudaki tutumunu etkilediği varsayılarak, çevresel bir etken olarak düşünülebilir. Şiddet içerikli programların daha fazla reyting aldığı gerekçesi ile daha fazla yayınlanması, yayımlandıkça daha çok izlenmesi, izlendikçe şiddet olaylarının artması söz konusu olmaktadır.

Ortaöğretim çağındaki gençlerin akran grupları ile bir araya gelmelerini sağlayan ve günün büyük bir bölümünü geçirdikleri okul ortamı şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan önemli bir çevresel faktördür. Okul ile bağlantılı olarak, silaha, uyuşturucuya ulaşabilme ve kullanma, şiddetin yaygınlaşması, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri, çete oluşumları ve suçlu akran gruplarının varlığı, ekonomik yoksunluk, şiddetin normal görülmesine neden olan sosyo-kültürel yapı önemli etmenler olarak sıralanabilir. Öğrencilerin akademik başarısının düşüklüğü, okuldaki demokratik iklim ve koşullar, şiddet içeren davranışlara ve şiddete kaynaklık eden toplumsal faktörler olarak kabul

edilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008, s. 5-6). Sonuç olarak psikolojik ve biyolojik faktörler dışında, sosyal yapı ve kurumlar, sosyo-ekonomik çevre, yaşanan çevre çeşitli şekillerde şiddete kaynaklık etmekte ve ortam oluşturmaktadır.

2.2.3. Sosyal Öğrenme ve Şiddet İlişkisi

Şiddetin ve saldırganlığın kökeni, nedenleri hakkında birçok kuram geliştirildiği ve çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Sosyal öğrenme kuramı da bunlar arasındadır. Şiddetin karmaşık doğası, davranış modellerini karmaşıklığa sokmakta ve konunun değerlendirilmesinde eklektik yaklaşımları zorunlu hale getirmektedir. Şiddet saldırganlığı içermektedir. Sosyal, biyolojik ve öğrenme ile ilgili faktörler de saldırganlık ve şiddet davranışları ile etkileşim halindedirler (Abay & Tuğlu, 2000, s. 21-26). Yaş biyolojiktir ve öğrenmeyi etkilemektedir, bireysel farklılıklar, sosyal yaşantı ile kazanılan deneyimler öğrenme ile ilgilidir. Yaşantı, çevre ile kurulan etkileşim sonucunda bireyde kalan izlerdir ve bu izler içerisinde şiddet var ise tekrar yaşantı yoluyla başka bireylere aktarılacaktır.

Sosyal öğrenme kuramının ortaya çıkışı Tarde'nin "taklit kanunları" teorisine dayanır ve bu teoriye göre bireyler etkileşim ve taklit yolu ile öğrenirler. İyi veya kötü bütün davranışlar aile üyeleri, iş arkadaşları, akran grupları ile iletişim sırasında öğrenilir. Öğrenme bir süreçtir ve kişi süreç içerisinde bir davranışa ait olumlu, olumsuz tanımlamaları, gerekçeleri öğrenir ve gelecek nesillere aktarır. Küçük yaşlarda maruz kalınan şiddet ve saldırgan davranışlar taklit edilir ve modellenir. Öğrenilen olumsuz davranışlar yaşam boyunca pekiştirilir ve çatışma anında ya da stres altında ortaya çıkarlar. Çocukluk ve ergenlik döneminde aile üyelerinin ilişkilerinde nasıl hareket ettiklerinin gözlenmesi çocuk ya da gencin bu davranışı alternatif olarak öğrenmesine ve gelecekte hayal kırıklığı, stres ve kızgınlık durumlarında benzer davranışlar sergilemelerine sebep olmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre şiddet ve saldırganlık birçok yıkıcı ve zarar veren olayın kaynağıdır. Şiddetin sonraki nesillere aktarılmasının nedenleri, modelleme, sorun çözme becerilerinin kazanılamaması ve şiddetin teşvik edilmesidir (Özgentürk, Karğın, & Baltacı, 2012, s. 62-65). Bunlar aynı zamanda bireyin şiddet ve saldırganlığı öğrenme süreçleridir.

Modelleme: Bireyin diğerklerinin davranışlarını ve tutumlarını içselleştirmesi ve taklit etmesidir. Bireyler genellikle beğendikleri bireylerin düşünce tarzlarını ve davranışlarını model almaktadırlar. Çocuk ve gençler model aldıkları kişinin onaylanmayan ve olumsuz davranışlarını bilinçsizce taklit edebilmekte ve modellemede seçici davranmamaktadırlar.

Bireylerin uygun sorun çözme yöntemlerini öğrenememesi: Aile içerisinde, okulda, akran gruplarında, çocukluk ve ergenlik süresince şahit olunan ve maruz kalınan olumsuz davranışlar nedeniyle meydana gelebilmektedir. Birey sorunlarla baş çıkma gibi yaşamsal beceriler geliştirememiş, şiddet ve saldırganlığı tek sorun çözme aracı olarak öğrenmiş olabilir. Şiddet ve saldırganlık çoğunlukla karşılaşılan problemlerin ne şekilde çözümleneceğinin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Sosyalleşme sürecinde kazanılamayan sorun çözme becerileri ve öğrenilen olumsuz davranışlar, karşılaşılan sorunlarda verilecek tepkilerin önemli öncülleridir. Eğer birey sosyalleşirken etrafındaki kişilerin ahlaki ve akılcı olarak sorunları çözdüklerini, yapıcı yaklaştıklarını görürse benzer şekilde davranışlar geliştirecek; ahlak ve akıl dışı yöntemler, saldırgan ve şiddet içeren tepkiler gözlemlerse istemeden de olsa bu tepkileri sorun çözme yöntemi olarak benimseyecektir.

Şiddet kullanmaya teşvik: Özellikle aile içi şiddet olaylarında, ailenin özeli olarak görülen şiddete müdahale edilmemesi ya da şiddete maruz kalanın yardım istememesi ve karşı koymaması durumlarında söz konusu olmakta, şiddet kullanan bu durumdan güç alarak olumsuz davranışlarına devam edebilmektedir. Mağdur, maddi geliri olmadığı, gidecek yeri olmadığı, öğrenilmiş çaresizlik gibi nedenlerle şiddete karşı koyamamaktadır (Özgentürk, Karğın, & Baltacı, 2012, s. 63).

Şiddetin ve şiddete sebep olan atmosferin nesilden nesle aktarılması, şiddet ile ilgili en önemli noktalardan bir tanesidir. Araştırmalar şiddet eğilimi ve saldırgan davranışlar gösteren kişilerin çocukluk ve gençlik dönemlerinde şiddetle ilgili deneyimlerinin bulunduğunu tespit etmektedir. Çocukken aile içinde şiddete tanık olmak ve maruz kalmakla, yetişkinlik döneminde saldırgan davranışlar göstermek arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

2003 yılında Ehrensaft ve arkadaşları, 20 yıl boyunca 543 çocuğun üzerinde ailelerin etkisinin araştırıldığı bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada, baba ve annenin uyguladığı şiddete tanık olma, saldırgan davranma, davranış bozuklukları, uyuşturucu madde

parametreleri esas alınmış; çalışma sonucunda şiddetle cezalandırılma, fiziksel şiddete maruz kalma, şiddete tanık olmanın bireyin gelecek yıllarında davranış bozukluklarına ve aile içinde şiddet uygulamasına yol açtığı saptanmıştır (Özgentürk, Karğın, & Baltacı, 2012, s. 68). Aile içinde saldırgan davranışlara ve şiddete maruz kalan bireyin yaşam kalitesi etkilenmektedir. Sosyalleşme ve yaşamsal becerilerin kazanılması gereken çocukluk ve ergenlik döneminde şiddetle baş etmeye çalışması geleceğini olumsuz etkilemektedir. Araştırma sonuçları tanık olunan şiddetin, üzüntü, depresyon, korku, güçsüzlük, sosyal faaliyetlerden soyutlanma, kızgınlık, saldırgan davranışlar sergileme, sosyal ilişkilerden uzaklaşma ve eğitim başarısının düşmesi şeklinde bireyi etkilediğini göstermektedir.

Bireyler şiddete farklı kanallardan maruz kalmaktadırlar. Ailelerin bilinçsizliği nedeniyle çocukların ve gençlerin en çok vakit geçirdikleri kitle iletişim araçları da şiddetin öğrenilmesine kaynaklık etmektedirler. Medya ve şiddet ilişkisi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde çalışmaların bir kısmının, medyanın ve bilgisayar oyunlarının gençlerin şiddet eğilimlerini boşaltarak faydalı olabileceği, diğer çalışmaların ise şiddet, saldırganlık, duygusuzluk, sinirlilik, karamsarlık gibi kavramlarla medya ve oyunların ilişkili olabileceğini savundukları görülmektedir. Genel olarak muhtemel görülen zararlar; gençler ve çocukların, sanal ve gerçek alemleri karıştırdıkları, sanal karakterlerden çok fazla etkilendikleri, model aldıkları, şiddetin acısız, ağrısız olduğu yanılgısıyla günlük hayatta uygulamalarının kolaylaştığı şeklinde açıklanmaktadır. Diziler, filmler, bilgisayar oyunları saldırgan davranışlar sergileyen modeller üretmekte, bireyler bu örneklerle karşılaşarak, şiddetin yeni versiyonlarını öğrenerek, yeni davranışlar edinmektedirler. Yörük, Koçyiğit ve Turan'a göre, model alma yolu ile şiddeti sorun çözme aracı olarak öğrenmekte, duyarsızlaşmakta ve şiddete eğilimli hale gelmektedirler (Yörük, Koçyiğit & Turan, 2015, s. 130-131).

Öğrencilerin medyada sıklıkla gördükleri şiddet davranışları, saldırganlık ya da şiddet aletlerini normal şartlarda belki de hiçbir zaman göremeyecekleri, ancak medya ve bilgisayar oyunları sayesinde roketatarlarla insanları öldüren, ışın kılıçlarıyla savaşan insanlar gördükleri hatta bu şiddet aletlerini kullanma hissini tattıkları unutulmamalıdır. Yapılan çalışmalar öğrencilerin sevdikleri dizi, film ve oyunlarla % 50' ye yakın oranlarda şiddet imgelerine sahip oldukları, zihinlerinde şiddet içeren imgeler oluştuğu ve şiddet algılarının etkilendiği bilinmektedir. Sosyalleşme araçlarından, akran ve

arkadaş gruplarının bir araya geldiği ve birlikte günün büyük bir bölümün geçirdikleri okul ortamı, sosyal öğrenmenin gerçekleştiği önemli ortamlardandır. Okulda güçlü bir kişinin sözel, psikolojik ve fiziksel rahatsızlık verecek davranışlarda bulunması şeklinde tanımlanabilecek okul içi şiddet tüm dünyada giderek yaygınlaşan bir olgudur. Okul ortamında meydana gelen şiddet olayları, fiziksel ve sözlü taciz ya da sosyal gruplardan dışlanmadır. Okullarda sosyal faaliyetlere katılmayan, okulda, evde, çevrede şiddete uğrayan, aşırı disipline maruz kalan, farklılıklar konusunda önyargılı, öfkesini kontrol edemeyen gençlerin şiddet sinyalleri verdikleri görülmektedir (Yörük, Koçyiğit, & Turan, 2015, s. 129).

Çocuk ve gençlerin eğitiminde, ebeveynler, okul ve sosyal çevre önemli araçlardır. Bu araçların eksikliği ya da işlevlerini eksik yerine getirmeleri bireyin zayıf ve problemlili bir kişilik geliştirmesine neden olabilmektedir. Gencin eğitimi ve sosyalleşmesi açısından aile, okul ve sosyal çevre birbirini tamamlayan işlevlere sahip yapılardır. Sosyalleşme sürecinde medyanın etkisi, sunduğu iletiler ve gencin sosyal kimliğinin biçimlenmesindeki rolü de görmezden gelinmemelidir. Ortaöğretim öğrencilerinin içinde bulunduğu 15-18 yaş aralığı, sosyal kimliğin kazanıldığı, duygusal ve fiziksel gelişimin yaşandığı önemli bir dönemdir. Gençlerin zihinlerinde şiddet ve saldırganlığa dair imgelerin oluşmasında pek çok aracın rol aldığı, hem gerçek hem de sanal alemde olumsuz rol modellerle karşılaşmalarının şiddeti öğrenmelerini sağladığı araştırma sonuçları ile vurgulanmaktadır.

3. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

1950li yıllarda Jullian Rotter tarafından ortaya atılan Sosyal Öğrenme Kuramı davranışçı kuramlardan türemiştir ve kurama asıl katkısı Albert Bandura yapmıştır. John Dewey bireylerin birbirinden öğrenmesi olgusunu, zihnin oluşumunun sosyal bir süreç olduğu fikri ile dile getirmiştir. Rotter'da Dewey'e benzer bir şekilde kişiliğin çevre ve birey arasındaki ilişkinin temsili olduğunu ileri sürmüştür. Rus psikolog Lev Vygotsky, bireylerin gelişim sürecini sosyal öğrenme ve sosyal etkileşime bağlayarak, öğrenmenin sosyal ortamda gerçekleştiğini savunmuştur (Bayrakçı, 2007, s. 200). Günümüzde sosyal öğrenme kuramı ile birlikte anılan Albert Bandura, kuramı taklit, gözlem, dil, hafıza, düşünme süreçlerini de içine alacak şekilde, öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini açıklamak amacıyla ortaya atmıştır. Bu çalışmada şiddet algısı incelenirken Sosyal Öğrenme Kuramına dayanılarak, tüm davranışlar gibi şiddetinde gözlem ve taklit yolu ile öğrenildiği yönünde bulgular değerlendirilecektir.

Sosyal öğrenme kuramını savunan bilim adamları bireylerin, bireysel, çevresel ve davranışsal etkileşimlerinin sosyal öğrenmedeki etkilerini gözlemleyerek, sosyal öğrenme kuramının ilkelerini açıklamaya çalışmışlardır. Kuram, insanın toplumsal bir varlık olduğunu, toplumda bireyin diğer insanları gözlemleyerek ve model alarak öğrendiğini savunmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın karmaşık bazı davranışları, gözlemleyerek tüm özellikleriyle sergileyebildiği görülmektedir. Örneğin, öğrenciler parmak kaldırarak söz istemeyi, öğretmen geldiği zaman sessiz durmayı genellikle doğrudan pekiştireç almaksızın öğrenirler (Erden & Akman, 2018, s. 145-147). Bu doğrultuda şiddetin yaşandığı okullar, şiddet uygulayan okul personeli şiddet kaynağı olabilmektedirler.

Sosyal öğrenme kuramı bireyin kendi gelişiminin aktif katılımcısı olduğu temasından yola çıkarak, duyuşal sistemin hayata anlam ve yön vermek için kullanıldığını kabul etmektedir. İnsanların bilişsel ve sosyal yetenekleri, taklit yoluyla öğrendiğini ileri süren kuramın teorisyenleri, model almayı şiddet ve saldırgan davranışlar üzerinde değerlendirmektedirler. Kurama göre bireyler sosyalleşme sürecinde davranışlarını, diğer insanların davranışlarını gözlemleyerek öğrenmektedirler. “Gözlemsel öğrenme” olarak da tanımlanabilecek bu öğrenmenin anahtar kavramı “gözlemdir” ancak sosyal öğrenme yalnızca gözlemlenen davranışın taklit edilmesinden ibaret değildir; motivasyon (güdü),

dikkat, hafıza ve üretim basamaklarını içeren karmaşık bir süreçtir (Taylan, 2011, s. 44-46). Bu durumda öğrenciler, ailelerinden, akranlarından, öğretmenlerinden, medyadan gözlemleyerek şiddet davranışlarını öğrenmektedirler. İlerleyen süreçte şiddet ile ilgili öğrenilenlerin uygulanması riski ortaya çıkmaktadır.

Bilişsel süreçler beyin aktivitelerinin yanı sıra karar verici süreçlerde de etkilidirler. İnsan zihni üretici, proaktif, kendini yansıtıcı ve yaratıcı niteliktedir. Değişen durumlara uyum sağlamak için hareketlerini planlar, işlevselliğini değerlendirir, tercihlerini organize eder, sonuçlarını değerlendirir. Bu doğrultuda sosyal öğrenme kuramının prensipleri şu şekilde sıralanabilir (Bayrakçı, 2007, s. 201):

- 1-Bireyler diğer bireylerin davranışlarını ve sonuçlarını gözlem ve taklit yolu ile öğrenebilirler.
- 2-Öğrenme gözlem yolu ile gerçekleştiği için davranışa yansımaları zorunlu değildir, ancak kalıcı değişikliklerde meydana getirebilir.
- 3-Öğrenmede algının rolü önemlidir, gelecekteki cezalar ya da pekiştiricilerle ilgili beklentiler ve farkındalık bireyin davranışlarını etkilemektedir.

Kurama göre birey başkalarının deneyimlerini gözlemleyerek öğrenebilir. Davranışlar model alma yolu ile öğrenilir, ödülle pekiştirilir, olumsuz tepkilerle zayıflar. Model alınan kişinin, cinsiyeti, yaşı, karakteri, statüsü, başkaları ile etkileşimi, rekabet gücü, benzerlikleri, modellemenin hangi oranda gerçekleşeceği konusunda bilgi vermektedir. Gözlemleyen ve model alınanın benzer özellikleri model alınma oranını artırır.

Sosyal öğrenme sürecinde üç aşama vardır. Bireyler model alınan davranışı öğrenmek için özelliklerine dikkat ederler, ayrıntıları hatırlamaya çalışırlar, davranışa kendilerine has nitelikler ekleyerek tekrarlarlar. Sosyal yaşam, sosyalizasyon sürecinde birey tarafından özümсенir, toplum bireyin kimliğini, duygu ve düşüncelerini biçimlendirerek hareketlerini kontrol eder ve toplumun yapısı, bilincin yapısına dönüşür (Orhan & Dağcı, 2015, s. 118).

3.1. Genel Olarak Sosyal Öğrenme Kuramı ve Sosyal Bilişsel Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler

Bandura, sosyal bilişsel öğrenmeyi etkileyen faktörleri; karşılıklı belirleyicilik, sembolleştirme kapasitesi, öngörü kapasitesi, dolaylı öğrenme kapasitesi, öz düzenleme kapasitesi, öz yargılama kapasitesi ve öz-yeterlik başlıkları altında açıklamaktadır.

3.1.1. Karşılıklı Belirleyicilik

Bandura davranışın ortaya çıkmasında üç değişkenin etkileşiminin belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Bandura'ya göre, bireye ait faktörler-çevre-bireyin davranışları, karşılıklı bir şekilde birbirlerine etkilemekte ve etkileşim sonucunda bireyin davranışları ortaya çıkmaktadır. Toplum ve birey arasındaki etkileşimin yansıması olarak, çevre davranış-davranışta çevreyi değiştirmektedir. Bandura'ya göre, problem yaratan bireyin sosyal çevresi de olumsuz olacaktır (Bayrakçı, 2007, s. 204-207). İnsan çevreyi değiştirmekte ve etkilemekte, çevrede bireyin gelecekteki davranışlarını etkilemektedir.

3.1.2. Sembolleştirme ve Öngörü Kapasitesi

Bandura, bireylerin dünyayı sembolik bir şekilde gördüklerini ve bilişsel temsilcilerle etkileşim halinde olduklarını savunmaktadır. Düşünceler geçmiş ve geleceğin bilişsel temsilcisi ya da sembolüdür ve sonraki davranışları etkilemektedirler.

Sembolleştirme: Sembolleştirme ve düşünce kapasitesi yüksek olan insanların sosyal öğrenmeleri de kolay ve hızlı olmaktadır. Bireylerin sembolleştirme kapasiteleri farklıdır, bu nedenle aynı davranış gözlemlenirken öğrenilenler de farklılık gösterecektir (Bayrakçı, 2007, s. 205). Bu şiddet gören herkesin şiddet göstermemesini açıklamaktadır.

Öngörü kapasitesi: İnsanlar, dili kullanma ve düşünme gücüne sahiptir. Düşünme davranıştan önce geldiği için insan geleceği düşünebilmeli, hedef belirleyerek plan yapabilmelidir. Diğer insanların kendisine nasıl davranacağını ön görmelidir. Öngörü kapasitesinin yüksek olması, bireylerin davranışlarının sonuçları düşünmelerini sağlarken; düşük öngörü kapasitesi anlık kararlar alınarak sonuçların hesaplanamamasına neden olmaktadır (Yıldız Z. , 2014, s. 153). Bu durum öngörü kapasitesi düşük öğrencilerin şiddet konusunda risk oluşturacakları anlamına gelmektedir.

3.1.3. Dolaylı Öğrenme Kapasitesi

Öğrenme kuramlarına göre davranışlar ve davranışların sonuçları gözlem yapılarak öğrenilmektedir. Birey yalnızca kendi davranışlarının sonuçlarını görerek öğrenseydi öğrenme sınırlı kalırdı; ancak başkalarının deneyimlerini ve davranışlarını gözlemlemek çok daha öğretici olmaktadır (Bayrakçı, 2007). Bu nedenle sosyal öğrenme kuramında, başkalarından öğrenme ve dolaylı öğrenme kapasitesi önemli bir ilkedir. Dolaylı öğrenme kapasitesi, bireylerin çevrelerini gözlemleyerek diğerlerinin davranışlarını öğrenmesi ve davranışlarını bu doğrultuda biçimlendirebilme yeteneğidir. Örneğin, korkuya neden olan canlı ya da nesne ile karşılaşmadan da bireyin modelden gözlemleyerek yani dolaylı olarak canlıya da nesneden korkmayı öğrenmesi dolaylı öğrenmedir (Yıldız Z. , 2014, s. 153-154).

3.1.4. Kendini Düzenleme Kapasitesi

Bireylerin kendi davranışlarını etkilemeleri, yönlendirmeleri, kontrol edebilmeleri öz-düzenleme kapasitesidir. Herkes kendi davranışlarından sorumludur. İnsanlar, içsel standartlarına ve güdülenmelerine dayalı hareket ederler. Birey, diğer bireylerin eylemlerinden tepkilerinden etkilenir, ancak kendi önceliklerini planlayabilmesi ve belirleyebilmesi gerekir. Öz-düzenleme kapasitesinin yüksek olması davranışların gerçekçi şekilde uygunluğunun değerlendirilebilmesini sağlamaktadır (Yıldız Z. , 2014, s. 154). Öz-düzenleme, öğrencilerin akademik performansları üzerinde de son derece etkilidir. Küçük yaşlarda geliştirilen öz-düzenleme algısı aynı zamanda öğrencilerin yaşayabilecekleri başarısızlıklarla başa çıkabilme becerilerinin gelişmesini sağlamaktadır (Sakız, 2013, s. 202). Şiddetin henüz ortaya çıkmadan önlenmesi için kendini düzenleme kapasitesinin önemli olduğu görülmektedir. Son zamanlarda ülkemizde ve dünyada, özellikle okullarda meydana gelen olayların yaşanan başarısızlığa tepki olarak ortaya çıkan şiddet olduğu görülmektedir.

3.1.5. Kendini Yargılama Kapasitesi

Bireyin, değer yargısında bulunma, kendi hakkında düşünme kapasitesi anlamına gelen yansıtma ya da öz yargılama kapasitesi, bireyin kendisi ile ilgili gerçekçi bakış açısına sahip olması anlamına da gelmektedir. Kendi düşüncelerini uygulayan birey,

eylemlerinin sonuçlarını da değerlendirerek yargıya varabilir. Başarabileceklerine, başaramayacaklarına, yapabileceklerine objektif olarak bakabilir. Bireyin kendisi ile ilgili bu şekilde yargıya varabilmesine öz-yeterlik denmektedir. Sosyal bilişsel kuram içerisinde temel bir kavram olan öz-yeterlik, bireyin kendisine olan inancı yargıları ve kendisini algılayışıdır. Bireyin geçmiş tecrübeleri, çevresindeki kişilerin geçmiş tecrübeleri, model alınan insanların başarılı veya başarısız etkinlikleri, yani dolaylı yaşantılar, öğütler, teşvikler, nasihatler, başaracağına yönelik telkinler, beklentiler öz yeterliliğinin gelişmesini sağlayan kaynaklardır (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 10-12). Öz-yeterlik kapasitesi yüksek olan bireyler, kendileri ve çevreleri hakkında doğru yargılara varabilecekler ve eylemlerinin sonuçlarını daha sağlıklı değerlendirebileceklerdir.

3.2. Model Alma-Gözlem Yoluyla Öğrenme

Gözlem yoluyla öğrenme süreçleri, dikkat, hatırlama, davranışın oluşması ve güdüleme olarak dört temel süreci içermektedir:

Dikkat etme süreci; sosyal öğrenme ya da gözlem yolu ile öğrenmenin ilk basamağı modelin davranışlarına ve modelin özelliklerine dikkat etmektir. Birey, gözlemlediği modelin taklit edeceği davranışına dikkat edip doğru şekilde algılamazsa öğrenme meydana gelmez. Dikkat gözlemcinin amacından, duyu organlarının yeterliliğinden, geçmiş yaşantılarından, davranış yapısından, modelin cinsiyeti, yaşı ve statüsünden etkilenmektedir. Model alınan davranışın ödül ya da ceza ile sonuçlanıp sonuçlanmadığı, anlamlı olması, sık tekrarlanması, basit ve dikkat çekici olması, günlük yaşamda yararlı olması gibi özellikler de gözlemleyen dikkati üzerinde etkilidirler (Bayrakçı, 2007, s. 203).

Hatırda tutma sürecinde, gözlemlenen davranışa ait bilgi kodlanarak, sembolleştirilerek gözlemleyen belleğinde saklanmaktadır. Gözlem sonucu elde edilen bilgiden yararlanabilmek için davranışa ait bilginin hatırlanması gerekmektedir. Bandura'ya göre davranışın bilgisi, görsel ve sözel olarak iki yolla sembolleştirmektedir. Davranış düzenleme ve hatırlama ile ilgili bilişsel süreçler görsel değil çoğunlukla sözeldir. Görsel sembolleştirme bilginin imgelere, zihinsel resimlere dönüştürülmesidir. Görsel bilgi sözel bilgiye dönüştürülerek kolay bir şekilde saklanabilir. Gözlem yoluyla öğrenme de bu

nedenle sembolleştirme kapasitesi önemli bir faktördür (Seven, Özmen, Engin, & Kızıllırmak, 2013, s. 10).

Davranışı yeniden üretme meydana getirme süreci, modellenen davranışa ait bilginin performansa dönüşmesidir. Bandura'ya göre bireyin psikomotor ve fiziksel özellikleri, öz-yeterlik kapasitesi, öğrendiklerini davranışa dönüştürmek için inanç ve isteği mevcut ise olarak bilişsel olarak öğrendiklerini performansa dönüştürebilir. Birey gözlemlediği davranışı zihninde tekrarlar, prova sürecinde kendi davranışını gözler, taklit ettiği davranış ile karşılaştırır ve kendi davranışı arasındaki farklılığı giderene kadar düzeltme süreci devam eder. Davranış meydana getirme sürecinde gözleyen model aldığı davranışı sembolleştirilmesi, hatırlaması, kendi davranışını gözlemlemesi, modelin davranışına uygun hale getirmesi ve performans şeklinde gerçekleşir (Seven, Özmen, Engin, & Kızıllırmak, 2013, s. 12).

Güdüleme süreci, öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesi sürecidir. Davranışçı kuramların aksine öğrenmenin oluşması için pekiştireçlere gerek olmadığını ileri süren sosyal öğrenme kuramına göre, davranışlar modelden gözlem yolu ile öğrenilir. Başkalarının davranışlarını gözlemleyerek elde edilen bilgi güdüleme olursa performansa dönüşür. Bandura'ya göre içsel pekiştirme dışsal pekiştirmeden önemlidir ve bireyi güdülemektedir (Seven, Özmen, Engin, & Kızıllırmak, 2013, s. 13); bir başka deyişle bireyin kendisine yönelik, kendisi tarafından yapılan güdülemedir. Örneğin kendisini daha iyi hissettiği için kilo vermesi, ilgi duyduğu ya da merak ettiği için öğrenmek istemesi içsel güdülenmedir. Öğrenilen olumsuz davranışlarda da aynı süreç meydana gelmektedir.

3.3. Öğrenmeyi Sağlayan Dolaylı Yaşantılar

Sosyal pekiştireçler, onaylama, ilgi gösterme, gülümseme, teşvik etme ve övgü gibi insanın davranışını etkileyen, istenen davranışın kazandırılmasını sağlayan psikolojik ihtiyaçlardır. Öpme, sarılma gibi fiziksel pekiştireçler yanında, hikâye okuma, kütüphaneye, hayvanat bahçesine, parka gitme gibi aktivitelerde çocuk eğitiminde önemli sosyal pekiştirenlerdir. Bireyin içsel olarak kendisi ile pozitif konuşmasına ve olumlu hisler duymasına, olumlu davranışlar karşılığında ödüllendirmesine; olumsuz davranışlar karşılığında cezalandırılmasına da öznel pekiştireçler adı verilmektedir. Çocuklar çevrelerindeki diğer insanları gözlemleyerek nasıl davranacaklarını ve davranışlarının

sonuçlarını neler olacağını öğrenirler. Model alınan davranış ödül getiriyorsa taklit ederler; cezalandırılıyorsa ya da onaylamıyorsa bu tür davranışlardan kaçınırlar. Öğrenme pekiştireçlere ihtiyaç duymadan devam eder. Bandura performans ile öğrenme ayırımına dikkat çekerek; öğrenmenin gözlemlenebilen davranış değişikliği performansını ise gerek duyulduğunda öğrenenlerin davranışa dönüştürülmesi olarak açıklar (Kaya, 2007, s. 389-391).

Dolaylı yaşantı kavramının Bandura'nın kuramında önemli bir yeri bulunmaktadır. Dolaylı yaşantı bireyin yaşantısının, diğer insanların davranışlarının sonuçlarını gözlemleyerek etkilenmesidir. Dolaylı öğrenme ise modelin gözlenmesi sonucu bilişsel, duyuşsal ve davranışsal değişiklikler meydana gelmesidir (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 9).

3.3.1. Dolaylı Pekiştirme

Birey diğer insanların ödüllendirilen ve cezalandırılan davranışlarını gözlemler böylece davranış dolaylı olarak pekiştirilir. Bandura yaptığı incelemelerde, bireylerin izledikleri modellerin davranışları pekiştirildiğinde bu davranışları kısa sürede öğrenerek taklit ettiklerini gözlemlemiştir. Olimpiyatlarda çok çalışan bir sporcunun madalya kazanması, bu durumu gözlemleyen diğer sporcuları antrenman yapmaya teşvik edecek ve davranışı pekiştirecektir. Olumlu davranışları nedeniyle öğretmen tarafından övgü alan öğrenciyi gözlemleyen başka öğrenciler, öykü alan davranışı taklit edebilirler, bu durumda yalnızca övgü alan öğrenci etkilenmez, diğer öğrencilerin de dolaylı olarak davranışları etkilenir. Bu kurama göre bireyler ödül almak için daha önce denemedikleri davranışları sergileme ya da cezadan kaçmak için bazı davranışlardan kaçınma şeklinde çıkarımda bulunacaklardır (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 9).

3.3.2. Dolaylı Ceza

Birey tarafından yapılmayan diğer bireylerde gözlemlenen olumsuz bir davranışın cezalandırılması ya da herhangi bir yaptırım uygulanması bireyin o davranışı yapmaktan kaçınmasını sağlayacaktır. Birey model aldığı kişinin davranışından dolayı cezalandırıldığını gözlemlerse, cezalandırılan davranışı taklit etme ve model alma eğilimi azalacaktır. Örneğin, olumsuz davranışları nedeniyle öğretmeni tarafından cezalandırılan

bir öğrenciyi gören diğer öğrenciler aynı olumsuz davranışı sergilemekten kaçınacaklardır. Ancak ebeveynlerin çocuklarını saldırganca cezalandırılmaları, çocuğun saldırganlığı taklit etmesini ve benzer durumlarda akranlarına şiddet uygulamasına doğurabilmektedir. Trafik kurallarına uymayan sürücülere verilen cezalar diğer sürücülerin benzer hataları yapmamaya özen göstermesini sağlamaktadır (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 9).

3.3.3. Dolaylı Güdülenme

Gözlemleyen birey bilgi edinir ve edindiği bilgiler sonucunda elde edeceği kazanç bireyi güdüler. Örneğin öğretmen sınıfta olumlu davranışları överek bu davranışları pekiştirebilir ve övgü almak isteyen öğrencileri, bu davranışı sergilemeleri için güdüleyebilir (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 10).

3.3.4. Dolaylı Duygu

Dolaylı duygu, diğer bireylerin davranışları gözlemlenirken kişide oluşan empati durumudur. Davranışlara benzer şekilde birçok duygu, gözlem yolu ile kazanılmaktadır. Örneğin, bazı insanlar herhangi bir zarar görmeseler bile köpeklerden korkarlar, daha önce bu korkuya sahip modellerin gözlenmesi dolaylı yaşantı yoluyla bireyin benzer korkuları sahip olmasına neden olabilir (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 10).

3.3.5. Anlamsal Genelleştirme

Öğrenme yalnızca belirli durumlarda belirli bir çevre ile sınırlı kalmaz. Benzer durumlarda benzer genelleştirmeler yapılarak anlamsal bağlantılar kurulabilir. Bir futbol maçında olumsuz duygular yaşamak genelleştirilerek, bireyde farklı maçlara karşı negatif duygular uyanmasına neden olabilecektir (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 10).

3.3.6. Kurala Dayalı Öğrenme

Anlamsal genelleştirmeye benzer bir şekilde bireyler, belirli durum ve çevrelerde gözlemledikleri kurallardan hareketle, öğrendiklerini, farklı durum ve çevrelerde nasıl davranmaları gerektiği şeklinde uyarlayabilmektedirler (Seven, Özmen, Engin, & Kızılırmak, 2013, s. 10). Örneğin okul kütüphanesinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini öğrenen öğrenci, öğrendiklerini genelleştirerek, genel olarak tüm kütüphanelerde uyulması gereken kuralları tahmin ederek uygulayabilir (Kaya, 2007, s. 201-202).

Sonuç olarak Sosyal Öğrenme Kuramına göre, öğrenme sosyal ortamda, gözlem ve taklit yolu ile gerçekleşmekte, davranışlar model alınarak öğrenilmekte, sosyalizasyon sürecinde özümsemektedir. Bu süreçte bireyin kimliğini, duygu ve düşüncelerini biçimlendiren, hareketlerini kontrol eden toplum yapısı, bilincin yapısına dönüşmektedir. Literatür tarama sonucunda elde edilen bilgiler göstermektedir ki şiddet ve öğrenme ilişkisi kurmamızı sağlayacak, şiddeti önlemeye yönelik alınabilecek tedbirlerde rehber olabilecek en önemli kuram Sosyal Öğrenme Kuramıdır.

4. SOSYALLEŞME SÜRECİ

İnsanların birlikte yaşama ihtiyacı ve isteği, farklı şekillerde etkileşime girmelerine, yeryüzünde hem toplumsal hem fiziksel birçok değişim ve gelişmeye neden olmaktadır. Toplu halde yaşama, tabiatla mücadele ederken, tabiatı ve kendini değiştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Birey sosyalleşirken toplumsal yaşamı öğrenerek, hem toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmekte hem de toplum içerisinde kendi yerini belirlemektedir. Sosyalleşme süreci, gençlerin şiddeti algılamasında öğrenmenin yerinin anlaşılması açısından önemlidir. Bu bölümde sosyalleşmenin anlamı, sürecin unsurları, özellikleri ve işlevlerinin, sürece etki eden faktörler açıklanacaktır.

4.1. Sosyalleşme Sürecinin Anlamı ve Sosyalleşme Sürecinin Unsurları

Sosyalleşme süreci kısaca, bireyin doğumundan ölümüne kadar içinde bulunduğu toplumun davranış kalıplarını, değerlerini, inançlarını, özelliklerini öğrendiği bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreç objektif ve sübjektif sosyalleşme süreci olarak ikiye ayrılmaktadır. Objektif olarak sosyalleşme kültürlemeyi, sübjektif olarak sosyalleşme kültürlenmeyi ifade etmektedir. Bilgi, tekrar ve taklit, başkalarının tepkileri, sosyal destek ise sürecin unsurlarını oluşturmaktadır.

4.1.1. Sosyalleşme Süreci

Sosyalleşme, *“Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumsal bütünleşme süreci”* (Türk Dil Kurumu Sözlükleri), *“Savunmasız insan yavrusunun yavaş yavaş kendi farkına varan ve doğduğu kültür içinde ki şekillerde beceri kazanan bilgili bir kişi olma süreci”* (Giddens & Sutton, 2013, s. 347), *“Bireylerin, içinde yaşadıkları toplumun değerlerini ve normlarını içselleştirme süreci”* (Riutort, 2015, s. 71), şeklinde tanımlanmaktadır.

Sosyalleşme, dil ile sınırlı olamayan, kuşaklar boyu devam eden, pek çok kültürel ve toplumsal yönü olan toplumlarda farklı kuşakları birbirine bağlar. Bebeklik, erken çocukluk, çocukluk dönemlerinde daha yoğun olan öğrenme ve uyum bireyin yaşamı boyunca devam eder. Ancak bu süreçte bireyler edilgin alıcılar değil, aktif katılımcılardır. Çocuklar, gençler ve yetişkinler arasındaki etkileşimler toplumsal yapıyı oluştururken

aynı zamanda toplumsal yapıyı değiştirme potansiyelini de taşırlar (Giddens & Sutton, 2013, s. 347-348).

Sosyalleşme bireylerin grup normlarına uymayı öğrendikleri bir öğrenme sürecidir ve sosyal düzen bu süreç ile varlığını sürdürmektedir. İnsan dünyaya geldiği anda toplumda yer almaz, diğer insanlarla girdiği etkileşim sonucu bir şahsiyet halini alır. Sosyalleşme süreci objektif ve sübjektif olarak ikiye ayrılır (Koçtaş, 1987, s. 290-330):

1. Objektif olarak sosyalleşme; bireyin toplumsal yaşama, şekil ve kurallara uyumunu ve toplumun kültürünü yeni nesillere aktarmasını sağlamaktadır. Sosyalleşmenin fonksiyonu bireyin ihtiyaç duyduğu yetenek ve disiplini geliştirmek, toplumun ideallerini, değerlerini nakletmek ve sosyal hayatta oynayacağı rolleri bireye öğretmektir.
2. Sübjektif olarak sosyalleşme; bireyin kendisini çevreleyen ortama uyum sağlarken geçirdiği, büyük bir kısmı bilinçli olmayan uzun bir süreçtir. Psikolojik açıdan kimliğin oluşma süreci ve sosyalleşme aynı anlama gelmektedir.

Toplumsallaşma süreci, doğum ile başlayan ve çocukluk döneminde devam eden birincil toplumsallaşma; bireyin toplumsal yaşamı boyunca meydan gelen ikincil toplumsallaşma olarak iki evreye ayrılabilir. Birincil toplumsallaşmanın çocuğun toplumsal hayatına yön verecek, filtre işlevi görecek belirleyiciliği olduğu söylenebilir. Daha sonra bireyin yaşayacağı deneyimler, birincil evrede deneyimlenenlere referansla kavranırlar ve böylece düşünce ve davranışlar kalıcı biçimde şekillenir. Buradan yola çıkılarak aile ortamında edinilen deneyimlerin çocuğun geleceğine etkisinin ne denli büyük olduğu hesaplanabilir.

4.1.2. Sosyalleşme Sürecinin Unsurları

Sosyalleşme sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekteşebilmesi için “bilgi, tekrar, başkalarının tepkileri ve sosyal destek” işlevlerinin yerine getirilmesi gerekmektedir (Özkalp, 2007, s. 115).

Bilgi: Sosyalleşme süreci içerisinde bireylerin kazandığı yaşam bilgisi, toplum içerisinde rollerini yeterli bir şekilde öğrenmeleri, sosyalleşmeyi sağlıklı bir şekilde

gerçekleştirirken hem bireyin hem de toplumun mutluluğunu artıracaktır (Özkalp, 2007, s. 115).

Tekrar ve Taklit: Bireylerin doğru ve yanlış davranışları, toplumsal ve kültürel kalıpları görerek, deneyerek ve tekrar ederek öğrendikleri birçok öğrenme kuramında ele alınmaktadır. Çocuklar etkilendikleri ve beğendikleri insanları model alarak, onlar gibi davranmaya çalışırlar. Model alınan kişinin olumlu ya da olumsuz davranışlar sergilemesi, çocuğun da olumlu ya da olumsuz davranışlar sergilemesi anlamına gelmektedir (Özkalp, 2007, s. 115). George Herbert Mead'e göre bebekler ve çocuklar toplumsal varlıklardır ve etraflarındaki insanların hareketlerini taklit ederek gelişirler. Çocuklar yetişkinlerin yaptıklarını taklit ederken basit taklitten, karmaşık yetişkin rollerinin taklit edildiği oyunlara doğru gelişim gösterirler. Mead, *“diğerinin rolünü alma”* adını verdiği bu aşamaya *“başkasının yerine geçme yolu ile öğrenme”* demiştir. Çocuklar bu evrede gelişmiş benlik duygusu kazanmaktadır (Giddens & Sutton, 2013, s. 349).

Başkalarının Tepkileri: Bireyler toplumun tepkilerini dikkate alırlar, toplum da bireylerin eğitiminde olumlu ve olumsuz tepkileri araç olarak kullanmaktadır. Bu durum başkalarının beklentilerinin, yargılarının önemli görülmesi, bireyin diğer insanların onayını araması ya da onaylanmamaktan çekinmesi, sosyal etkileşimlerde uyuma önem vermekle ilgili bir kavram olan “sosyal onay ihtiyacı” olarak da tanımlanabilir. Sosyal onay ihtiyacı sevilme, onaylanma ihtiyacı olarak kabul edilmesinin yanı sıra motivasyon kaynağı olarak da tanımlanmıştır. Crown ve Marlowe onay motivasyonunu güç ihtiyacıyla ilişkilendirerek “sosyal öğrenme kuramı” tarafından açıklandığını belirtmişlerdir. İnsan davranışlarının büyük çoğunluğunun, değer duygularının sosyal onaya dayalı olduğu bu nedenle ihtiyaç olarak ele alınması gerektiği sosyologlar tarafından dile getirilmiştir (Karaşar & Ögülmüş, 2016, s. 86-88).

Sosyal Destek: Bireyin çevresinde bulunan insanların aile, akraba ve arkadaşlarının yönlendirme ve teşviki sosyal destektir. Bireyin toplum içerisindeki rolünü benimsemesi sosyal destek ile gerçekleşir. Kriz ve duygusal gerginlik durumlarında aile ve arkadaşlarına dayanma ihtiyacı duyan birey için bu informal destek ağı önemli etkiye sahiptir. Sosyal destek, sosyal ilişkileri sürdürebilme, çevreye uyum, psikolojik iyilik, yalnızlığı gidermek için özellikle gençlik döneminin temel ihtiyacı niteliği taşımaktadır.

Örneğin gençlerin sosyal destek düzeyi ve sigara içme durumları arasında ilişki saptanmış ve aile desteğinin olmamasının sigara kullanımında etkili olduğu saptanmıştır (Yılmaz, Ela, & Karaca, 2008, s. 71-79). Araştırma soruları hazırlanırken burada yer alan unsurlar göz önünde bulundurulmuştur.

4.2. Sosyalleşme Sürecinin Özellikleri ve İşlevleri

Toplumsal yaşamın dışında bir insanın varlığını sürdürmesi mümkün görünmemektedir. Bireyin topluma adapte olması ve yetişkin davranışları kazanması önemlidir. Bu nedenle bireyin topluma uyum sağlama süreci olan sosyalleşmenin sekteye uğramaması gerekmektedir. Sosyalleşme bireyin gözlerini dünyaya açması ile başlar, yaşamı boyunca devam eder ve her toplumda toplumun devamlılığını sağlamak için var olur. Bireylerin toplumu, toplumunda bireyleri etkilediği düşünüldüğünde çift yönlü bir süreçtir. Gündoğdu'ya (2017) göre sosyalleşme, farklı yaşantılara, birbirinden farklı kalıtım ve kişilik özelliklerine sahip insanların toplumsal yaşama uyumu ve katılımı için gelişim aşamalarının benzerliğini sağlamaktadır (Gündoğdu, 2017, s. 9); Toplumsal çatışmaları engelleyerek, uyumu sağlamakta, aynı şekilde konuşan, düşünen ve hareket eden bireyler meydana getirmektedir. Bu nedenle sosyalleşmenin genel özellikleri bulunduğu bahsedilebilir:

- 1- Sosyalleşme bireyin dünyaya gelmesi ile başlayan ve ölümüne kadar devam eden bir süreçtir.
- 2- Süreç içerisinde birey toplumsal rollerini ve normları öğrenmektedir
- 3- Sosyalleşme sürecinin genel özellikleri benzerlik taşıırken, farklı toplumların toplumsal yapıların varlığından kaynaklanan biçim ve işlev farklılıkları görülmektedir.
- 4- Toplumsal süreklilik sosyalleşme süreci içerisinde kuşaktan kuşağa aktarımlar yoluyla sağlanırken bu aktarma da toplumsal yaşantıda farklılıklar meydana gelmektedir.
- 5- Sosyalleşme sürecinin “doğum, bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık aşamalarının olduğu kabul edilse de bireylerin yaşamlarındaki kişisel, ekonomik, toplumsal farklılıklar sebebi ile her bireyde bu sıra izlenmeyebilir
- 6- Sosyalleşme somuttan soyuta, basitten karmaşığa doğru bir gelişme dinamiği izlemektedir. Ailede başlayan sosyalleşme, az sayıda kişi ile, sınırlı, gereksinimleri

karşılamaaya yönelik, basit rollerin beklendiği bir durum iken, yaş ilerledikçe artan etkileşim, sosyalleşme içeriği ile daha karmaşık bir hal alacaktır.

- 7- Birey toplumdan etkilenmekte ve aynı zamanda toplumu etkilemekte, aldığı bilgi, değer, norm bileşimi ile yeni değerler yaratarak toplumun kültürüne katkıda bulunmaktadır.
- 8- Tüm toplum bilimciler toplumsallaşma sürecinin sosyal öğrenme ile gerçekleştiği konusunda hem fikirdirler. Sosyalleşmenin yöntemi “sosyal öğrenme” yöntemidir.

Sosyalleşme, bireylerin toplum içerisindeki varlıklarını ve toplumun varlığını sürdürdürebilmesinde birtakım işlevleri yerine getirmektedir (Gündoğdu, 2017);

- 1- Toplumsal düzenin sürdürülebilirliği için gerekli olan bilgi, beceri ve teknikleri tüm bireylere aralarında ayırım yapılmaksızın amaçlı ve planlı olarak kazandırır. Örneğin sosyal ortamlarda nasıl davranılacağı, nasıl giyinileceği, yeme alışkanlıklarına kadar sosyalleşme süreci içerisinde öğrenilmektedir.
- 2- Sosyalleşme bireylerin toplumdan, toplumun bireylerden çeşitli beklentilerle amaçlar oluşturmalarını sağlayarak, üyelerini motive eder. Örneğin birey mesleğinin gereklerini yerine getirerek diğer bireylerin ihtiyaçlarını karşılarken, aynı zamanda yarar, saygınlık, onaylanma ve toplum tarafından kabul edilme ihtiyaçlarını karşılamaktadır.
- 3- Sosyalleşme sürecinde bireylere maddi ve manevi kültürel öğeler öğretilirken üstleneceği toplumsal roller öğretilir ve sosyalleştiği ölçüde kişiliği oluşur ve kişi olur. Birey içinde yaşadığı toplumun kültürünü, değerlerini benimser ve toplumun parçası olur.
- 4- Sosyalleşme aracılığı ile komşuluk ilişkileri, telefonla görüşme, siyasi faaliyetlerde bulunma gibi toplumsal beceri gerektiren, ilişki kurma ve sürdürme becerileri öğretilir.
- 5- Sosyalleşme bireyin kültürel ve toplumsal özelliklerini algılamasını ve benimsemesini sağlarken benlik kazanmasını da sağlar. Benlik, bireyin başkaları ile paylaştıklarının yanı sıra onu çevreden ayıran özelliklerin bilincine varması ve bireyin evrenle ve insanlarla ilişkileri sonucu oluşmaktadır.

Araştırma konusu ile ilişkili bir şekilde düşünüldüğünde, sosyalleşme sürecinin daha çok olumlu davranışların aktarıldığı bir süreç gibi değerlendirildiği dikkat çekmektedir ancak

birey sosyalleşirken aynı zamanda olumsuz davranışları da benimsemektedir. Çalışmada sosyalleşmenin bu yanı vurgulanmaktadır.

4.3. Sosyalleşme Sürecine Etki Eden Faktörler

Toplumsal yaşamda sosyalleşmeyi sağlayan gruplar söz konusudur. Sosyolojide birincil ve ikincil gruplar ayrımını yapan Cooley, yüz yüze, samimi ve doğrudan, uzun süreli ilişkilerin bulunduğu, yardımlaşma, koruma özelliklerini taşıyan grupları, birincil gruplar; mesafeli, kısa süreli, dolaylı, resmi ilişkilerin sürdürüldüğü grupları da ikincil gruplar olarak tanımlamaktadır (Giddens & Sutton, 2013, s. 351).

Birincil gruplar, aile, arkadaş ve okul gibi bireyi biz bilinci ile grubun bir parçası olarak tutan çevrelerdir. Birincil grupların etkisi, bireyin yaşamı boyunca sürmekle birlikte en yoğun çocukluk ve gençlik döneminde olmaktadır. Bu dönemler bireyin kimliğinin, amaçlarının ve toplumsal niteliğinin biçimlendiği dönemlerdir. Genel olarak bireyin yaşı ilerledikçe birincil grupların etkisi azalarak devam eder ve ikincil gruplar devreye girerler (Vatandaş, 2020, s. 218).

İkincil gruplar, sanayi toplumlarında iş yerleri ikincil grupların bulunduğu en önemli ortamlardır. İkincil gruplarda üyeler arasında resmi, mesafeli ilişkiler söz konusudur ve üyeler tam olarak birbirlerini tanımazlar ya da özel yaşamlar ile ilgilenilmez. Örnek olarak Ulus, parti, yaşanan şehirdeki kalabalıklar, ara sıra rastlanan kişiler ve uzak akrabalar verilebilir. Medya doğrudan etkileşim bulunmadığı için ikincil gruplar içerisinde sınıflandırılabilir. Medyanın bireye etkisi, yaşamında kitle iletişim araçlarının iletilerine açtığı yer ve etkileşimin niteliğine göre değişebilmektedir (Vatandaş, 2020, s. 220).

4.3.1. Aile

Aile, anne, baba ve çocuklardan meydana gelen, biyolojik, sosyo-kültürel işlevlerinin yanı sıra, neslin devamını sağlayan toplumsal bir kurumdur. Birey bebekliğinden itibaren genellikle anne, baba ve akrabalarıyla yakın ilişkiler kurmaktadır. Aile ve yakın akrabalar bireyin ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra sosyal gelişimine de önemli katkılar sunmaktadır (Bulut, 2010, s. 152). Bireyin topluma adapte olması sağlanırken, doğru-

yanlış, iyi-kötü gibi toplumsal değer yargılarını bireyin bilincine yerleşmeden önce ailenin süzgecinden geçmektedir.

Ailelerin kültürel seviyesi, sosyo-ekonomik durumları, çocukların sosyalleşme süreçlerini de etkilemektedir. Farklı eğitim seviyesinde, farklı statülerde bulunan ebeveynlerin çocuklarının zihinsel gelişim düzeyleri farklılık göstermektedir. Duygusal ihtiyaçların karşılanmadığı, çocuğun birey olarak dikkate alınmadığı bir aile ile tam tersi özelliklere sahip bir ailede yetişen çocuğun sosyal özellikleri de benzer olmayacaktır (Giddens & Sutton, 2013, s. 394).

Talcott Parsons ailenin sosyalleştirme ve kişiliğin istikrarlılaştırılması olarak iki önemli işlevi yerine getirdiğini belirtmektedir. Toplumsal kurallar, Millî duygular ve değerler bireylere aile tarafından verilmektedir. Aile sosyalleştiren, değer ve normları öğreten, temel değerlerin içselleştirilmesini sağlayan, kültürü nesilden nesle aktaran bir kurumdur, toplum içerisinde biyolojik, ekonomik, koruyuculuk, psikolojik ve eğitim görevlerini yerine getirmektedir (Giddens & Sutton, 2013, s. 393-396).

Bourdieu (2018), ailenin ve eğitim kurumlarının kültürel sermaye ile bir yapı oluşturduğunu, bu yapı sayesinde ailelerin tekrar kültürel sermaye edinip, bir sonraki nesle aktardığını ve varlıklarını bu yolla sürdürmeye devam ettiklerini dile getirmektedir. Bourdieu'ya göre kültürel sermaye maddi kaynaklar gibi yatırım aracı olabilir, takas edilebilir ve biriktirilebilir. Bu süreçte aile sistemden edindiği kültürel sermayeyi bireye aktarır. Sermaye bireyin okulda edineceği deneyimin temelidir. Birey ihtiyacı olan kültürel sermayeyi alamazsa sapma meydana gelir (Wacquant, 2014, s. 204-230). Ailede oluşan temel üzerine, okulda edinilen deneyimler ile birey bir kimlik edinir.

4.3.2. Eğitim (Okul)

Eğitim, bireylere iyi davranışlar kazandırmayı, çocukların ortak yaşantılardan geçmesini amaçlayarak, ailede başlayan sosyalleşmeyi sürdüren bir toplumsal kurumdur. Toplumun kültürünü yeni nesillere aktarmak, bireylerin duygu, irade ve zekalarının dengeli gelişmesini sağlayarak kimlik kazandırmak eğitim ile mümkündür. Çocuğun eğitiminde önemli araçlar olan okul, aile ve toplumsal çevreden bir ya da birkaçının eksikliği zayıf, problemlili sosyal gelişmeye neden olabilir. Aile, toplumsal çevre ve okul eğitim açısından birbirini tamamlayan işlevlere sahip yapılardır (Şahin & Özçelik, 2016, s. 42-44).

Toplum üyelerinin ortak birikime sahip olması hedeflenmekte ve bu hedef okul aracılığı ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Eğitimciler eğitimin en önemli parçasıdır ve çocukların gelişiminde sosyalleşmelerinde önemli bir rol oynarlar. Okulda yalnızca bilgi değil toplumsal sorumluluklarda kazandırılır. Bireyin toplumsallaşma sürecine katkı sağlayan okul, temel yapının anlaşılmasını, toplum halinde yaşamının gerektirdiklerini öğreterek görev ve sorumluluk bilinci de kazandırır. Eğitim okul dışında aileden, iş yerinden, bireyin katıldığı ekonomik, politik, dini ve toplumsal kurumlardan, kitle iletişim araçlarından informel yollarla da verilmektedir (Giddens & Sutton, 2013, s. 835-837).

Sosyalleşmenin önemli araçlarından okul çocukları gelecekteki yaşamlarına, iş hayatına hazırlamak için eğitirken aynı yaş gruplarını bir araya getirerek, akran öğrenmesine de ortam oluşturmaktadır. Sosyalleşme sürecinde kitle iletişim araçları çocuğun toplumsal kimliğinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamakta, farklı kaynaklardan iletiler sunarak etkide bulunmaktadır (Şahin & Özçelik, 2016, s. 42-44).

4.3.3. Akran Grupları (Arkadaşlar)

Bireyin yaş grubu ve arkadaşları, sosyalleşme sürecinde önemli olan bir diğer faktördür, bireyin sosyalleşmesinde aile gibi önemli rol oynamaktadırlar. Sanayi toplumlarında çekirdek aileye dönüşüm ve kadının çalışma hayatına girmesi nedeniyle kreşle tanışan çocuklar akranları ile daha çok vakit geçirerek sosyal hayata daha erken atılmaktadırlar.

Bulut'a göre çocuklar büyüdükçe farklı kişi ve gruplarla sosyal ilişkiler kurma, karşılıklı etkileşimde bulunma ihtiyacı duyarlar. Yeni hayat tarzlarının da öğrenildiği bu süreçte çocuk ya da ergenin davranış ve tutumlarında değişiklikler olmaktadır. Grup tarafından kabul edilme onaylanma ve gruba ait olma arzusu bireyin farklı tutum ve davranışları öğrenmesini ve sergilemesini gerektirebilmektedir. Arkadaş ortamı geleneksel değerleri vurgulayan ve otoriteye dayanan ilişkilerin olduğu ailenin aksine, yasaklanan davranışların gerçekleştirilebileceği eşitlikçi bir yaşantı vadedebilmektedir (Bulut, 2010, s. 152).

TÜBİTAK (2010) tarafından hazırlanan rapora göre, akran grupları sosyalleşme sürecinde bireyi üç önemli noktada etkilemektedir; birincisi, bireyi ailesi dışında ki sosyal hayata hazır hale getirme, cinsel rolleri ve ahlaki standartları öğretme; ikincisi, yeni

davranış tarzlarını öğretme; üçüncüsü, toplumsal rolleri, rollere ilişkin görevlerin öğrenilmesini ve çocuğu yetişkin hayata hazırlama. Akran grupları içerisinde birey kendi pozisyonunu, kişiliği ve bireysel başarılarına dayalı olarak elde etmektedir (Ünal, Çukur, & Özbayrak, 2010, s. 33). Akran grupları bireyleri sosyalleştirirken, okul çağında kuralları; yetişkinlikte evlilik, aile hayatı, çocuk bakımı gibi konuları öğretmektedir. Başarmak, sevmek, sevilmek, haklarını korumak, mücadele etmek gruplar içerisinde öğrenilmektedir. Aynı zamanda görünüm, cinsel yaşam, boş zamanları değerlendirme konusunda bireyleri sosyalleştirmektedir.

4.3.4. Toplumsal Çevre

İnsan topluluklarının ve bireylerin yaşayış, davranışları ile farklı kültürlerin, ulusların gelişimlerini sağlayan toplumsal etkilerin ve koşulların tümüdür. “Toplumun bireye etki yapan kalıp, kurum ve süreçlerinin tümü”, “Toplumu oluşturan fert, aile ve kurumlar arasında ki uyumlu, sağlıklı ilişkiler düzeni” olarak da tanımlanan toplumsal çevre, tüm insan topluluklarında var olmaktadır. Dili, dini, kuralları, ekonomik uğraşı ve uygarlık düzeyi fark etmeksizin ortak değer ve yararıya ait bir yapıdır. Bireyin kişiliğine yön veren, onu sosyalleştiren çevreler çok çeşitlidir ve herkes çevreden aynı oranda ve şekilde etkilenmemektedir (Aslan, 2001, s. 18-20).

Toplumsal çevre, doğal şartlarla tüm bireyleri etkileyen ve kapsayan toplumsal örgütlenmeyi alt ve üst kurumlarıyla dahil eden bir bütünlüktür. Bireyler aynı sosyal gruplar ve toplumsal çevre içerisinde değişik statü ve roller takınabilirler. Bireyleri birbirinden ayırırken aynı amaç etrafında toplayan toplumsal çevre ve yaşam iç içedir. Bu nedenle toplumsal çevrede oluşan bir değişim aile, inanç, davranışlar, alışkanlıklar, yaşam tarzlarını ve bireyleri etkileyerek değişime uğratabilir (Aslan, 2001, s. 18-20). Kösemihal'e göre, “*toplumsal gerçek bireyüstü bir varlıktır ve birey zümrenin bir ürünüdür*” (Kösemihal, 1989).

4.3.5. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişimi, yüz yüze olmayan, geniş insan toplulukları ile televizyon, bilgisayar, gazete, internet gibi çeşitli araçlarla gerçekleşen bilginin, kültürün, haberin dağıtımını olarak tanımlanabilir. Modern toplumu yansıtan kitle iletişimi teknolojik gelişmeler ile

hayatın vazgeçilmez bir ögesi haline gelmiştir. Gelenekselden modern topluma geçiş ile beraber bireyin gelişim sürecinde önemli bir yer edinen kitle iletişimi adeta toplumsal grupların yerini almıştır. Tek yönlü iletişim kaynağı olan kitle iletişim araçları, günümüzde eğlendirme işlevinin yanı sıra bilgi aktaran, eğiten, neyin doğru neyin yanlış olduğunu, nerede nasıl davranılacağını öğreten araçlar haline dönüşmüşlerdir (Güleç, Topaloğlu, Ünsal, & Altıntaş, 2012, s. 115).

Modern toplumlarda sosyalleşmenin önemli araçlarından birisi haline gelen kitle iletişim araçları, değer yargılarını da pekiştirmektedirler. Çocuklara sosyal rollerin tümünü aile öğretememekte, kitle iletişim araçları okulda, ailede, komşuluk ilişkilerinde çeşitli rol modeller sunmakta, davranış biçimlerini, iyi-kötü, doğru-yanlış kavramlarını, değerleri göstererek örnek olmaktadır. Giddens ve Sutton'a göre, kitle iletişim araçları bireyin düşüncelerini yönlendiren modern düşünce ve davranış kalıplarını bireye aktararak, sistem ve kuralları ile örnek kişileri tanıtarak, modern toplumda sistemin devamlılığını sağlamaktadır (Giddens & Sutton, 2013, s. 780-826).

Bireyin sosyalleşmesinde etkili olan faktörler ve bireyin içinde yaşadığı toplumsal çevre normal ve uyumlu ise sosyalizasyon süreci sağlıklı ve verimli olacaktır. Ancak bilgi, kanaat ve değerler arasındaki farktan dolayı toplumda çatışmalar ortaya çıkabilmektedir. Çatışma ortamı, sosyal birçok sorunu doğurabilmektedir (Tunç, 2019, s. 22). Sosyalleşmeyi sağlayan faktörler, aynı zamanda sosyal öğrenme araçlarıdır ve sosyal medyanın birçok araştırmada özellikle çocuk ve gençlerin yaşamsal bilgileri algılaması ve öğrenmesinde giderek artan bir etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

5.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Konusu ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısı olan bu çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin şiddeti nasıl algıladıklarını, hangi davranışları şiddet olarak kabul ettiklerini incelemek ve betimlemek, şiddetin öğrenilmesinde etkili olan faktörleri tespit etmektir. Bazı davranışlar, kimileri tarafından meşru görülüp şiddet olarak kabul edilmezken, aynı davranışlar kimileri tarafından şiddet olarak kabul edilerek, bu davranışlarla mücadele edilmektedir. Şiddet yeni bir olgu olmamasına rağmen, şiddet eğilimi her geçen gün artmakta ve mücadelede yetersiz kalınmaktadır. Şiddet olaylarının en çok görüldüğü dönem olan gençlik döneminde, gençlerin zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri okul ortamında şiddet algılarının incelenmesi bu konuda alınacak eğitsel önlemler için yol açıcı olacaktır. Araştırmada, sosyalleşme sürecinde etkili olan bütün faktörlerin etkisinin deneyimlendiği bir dönem olan ergenlik dönemi seçilmiş ve şiddetin öğrenilen bir olgu olduğunu vurgulamak amacı ile veriler Sosyal Öğrenme Kuramı perspektifinden analiz edilmiştir. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda, aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

S.1. Katılımcılar hangi davranışları şiddet olarak algılamaktadırlar?

S.2. Katılımcılar hangi şiddet türlerine maruz kalmaktadırlar? Katılımcıların cinsiyetlerine göre maruz kaldıkları şiddet türlerinde bir farklılık var mıdır?

S.3. Katılımcıların şiddet gördükleri kişilerin dağılımı nasıldır? Katılımcıların şiddet gördükleri kişilerin dağılım durumları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

S.4. Katılımcıların şiddetin kaynağına yönelik algıları nasıldır?

S.5. Katılımcılar sevdikleri şeyler ellerinden alındığında ve öfke durumunda nasıl tepki vermektedirler? Katılımcıların öfkeye karşı göstermiş oldukları tepki cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

S.6. Katılımcılar şiddetle en çok nerede karşılaşmaktadırlar?

S.7. Katılımcılar hangi sıklıkta şiddet görmektedirler? Şiddet görme sıklıkları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

S.8. Katılımcılar şiddete maruz kaldıklarında kime müracaat etmektedirler, ilk müracaat yerleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

S.9. Katılımcılar okullarında kendilerini güvende hissetmekte midirler, güvende hissetme durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?

S.10. Katılımcıların şiddeti deneyimlemesinde etkili olan faktörler nelerdir?

5.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmada, ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısı Sosyal Öğrenme Kuramı perspektifinden incelenmektedir. Şiddet konusunda YökTezde yayınlanmış 2671 tez bulunmaktadır. Çalışmaların büyük çoğunluğu, eğilim, tutum, davranış, suç gibi, şiddetin farklı boyutları ile ilgili konularda yapılmıştır. 10.08.2021 tarihinde, Ulusal Tez Merkezinde “Şiddet algısı” kavramının yer aldığı 25 çalışmaya ulaşılmıştır. Tablo 4’te çalışmaların listesi gösterilmektedir (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi, 2021).

Tablo 4. “Şiddet Algısı” kelimelerinin yer aldığı çalışmalar

YAZAR	YIL	BAŞLIK	TÜRÜ	KONU
Duygu GÜREŞÇİ	2021	Türkiye'de kadına yönelik şiddet algısının analitik incelemesi (Kocaeli Üniversitesi örneği)	YL	Çalışma Ekonomisi
Ayşe Nur YÜKSEL	2020	Aile içi ilişkilerde eş şiddetini etkileyen faktörler ve kadınların aile içi şiddet algısı 'Karaman ili örneği'	YL	Sosyal Hiz.
Büşra AKÇIL	2019	Yozgat'ta çalışan bekar kadınların şiddet algısı	YL	Sosyoloji
Selin SABİT	2019	Partneri tarafından şiddet görmüş kadınların, şiddet algısı, şiddete ilişkin tutumları ve kullandıkları baş etme yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	YL	Psikoloji
Songül AKINCI	2019	Nevşehir'de yaşayan kadınların kadına yönelik şiddet algısı	YL	Sosyoloji
Kevser UZ	2019	Antalya'da bir mantar fabrikasının çalışanlarında kadına yönelik şiddet algısının saptanması ve eğitim müdahalesinin etkileri	TU	Halk Sağlığı
Yıldırım ERDOĞAN	2019	Farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin şiddet algısı üzerine sosyolojik bir inceleme: Kayseri'de bir saha araştırması	YL	Sosyoloji
Unsa KARAL	2018	Çalışanlarda mobbing (psikolojik şiddet) algısını etkileyen faktörler: Rize ve Trabzon illerinde çalışan inşaat mühendislerine yönelik bir araştırma	YL	İnşaat Müh.
Kevser SARICA	2018	KKTC'deki üniversite öğrencilerinin kadına yönelik şiddet algısı	YL	Adli Tıp
Melike PEHLİVAN	2018	Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi kadına yönelik şiddet algısı	YL	Sosyoloji
Kıvanç UZUN	2018	Sosyal hizmet uzmanlarının mobbing (iş yerinde psikolojik şiddet) algısı ve tükenmişlik ile ilişkisinin araştırılması: İstanbul ili örneği	YL	Sosyal Hiz.
Güliden KILIÇ	2017	Kadın akademisyenlerin kadına yönelik ekonomik şiddet algısı: Düzce Üniversitesi örneği	YL	Sosyoloji
Sabri Sefa ERDEM	2017	Düzce ilinde lise birinci sınıflarda; şiddet algısı, şiddete maruziyet ve şiddet uygulama sıklığı	TU	Halk Sağlığı

YAZAR	YIL	BAŞLIK	TÜRÜ	KONU
Sinan TEKİN	2017	Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne başvuran evli kadınların kadına yönelik cinsel şiddet algısının belirlenmesi ve kadına yönelik cinsel şiddet algısı ile ilişkili faktörlerin incelenmesi	YL	Psikoloji
Çimen Tekin GÜLDÖKER	2017	Ergenlerde şiddet algısı	YL	Psikoloji
Merve ÖZGÜLE	2016	Çocukların günlük yaşantılarındaki şiddet algısı: Çocukların sözel ifadelerinin ve hikayelerinin niteliksel analizi	YL	Psikoloji
Hasret Ozan AÇIKGÖZ	2015	Zonguldak il Merkezinde kadına yönelik aile içi şiddetin yaygınlığı, şiddet türleri, şiddet algısı ve kadınların şiddete yönelik tutumları.	TU	Psikiyatri
Gülizar Ayça GÜRER	2015	Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde kadınların aile içi şiddet algısı 'Kayseri örneği'	YL	Sosyoloji
Nurdan Osmanoğlu TAŞTAN	2015	Mobbing (psikolojik şiddet) algısı, tükenmişlik sendromu ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişki: Banka çalışanları üzerinde bir araştırma	YL	İşleme
Tamer ARPACI	2011	Kütahya ilköğretim okullarındaki öğrencilerin şiddet algısı üzerine sosyolojik bir çalışma	YL	Eğitim Öğretim
Funda ALPANIK	2011	Resmi ilköğretim okullarında okul içi şiddet algısı ile motivasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi	YL	Eğitim Öğretim
Serap ŞAHİN	2010	Çalışanlarda psikolojik şiddet algısı ve kadın çalışanlar üzerine bir uygulama	YL	Psikoloji İşletme
İSMİHAN KAPICIOĞLU	2008	Üniversite öğrencilerinin şiddet algısı	YL	Psikoloji
Meral PEHLİVAN	2008	İstanbul ili Kadıköy ilçesi liselerindeki okul içi şiddet algısı ve şiddete karşı alınan önlemler ilişkisi	YL	Eğitim Öğretim
Hüseyin YAVUZ	2007	Çalışanlarda mobbing (psikolojik şiddet) algısını etkileyen faktörler: Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi çalışanları üzerine bir araştırma	YL	Psikoloji

Tabloda yer alan 14 tezin yoğunlaştığı konuların kadına şiddet ve aile içi şiddet olduğu görülmektedir. Tabloda öğrencilere yönelik farklı illerde, farklı öğretim kademelerinde

ya da farklı ana bilim dallarında şiddet algısı konusunda yapılmış 6 çalışma yer almaktadır. Söz konusu çalışmalarda, “motivasyon-şiddet algısı”, “sosyoekonomik ve sosyokültürel yapı-şiddet algısı”, “şiddeti önleme çalışmaları ve okul içi şiddet ilişkisi”, “okul türlerine göre şiddeti algılama biçimi” ele alınmaktadır. Şiddet-öğrenme ilişkisi bağlamında konunun ele alınması önem taşımaktadır. Toplumun geleceği, anlamına gelen gençlerin sağlıklı sosyalleşmesi, toplumun varlığının devam edebilmesi açısından oldukça önemlidir. Gençler sosyalleşme sürecinde toplumsal normlar ve değerleri öğrenirken şiddet unsurlarını da öğrenmekte ve içselleştirmektedirler. Çalışmada, gençlerin ailede, okulda, sosyal çevrede maruz kaldıkları şiddet türleri, gençler üzerindeki etkilerinin neler olduğu, şiddeti nasıl içselleştirdikleri incelenmektedir. Bu çalışmanın bilimsel olarak alana katkı sağlaması ve farkındalık yaratması beklenmektedir.

5.3. Araştırmanın Sayıltıları

Araştırmanın sayıltıları aşağıda yer almaktadır

- Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin ankette yer alan soruları, doğru anladıkları ve samimi, doğru cevaplar verdikleri kabul edilmektedir.
- Örneklemin, araştırmanın evrenini temsil edebilecek yeterlikte olduğu varsayılmaktadır.
- Veri toplama aracı olan şiddet algısı anketi ve istatistiksel yöntemlerin ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algısını incelemek için yeterli olduğu varsayılmaktadır.

5.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma, 2021-2022 Öğretim yılı, bahar (2.) döneminde Konya İli, merkez ilçelerinde (Karatay, Meram, Selçuklu) dokuz devlet lisesinde öğrenimine devam eden öğrencileri kapsamaktadır. Mesleki Eğitim Merkezi ve Açık Lisede öğrenim gören gençler örnekleme dahil edilmemiştir.

Araştırma için seçilen liseler, Konya İli, merkez ilçelerinde yer alan, yaygın olan, farklı lise türlerini temsil eden üç türde (Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise) seçilmiştir. Anadolu İmam Hatip Lisesi bünyesinde bulunan bir Fen Lisesi sınıfı araştırmada yer almaktadır.

Pandemi tedbirleri nedeniyle, anket online olarak hazırlanmış, bazı sınıflarda okul yöneticilerinin inisiyatifi ile online olarak uygulanmış, diğer sınıflarda araştırmacı tarafından sınıf ortamında uygulanmıştır.

2021-2022 Öğretim yılında ikinci dönem, Millî Eğitim Bakanlığının 12. sınıf öğrencilerine, devamsızlık hakkı vermesi nedeniyle öğrenciler okula devam etmemişlerdir. Anket 12. Sınıflarda (tüm katılımcıların %10.4ü) 67 öğrenciye uygulanabilmiştir.

5.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, ortaöğretim öğrencilerinin şiddet algıları ile ilgili durum tespiti yapmak amacıyla nicel desende tasarlanmış, bulguları değerlendirmek için betimsel analizler yapılmıştır. Araştırmanın temel konusu, ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin, şiddet olgusunun kaynağı olan faktörleri belirlemek ve şiddet algılarını incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için, şiddet farklı boyutlarıyla betimlenmiş, araştırma tarama modelinde yapılandırılmıştır.

Nicel yöntemin, gerçekliği araştırmacıdan bağımsız, nesnel olarak ölçtüğü kabul edilmektedir. Nicel veriler toplanır ve analiz edilir. Genelleme yapmak, neden sonuç ilişkilerini açıklamak ve öngöründe bulunmak gibi amaçlarla yapılır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, & Demirel, 2018, s. 12-13).

Sosyal bilimlerde tarama tipi araştırmalar, yaygın olarak kullanılan, yaş, inanç, öğrenim durumu, algı, tutum, gelir düzeyi, davranış, cinsiyet, görüş gibi özellikleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilen betimsel araştırmalardır. Tarama modellenmiş araştırmalarda anketler kullanılarak veriler toplanır, araştırma konusu olan özellikler frekanslar, yüzdeler, karşılaştırma ve ortalamalar gibi çeşitli işlemler ile sonuçlandırılır (Can, 2022, s. 8-9)

5.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın çalışma evrenini, Konya İli merkez ilçelerindeki Ortaöğretim Okullarında öğrenim gören lise öğrencileri oluşturmaktadır. 2021-2022 Öğretim Yılında Konya İli merkez ilçelerinde toplam 89 devlet lisesinde öğrenim gören 70.125 öğrenci bulunmaktadır (Strateji Daire Başkanlığı, 2021). Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinde

bulunan farklı türde ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencileri temsilen, seçilen dokuz okulda kolayda örnekleme yoluyla belirlenen 652 öğrenciye anket uygulanmıştır. Aşağıdaki tabloda anketin uygulandığı okullar ve öğrenci sayıları yer almaktadır.

Tablo 5. Araştırmanın yapıldığı okullar ve öğrenci sayıları

Okul Türleri	Toplam Öğrenci Sayısı	Örneklem	Uygulama Yapılan Okullar
<i>Genel Liseler</i>	2426	193 %29.6	*Karatay Toki Anadolu Lisesi *Meram Zeki Özdemir Anadolu Lisesi *Selçuklu Erbil Kuru Anadolu Lisesi
<i>Mesleki ve Teknik Liseler</i>	3078	251 %38.5	*Karatay Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi *Meram Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi *Selçuklu Fatih Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
<i>İmam Hatip Lisesi</i>	2345	176 %27	*Karatay Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi *Meram Şehit Mehmet Lütfi Gülşen Anadolu İmam Hatip Lisesi *Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi
<i>Fen Lisesi</i>	-	32 %4.9	* Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi
Toplam	7849	652	

Konya İli merkez ilçelerinde öğrenim gören lise öğrencilerini temsilen, 27 lisenin yer aldığı Karatay İlçesinde, Karatay Toki Anadolu Lisesi, Karatay Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Konya Anadolu İmam Hatip Lisesi; 21 lisenin yer aldığı Meram İlçesinde, Meram Zeki Özdemir Anadolu Lisesi, Meram Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Meram Şehit Mehmet Lütfi Gülşen Anadolu İmam Hatip Lisesi; 41 lisenin yer aldığı Selçuklu İlçesinde, Selçuklu Erbil Kuru Anadolu Lisesi, Selçuklu Fatih Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu (Fen ve Sosyal Bilimler) Anadolu İmam Hatip Lisesinde toplam 652 ortaöğretim okulu öğrencisi araştırmaya katılmıştır.

5.7. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Konya’da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaöğretim okullarında öğrenim gören 9-10-11 ve 12. sınıf öğrencilerinin şiddet algılarını ve şiddete kaynaklık eden faktörleri değerlendirmek amacıyla yapılan araştırmada veriler, anket formu kullanılarak toplanmıştır. Anket formu 2008 yılında M.E.B. Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (EARGED) tarafından öğrencilerin şiddet algılarının incelenmesi amacıyla geliştirilmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008). Araştırmanın genel amaçlarına ve alt amaçlara yönelik seçilen anket formu, kolayda örnekleme ile belirlenen örnekleme oluşturan yeterli sayıda öğrenciye uygulanmıştır. Anket katılımcıların, cinsiyeti, sınıf düzeyi, okul türü, okulun bulunduğu ilçe, annenin ve babanın öğrenim durumu sorularının yer aldığı demografik bölüm ve “Öğrencilerin Şiddet Algısı” anket formunun bulunduğu iki bölümden oluşmaktadır. Anket formunda 56 soru bulunmaktadır. Anket, geniş bir örneklemeden kısa sürede yüzeysel verilerin toplanması için sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir veri toplama tekniğidir (Gökçe, 1992, s. 107). Çalışmada öğrencilerin şiddet algılarının çok yönlü incelenmesi amacıyla anket kullanılmıştır.

5.8. Verilerin Toplanması

Araştırma saha çalışması, 2021-2022 Öğretim Yılı Bahar (2.) Döneminde Konya İli merkez ilçelerinde yer alan dokuz devlet lisesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan anket, Covit-19 salgını nedeniyle alınan tedbirler göz önünde bulundurularak, online hazırlanmıştır. Anketin sanal ortamda doldurulabilmesi için Google ofis araçları içinde bulunan Google formlardan yararlanılmıştır. Oluşturulan anket formu okul idarecilerinin inisiyatifi ile Mahmut Sami Ramazanoğlu Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesinde, sınıf Whatsapp gruplarından paylaşarak doldurtulmuştur. Diğer okullarda araştırmacının da bulunduğu sınıf ortamında katılımcılar bilgilendirilerek, online form üzerinden cevaplandırılmıştır. 12. Sınıf öğrencileri devam zorunluluğu olmaması nedeniyle okula devam etmedikleri için anket sınıf öğretmenleri tarafından WhatSapp gruplarından paylaşarak doldurtulmuştur. Anketlerin doldurulması Konya Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan izin doğrultusunda 2022 yılı Şubat ve Haziran ayları arasında tamamlanmıştır.

5.9. Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Araştırma verilerinin analizi, SPSS 24 İstatistik Programı ile yapılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, okul türü gibi demografik özellikleri ile şiddet algılarının farklı boyutları arasında karşılaştırmalar yapılarak frekans tabloları oluşturulmuştur. Testlerde esas alınan anlamlılık düzeyi $\alpha=0.05$ tir.

Araştırma sorularını test etmek için betimsel istatistiksel analizler yapılmıştır. Kategorik değişkenler arasında ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür.

6. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sorularına ilişkin yapılan veri analizlerine yönelik bulgulara sistematik olarak yer verilmiştir.

6.1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bulgular

Araştırmada yer alan katılımcıların demografik ve eğitim yaşamlarına ilişkin özellikleri bu bölümde yer almaktadır. Katılımcılara ait demografik bilgiler cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü ve okulun bulunduğu ilçe değişkenlerine göre sınıflandırılmıştır. Katılımcılardan elde edilen demografik bulgular Tablo 6’da gösterildiği şekildedir.

Tablo 6. Katılımcılara ilişkin demografik bulgular

Değişken		f	%
Cinsiyet	Kız	290	44.5
	Erkek	362	55.5
Sınıf Düzeyi	9. sınıf	194	29.8
	10. sınıf	187	28.7
	11. sınıf	203	31.1
	12. sınıf	68	10.4
Okul Türü	Anadolu Lisesi	193	29.6
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	251	38.5
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	176	27.0
	Fen Lisesi	32	4.9
Okulun Bulunduğu İlçe	Karatay	207	31.7
	Selçuklu	193	29.6
	Meram	252	38.7

Tablo 6’da gösterilen verilere göre katılımcıların %44.5’i kız, %55.5’i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %29.8’i 9. sınıf, % 28.7’si 10. sınıf, %31.1’ 11. sınıf ve %10.4’ü 12. sınıf düzeyindedir. Katılımcıların %29.6’sı Anadolu Lisesi, %38.5’i Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, %27’si Anadolu İmam Hatip Lisesi, %4.9’u Fen Lisesinde eğitim görmektedir. Katılımcıların ilçelere göre dağılımı ise %31.7’si Karatay ilçesi, %29.6’sı Selçuklu ilçesi ve %38.7’si Meram ilçesi şeklindedir.

Katılımcıların okul türlerine göre anne öğrenim durumları Tablo 7’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 7. Katılımcıların Anne Öğrenim Durumları

Öğrenim Durumu	Anadolu Lisesi		Mes. ve Tek. Ana. Lisesi		Ana. İmam. H. Lisesi		Fen Lisesi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İlkokul	79	25.6	141	45.8	80	26	8	2.6
Ortaokul	48	26.4	57	43.2	22	16.7	5	3.8
Lise	34	28.8	43	36.4	39	31.1	2	1.7
Üniversite	35	33.3	10	13.3	27	36	13	17.3
Lisansüstü	7	36.8	0	0	8	42.1	4	21.1

Tablo 7'ye göre katılımcı öğrencilerden annesi üniversite ve lisansüstü eğitim almış öğrenci sayısı en fazla Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesinde yer almaktadır. Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin daha çok Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri (141-%45.8) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin öğrenim durumları incelendiğinde lise türlerine göre öğrencilerin anne öğrenim durumlarının farklılaştığı görülmektedir.

Katılımcıların okul türlerine göre baba öğrenim durumları Tablo 8'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 8. Katılımcıların baba öğrenim durumları

Öğrenim Durumu	Anadolu Lisesi		Mes. ve Tek. Ana. Lisesi		Ana. İmam. H. Lisesi		Fen Lisesi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
İlkokul	55	26.4	106	51	44	21.2	3	1.5
Ortaokul	44	33.8	51	46.9	19	14.6	6	4.6
Lise	45	30.6	57	38.8	42	28.6	3	2.1
Üniversite	38	31.1	22	18	48	39.3	14	11.5
Lisansüstü	11	24.4	5	11.1	23	51.1	6	13.3

Tablo 8'e göre katılımcı öğrencilerden babası üniversite ve lisansüstü eğitim almış öğrenci sayısı en fazla Anadolu İmam Hatip Lisesinde yer almaktadır. Babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin daha çok Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri (106-%51) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının öğrenim durumları incelendiğinde lise türlerine göre öğrencilerin baba öğrenim durumlarının farklılaştığı görülmektedir.

Katılımcıların okul türüne göre okul başarı ortalamaları Tablo 9’da gösterildiği şekildedir.

Tablo 9. Katılımcıların okul ortalama başarı puanları

	Anadolu Lisesi		Mes. ve Tek. Ana. Lisesi		Ana. İmam. H. Lisesi		Fen Lisesi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Ortalama								
0-49 puan	61	33.2	78	42.4	36	19.6	9	4.9
50-59 puan	55	26.6	90	43.5	53	25.6	9	4.3
60-74 puan	41	29.1	45	31.9	48	34	7	4.9
75-100 puan	36	30.0	38	31.7	39	32.5	7	5.8

Tablo 9’a göre katılımcı öğrencilerin okul ortalama başarı puanlarına göre öğrencilerin çoğunluğunun ortalamasının 50-59 puan arasında olduğu görülmektedir.

6.2. Araştırma Sorularına İlişkin Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında belirlenen araştırma sorularına yönelik yürütülen istatistiksel test sonuçlarına yer verilmiştir. Belirtilen araştırma sorularını test etmek amacıyla ki-kare bağımsızlık testi yürütülmüştür.

A.S.1. Katılımcılar hangi davranışları şiddet olarak algılamaktadırlar?

Birinci araştırma sorusunu analiz etmek için betimsel istatistiksel analizler yapılmıştır.

Tablo 10. Şiddeti tanımlayan olaylar ve katılımcıların seçme sıklıkları

	f	%
Sert davranma	456	69,9
Kaba söz ve davranış	404	62,0
Başkası tarafından yaralanma	390	59,8
Hakarete uğrama	328	50,3
El şakası (Tekme, tokat, yumruk)	310	47,5
Küfür edilme	303	46,5
Baskı kurulması	299	45,9
Küçük düşürülme	287	44,0
Azarlanma	286	43,9
Özgürlükleri kısıtlama	278	42,6
Kişinin duygularını incitecek sözler ya da davranışlar	278	42,6
Tartaklanma	276	42,3
Manevi değerlere hakaret edilmesi	276	42,3
Alay edilme	245	37,6
Eksikliklerin yüze vurulması	243	37,3
Öğretmenin tehdit etmesi	232	35,6

Beden diliyle kötü tavır takınma	226	34,7
Mala zarar verme	225	34,5
Hoşlanılmayan tarzda hitap edilme	224	34,4
Öğrencilerin tehdit etmesi	210	32,2
Anne babanın tehdidi	206	31,6
İğneleyici şekilde konuşma	205	31,4
Laf atılma	191	29,3
Her türlü engelleme	191	29,3
Ağız dalaşı	168	25,8
Öğretmenin kızması	151	23,2

Katılımcı öğrencilerin şiddete yönelik algılarının nasıl olduğuna ilişkin yöneltilen soruya vermiş oldukları cevaplara göre en çok işaretlenen ifadenin sırası ile sert davranma (%69,9), kaba söz ve davranış (%62,0), başkası tarafından yaralanma (%59,8), hakarete uğrama (%50,3), el şakası (tekme, tokat, yumruk) (%47,5), küfür edilme (%46,5), baskı kurulması (%45,9), küçük düşürülme (%44,0), azarlanma (%43,9), özgürlükleri kısıtlama (%42,6), kişinin duygularını incitecek sözler ya da davranışlar (%42,6), tartaklanma (%42,3), manevi değerlere hakaret edilmesi (%42,3), alay edilme (%37,6), eksikliklerin yüze vurulması ((%37,3), öğretmenin tehdit etmesi (%35,6), beden diliyle kötü tavır takınma (%34,7), mala zarar verme (%34,5), hoşlanılmayan tarzda hitap edilme (%34,4), öğrencilerin tehdit etmesi (%32,2), anne babanın tehdidi (%31,6), iğneleyici şekilde konuşma (%31,4), her türlü engelleme (%29,3), laf atılma (%29,3), ağız dalaşı (%25,8), öğretmenin kızması (%23,2) olduğu gözlemlenmektedir. Bulgular doğrultusunda öğrencilerin sözel ve fiziksel şiddet unsuru olan sert davranma, kaba söz ve davranış, başkası tarafından yaralanmayı şiddet olarak algıladıkları söylenebilir. Öğrencilerin %70.7'si tarafından “her türlü engellenme”, % 57.4'ü tarafından ise “özgürlüklerin kısıtlanması” şiddet olarak algılanmamıştır. Analizler sonucunda öğrencilerin şiddet olarak seçtikleri ifadelerin, cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. WHO ve TDK tarafından, fiziksel ve fiziksel olmayan olumsuz davranışlar olarak tanımlanan şiddet, fiziksel, duygusal, ekonomik ve cinsel, sözel, siber şiddet olarak ayrılmaktadır. Dar anlamda fiziksel, geniş anlamda psikolojik şiddeti ifade eden ayrımlarda yapılmaktadır. Literatüre göre çocuk ve gençlerin en sık karşılaştıkları şiddet türleri sözel, duygusal ve fiziksel şiddettir (MEB, 2008). Elde edilen bulgular doğrultusunda bazı katılımcıların psikolojik şiddet ile ilgili algılarının düşük olduğu, şiddeti literatürde tanımlandığı şekli ile algılamadıklarını söylemek mümkündür.

Psikolojik şiddet unsuru olan pekçok ifade öğrenciler tarafından % 50'nin altında seçilmiştir.

A.S.2. Katılımcılar hangi şiddet türlerine maruz kalmaktadırlar? Katılımcıların cinsiyetlerine göre maruz kaldıkları şiddet türlerinde bir farklılık var mıdır?

İkinci araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler ve ki-kare testi yürütülmüştür.

Tablo 11. Katılımcıların maruz kaldıkları şiddet türleri

	f	%
Sözel	472	72,4
Duygusal	258	39,6
Fiziksel	248	38
Cinsel	34	5,2

Tablo 11'e göre katılımcı öğrencilerin %72,4'ü sözel şiddete, %39,6'sı duygusal şiddete, %38'i fiziksel şiddete, %5,2'si cinsel şiddete maruz kalmıştır. Genel dağılımda her üç öğrenciden ikisinin şiddet türlerinden birine maruz kaldıkları görülmüştür. Elde edilen bulgulara göre katılımcılar en çok sözel şiddete maruz kalmaktadırlar.

Katılımcıların maruz kaldıkları sözel şiddet ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 12'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 12. Sözel şiddet türüne göre ki-kare sonuçları

Sözel Şiddet	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	219 (%75.5)	253 (%69.9)	2.278	1	.131
Hayır	71 (%24.5)	109 (%30.1)			

Tablo 12'de görüldüğü gibi, katılımcıların sözel şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=2.278$; $p=.131$, $p>.05$). Elde edilen bulgular, cinsiyete göre her iki cins arasında sözel şiddetin aynı oranda yaşandığını göstermektedir.

Katılımcıların maruz kaldıkları duygusal şiddet ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 13’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 13. Duygusal şiddet türüne göre ki-kare sonuçları

Duygusal Şiddet	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	127 (%43.8)	131 (%36.2)	3.583	1	.048
Hayır	163 (%56.2)	231 (%63.8)			

Tablo 13’de görüldüğü gibi, katılımcıların duygusal şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olduğu bulgusu elde edilmiştir. (X²=3.583; p=.048, p<.05). Araştırmalar kızlar arasında dedikodu, sosyal dışlama gibi duygusal ve dolaylı şiddet türlerinin daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bu nedenle kızların duygusal şiddete daha fazla maruz kaldığı düşünülebilir.

Katılımcıların maruz kaldıkları fiziksel şiddet ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 14’te gösterildiği şekildedir.

Tablo 14. Fiziksel şiddet türüne göre ki-kare sonuçları

Fiziksel Şiddet	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	127 (%43.8)	131 (%36.2)	.208	1	.649
Hayır	163 (%56.2)	231 (%63.8)			

Tablo 14’te görüldüğü gibi, katılımcıların fiziksel şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında ilişki olmadığı bulgusu elde edilmiştir. (X²=.208; p=.649, p>.05). Genel olarak okullarda fiziksel şiddetin daha az görüldüğü tespit edilmiştir. Okul kurallarının bu duruma etkisi olduğu ve maruz kalınan fiziksel

şiddetin aile ortamında kardeşler arasında meydana gelmesi ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Katılımcıların maruz kaldıkları cinsel şiddet ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 15'te gösterildiği şekildedir.

Tablo 15. Cinsel şiddet türüne göre ki-kare sonuçları

Cinsel Şiddet	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	16 (%5.5)	18 (%5.2)	.018	1	.894
Hayır	274 (%94.5)	344 (%94.8)			

Tablo 15'te görüldüğü gibi, katılımcıların cinsel şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. (X²=.018; p=.894, p>.05).

Tablo 11'de yer alan bulgulara göre öğrenciler, en fazla sözel şiddete (%72) maruz kalmaktadır. MEB (2008), tarafından hazırlanan raporda öğrencilerin gördüğü şiddet türlerine ilişkin istatistik veriler öğrencilerin en çok sözel şiddete (%52'2) maruz kaldığı yönündedir. Sonuç olarak araştırma verileri MEB raporu bulguları ile uyumludur. Sözel şiddet yetişkinler tarafından zararsız algılanmakta, problem çözme yöntemi olarak kullanılmaktadır. Sosyal Öğrenme Kuramına göre sosyalleşme sürecinin en önemli evresinde olan gençler, model alma yolu ile olumlu davranışlar gibi olumsuz davranışları öğrenmektedirler.

“İstatistiklerle Gençlik” raporuna göre, ülkemizde toplam nüfusun %23'ünü 15-29 yaş arası genç nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2020, s.4). 2016 yılında 158.343 çocuk mağdur olarak güvenlik birimlerine getirilmiştir. Bu çocuklardan %10.65'i cinsel şiddete maruz kalmış, bu oran 2017 yılında %60 artmıştır. TCK kapsamında çocuklara yönelik fiziksel şiddetin, genel şiddet oranları içerisinde değerlendirilmesi nedeniyle resmi istatistiklere yansımadağı görülmektedir(Akbaş, 2020, s.47). Duygusal şiddet, temelinde psikolojik hasar bulunan ve günlük yaşamda en sık rastlanan şiddet türlerinden olmasına rağmen

fiziksel şiddet gibi gözlenen somut bulgular olmamasından dolayı tespit edilememektedir. Okullarda da yaygın olan lakap takma, alay etme gibi davranışlar duygusal şiddet kapsamında yer almakta ve TCK (5237) 125. Maddede yer alan hakaret suçları olarak cezalandırılmaktadır ancak cezaların caydırıcı olmadığı görülmektedir. Gençlerin şiddetin herhangi bir türüne maruz kalması, bu davranışları modelleyerek maruz kalma sıklığına göre pekiştirmesine ve gelecekte benzer davranışlar sergilemesine neden olacaktır.

A.S.3.Katılımcıların şiddet gördükleri kişilerin dağılımı nasıldır? Katılımcıların şiddet gördükleri kişilerin dağılım durumları cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

Üçüncü araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler ve ki-kare testi yürütülmüştür.

Tablo 16. Katılımcıların şiddet gördükleri kişilerin dağılımı

	f	%
Arkadaş	276	42,3
Anne-Baba	189	29
Öğretmen-Yönetici	134	20,6
Akraba	42	6,4

Tablo 16da göre katılımcı öğrencilerin %42,3'ü arkadaş, %29'u anne-baba, %20,6'sı öğretmen-yönetici, %6,4'ü akrabası tarafından şiddete maruz kalmıştır. Bulgular öğrencilerin en çok arkadaşlarından şiddet gördüklerini göstermektedir. Bireyin arkadaşları, sosyalleşme sürecinde aile gibi önemli bir faktördür. TÜBİTAK (2010) raporuna göre akranlar, sosyal hayata hazırlama, cinsel rolleri, ahlaki standartları, yeni davranış tarzlarını, toplumsal rolleri öğretme fonksiyonunu da yerine getirmektedir. Genç birey ailesini ve akranlarını gözlemlemekte, gözlemin bilgilendirme işlevi de bulunmaktadır. Model alınan davranışlar belleğe kodlanarak saklanabilmekte, değiştirebilmekte ve gerektiği zaman hatırlanabilmektedir.

Katılımcıların arkadaş şiddeti görme durumu ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 17'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 17. Arkadaş şiddetine göre ki-kare sonuçları

Arkadaş Şiddeti	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	115 (%39,7)	161 (%44,5)	1.341	1	.247
Hayır	175 (%60,3)	201 (%55,5)			

Tablo 17’te görüldüğü gibi, katılımcıların arkadaş şiddetine maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=1.341$; $p=.247$, $p>.05$). Öğrencilerin en çok arkadaşları tarafından şiddet gördüklerini belirtmelerinin pek çok nedeni olabilir. Arkadaşlık ilişkileri esnektir, arkadaş olarak kabul edilen bireylerin sayısı fazladır ve yaşlarının yakın olmasından dolayı birbirlerine karşı daha atılgan olabilirler. Akran grupları topluma adaptasyonu sağlarken diğer yandan çeteler olumsuz davranışları geliştirici ve pekiştirici olabilmektedirler. Ergenler bir gruba dahil olmak için üyeliğin gerektirdiği tüm yanlış davranışları kabul edebilirler (Yavuzer, 2019, s. 198). Arkadaş ve akran grubu sosyalleşme sürecinde, önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Katılımcıların anne-baba şiddeti görme durumları ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 18’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 18. Anne-Baba Şiddetine Göre Ki-Kare Sonuçları

Anne-Baba Şiddeti	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	80 (%27,6)	109 (%30,1)	.338	1	.536
Hayır	210 (%72,4)	253 (%69,9)			

Tablo 18’de görüldüğü gibi, katılımcıların anne-baba şiddetine maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=.338$; $p=.536$, $p>.05$). Öğrencilerin arkadaşları dışında şiddeti en çok

anne ve babalarından gördükleri tespit edilmiştir. Sosyal öğrenme kuramına göre, bilişsel boyutu da olan gözlem yoluyla ile öğrenen birey, ebeveynlerini problemin çözümünde gözlemediği gibi agresif ve saldırgan davranışlarda da gözlemlemekte ve saldırganlaşabilmektedir.

Katılımcıların akraba şiddeti görme durumları ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 19’da gösterildiği şekildedir.

Tablo 19. Akraba Şiddetine Göre Ki-Kare Sonuçları

Akraba Şiddeti	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	24 (%8,3)	18 (%5)	2.393	1	.022
Hayır	266 (%91,7)	344 (%95)			

Tablo 19’da görüldüğü gibi, katılımcıların akraba şiddetine maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olduğu bulgusu elde edilmiştir. (X²=2.393; p=.022, p<.05). Akraba şiddetine maruz kaldığını belirten kız öğrencilerin oranının % 8,3, erkek öğrenci oranının % 5 olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletlere ait veriler, kadınların % 39’unun yakınları tarafından, hayatları boyunca en az bir defa şiddet gördüklerini göstermektedir (Özbek, 2022).

Katılımcıların öğretmen-yönetici şiddeti görme durumları ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 20’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 20. Öğretmen-yönetici şiddetine göre ki-kare sonuçları

Öğretmen-Yönetici Şiddeti	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	64 (%22,1)	70 (%19,3)	.578	1	.447
Hayır	226 (%77,9)	292 (%80,7)			

Tablo 20’de görüldüğü gibi, katılımcıların öğretmen-yönetici şiddetine maruz kalma durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=.578$; $p=.447$, $p>.05$). Bulgulara göre kız ve erkek öğrenciler öğretmen-yönetici şiddetine aynı oranda maruz kalmaktadırlar.

Bulgulara göre katılımcılar en çok arkadaşlarından ve ailelerinden şiddet görmektedirler. Araştırmalar, şiddet eğilimi olan kişilerin çocukluk ve gençlik döneminde şiddetle ilgili deneyimlerinin bulunduğunu tespit etmektedir. Çocukken aile içinde şiddete tanık olmak ve maruz kalmak ile yetişkinlik döneminde saldırgan davranışlar arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yörük ve diğerlerine (2015) göre, birey model alma yolu ile şiddeti sorun çözme aracı olarak öğrenmekte, duyarsızlaşmakta ve şiddete eğilimli hale gelmektedir (s.130-131). Önemli sayıda, yani her 2-3 öğrenciden birinin şiddete maruz kaldığı, bu durumu kabullendiği ve ifade ettiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, psikolojik ya da fiziksel şiddete uğrayan gençlerin, uğramayan gençlere göre şiddet eğilim puanının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. 2011 yılında şiddete maruz kalan ergenler üzerinde yapılan bir çalışmada %21,2 fiziksel, %33,3 sözel ya da %2,9 cinsel şiddet uyguladıkları saptanmıştır. Saldırganlık ve şiddet eylemlerinde bulunan bireylerin, çocukluk dönemlerinde uzun süre şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir (Coşkun & Yağcan, 2020, s. 4355). Sosyal Öğrenme Kuramına göre, birey başkalarının deneyimlerini gözlemleyerek öğrenebilir. Model alınan kişinin cinsiyeti, yaşı, karakteri, statüsü modellemenin hangi oranda gerçekleşeceği konusunda bilgi vermektedir. Gözlemleyen ve model alınanın benzer özellikleri model alınma oranını artırmaktadır. Sosyalleşme sürecinde çocukların ve gençlerin çoğunlukla ailelerini ve akranlarını model aldığı göz önüne alındığında şiddetin önüne neden geçilemediği ortaya çıkmaktadır.

A.S.4. Katılımcıların şiddetin kaynağına yönelik alguları nasıldır?

Dördüncü araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler yapılmıştır.

Tablo 21. Katılımcıların şiddetin kaynağına yönelik algılarının dağılımı

	f	%
Toplumdaki acımasız insanların daha çok saygı gördüğüne inanılması	358	54,9
Mahallede örnek alınan kişiler	349	53,5

Anne ve babaların yanlış öğütleri	319	48,9
Çevrede şiddet için: “Yerine göre doğrudur.” denilmesi	319	48,9
Ailenin çocukları sevmemesi	311	47,7
Okulda örnek alınan kişiler	301	46,2
Televizyondaki film kahramanları gibi güçlü olma isteği	219	33,6
Ailenin maddi durumunun zayıf oluşu	109	16,7

Tablo 21’e göre katılımcı öğrenciler en çok “Toplumdaki insanlardan acımasız olanların daha çok saygı gördüğüne inanılmasını” (%54,9), şiddetin kaynağı olarak görmektedirler. Bununla birlikte şiddetin kaynakları “Mahallede örnek alınan kişiler” (%53,5), “Anne ve babaların yanlış öğütleri (%48,9), “Çevrede şiddet için: yerine göre doğrudur denilmesi” (%48,9), “Ailenin çocukları sevmemesi” (%47,7), ve “Okulda örnek alınan kişiler” (%46,2) olarak görülmektedir. Öğrencilerin %83,3’ü maddi durumun zayıflığını şiddet kaynağı olarak görmemektedir. %66,4’ünün televizyonda yer alan film kahramanları gibi güçlü olmak istenmesini şiddet kaynağı görmediği tespit edilmiştir. Bulgular doğrultusunda öğrencilerin toplum tarafından acımasız insanların saygı gördüğüne inanılmasını ve mahallede örnek alınan kişileri şiddetin kaynağı gördükleri söylenebilir. Dolaylı öğrenme kapasitesi, bireylerin çevrelerini gözlemleyerek diğerlerinin davranışlarını öğrenmesi ve kendi davranışlarını bu doğrultuda biçimlendirebilme yeteneğidir (Yıldız, 2014, s.153-154). Sosyal Öğrenme Kuramında başkalarından öğrenme ve dolaylı öğrenme kapasitesi önemli bir ilkedir. Katılımcıların soruya verdiği cevaplar, model alınan kişileri, toplumsal yargıları, kültürel aktarımı ve psikolojik etkilenmeyi işaret etmektedir.

- Aşağıdakilerden hangilerini şiddetin kaynağı görüyorsunuz?

Tablo 22. Katılımcılara göre şiddetin kaynağı olan durumlar

	f	%
Suç karşılığında verilen cezaların caydırıcı olmaması	392	60,1
Aile içi eğitimin yetersizliği	390	59,8
Okuldaki eğitimin yetersizliği	264	40,5
Yeterince güvenliğin sağlanamaması	260	39,9
Manevi değerlerdeki yozlaşma	246	37,7
Göç	246	37,7

Tablo 22’ye göre katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu (%60,1) şiddetin kaynağını suç karşısında verilen cezaların caydırıcı olmaması ve (%59,8) aile içi eğitimin yetersizliği olduğunu düşünmektedir. Her üç öğrenciden biri, manevi değerlerdeki yozlaşmayı, okuldaki eğitimin yetersizliğini, yeterince güvenliğin sağlanamamasını ve göç olayını şiddetin kaynağı olarak görmektedir. Öğrenme kuramlarına göre davranışlar ve davranışların sonuçları, gözlemlenerek öğrenilmektedir. Birey yalnızca kendi davranışlarının sonuçlarını görerek öğrenseydi öğrenme sınırlı kalırdı ancak başkalarının davranışlarını ve deneyimlerini gözlemlemek daha öğretici olmaktadır (Bayrakçı, 2007). Fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik her türlü şiddetin TC kanunlarında cezai karşılığı olmasına rağmen, öğrencilerin cezaların caydırıcı olmadığını düşünmeleri ve bunu şiddetin kaynağı olarak ifade etmeleri dikkat çekicidir. Cezaların caydırıcı olmaması şiddet uygulamak konusunda bireyleri cesaretlendirmektedir. Öğrenciler tarafından şiddetin kaynağı olarak görülen bir diğer seçenek aile içi eğitimin yetersizliğidir. Aile içi şiddet olaylarında, ailenin özeli olarak görülen şiddete müdahale edilmemesi ya da şiddete maruz kalanın yardım istememesi ve karşı koymaması, Sosyal öğrenme kuramında “şiddet kullanmaya teşvik” olarak ifade edilmektedir (Özgentürk, Karğın, & Baltacı, 2012, s.63). Mağdur, maddi geliri olmadığı, gidecek yeri olmadığı, öğrenilmiş çaresizlik gibi nedenlerle şiddete karşı koyamamakta bu durumdan güç alan ebeveynler şiddet kullanmaya devam etmektedirler. Sonuç olarak, şiddetin yalnızca aileden kaynaklanmadığı, ekonomik, toplumsal, politik, eğitimsel, hukuksal ve kültürel pek çok yapının etkileri olduğu söylenebilir.

- Sizce aşağıdaki ifadelerden hangileri gençlerin şiddete yönelmesinin nedenidir?

Tablo 23. Katılımcıların, gençlerin şiddete yönelmesinin nedenine yönelik görüşleri

	f	%
Kendini kanıtlama duygusu	308	47,2
Şiddete maruz kalma	181	27,8
Saygı görme isteği	128	19,6
Statü kazanma	35	5,4

Tablo 23 verilerindeki katılımcı öğrenci görüşlerine göre, gençlerin şiddete yönelme nedenleri en çok kendini kanıtlama duygusu (%47,2) görülmektedir. Maslow’un “ihtiyaçlar hiyerarşisinde”, fiziksel ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı sonrasında ait olma, sosyal kabul, sevgi, saygının olduğu basamaklar yer almaktadır. Kendini kanıtlama

duygusu, saygı görme ve statü kazanma isteği, insan için doğal ihtiyaçlardır. (Şeker, 2014, s. 43-45). Gençler gelişim dönemleri göz önüne alındığında sosyal kabulün en önemli olduğu evrededirler. Bunun yanı sıra, Sosyal öğrenme kuramında, sosyal bilişsel öğrenmeyi etkileyen faktörlerden öz düzenleme ve kendini yargılama kapasitesi kavramları da bu durumu açıklamaktadır. Seven ve arkadaşlarına (2013) göre, öz düzenleme kapasitesinin yüksek olması, davranışların gerçekçi şekilde uygunluğunun değerlendirilebilmesini sağlamaktadır. Öz düzenleme ve öz yeterlik kapasitesi yüksek olan bireyler kendileri ve çevreleri hakkında doğru yargılara varabilmekte ve eylemlerinin sonucunu daha sağlıklı değerlendirebilmektedirler. Bireyin ve çevresindekilerin tecrübeleri, model alınan insanların başarılı ve başarısız etkinlikleri, öğütler, teşvikler, başaracağına yönelik teşvikler öz yeterliliğin gelişmesini sağlayan kaynaklardır (s.10-12). Sonuç olarak gençlerin şiddete yönelmesinin nedenlerinin kendilerine olan yargıları, algıları, öz düzenleme ve kendini yargılama becerilerinin gelişmesi yani eğitim ve öğretimle ilişkili olduğu görülmektedir.

A.S.5. Katılımcılar sevdikleri şeyler ellerinden alındığında ve öfke durumunda nasıl tepki vermektedirler? Katılımcıların öfke durumunda göstermiş oldukları tepki cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?

Beşinci araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler ve ki-kare testi yürütülmüştür.

Tablo 24. Katılımcıların sevdikleri bir şey elinden alındığında verecekleri tepki

Tepki Davranışı	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Şikâyet ederim	107	48.1	174	61.9
Ağlarım	149	51.9	138	48.1
Hiçbir şey yapmam	18	52.9	16	47.1
Acımasızca saldırırım	16	3,2	34	6,8

Tablo 24'e göre katılımcı öğrencilerin sevdikleri bir şey ellerinden alındığında verecekleri tepki davranışları cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Katılımcı kız öğrenciler daha çok ağlama davranışını gösterirken, katılımcı erkek öğrenciler daha çok şikâyet etme davranışını göstermektedirler. Fiziksel şiddet unsuru olan saldırma seçeneği her iki cins tarafından oldukça az seçilmiştir.

Tablo 25. Katılımcıların öfke durumundaki davranışlarının dağılımı

	f	%
Kendi içime kapanırım	223	34,2
Öfkemi belli etmemeye çalışırım	223	34,2
Ağlarım	221	33,9
Saldırırım.	183	28,1
Şikâyet ederim	88	13,5

Tablo 25'e göre katılımcı öğrencilerin %34,2'si kendi içine kapandığını, %34,2'si öfkelerini belli etmemeye çalıştığını, %33,9'u ağladığını, %28,1'i öfkelenirken saldırdığını, %13,5'i şikâyet edeceğini belirtmiştir. Bulgular öğrencilerin öfkelenirken kendi içlerine kapanarak ve öfkelerini belli etmeyerek tepki vermeyi tercih edeceklerini göstermektedir. Cevapların dağılımına göre, öğrencilerin öfkelenirken ağlayarak, içine kapanarak ve/veya öfkelerini belli etmeyerek içselleştirdikleri görülmektedir. Bu durumda genel olarak öğrencilerin şiddete eğilimli olmadıkları söylenebilir. Yapılan araştırmalarda öfkelerini kontrol edemeyen öğrencilerin arkadaşlık bağlarının, öfkelerini kontrol edebilen öğrencilere göre daha zayıf olduğu tespit edilmiştir. Literatürde ergenlerin şiddet eğilimi, sosyal destek ve yalnızlık arasında negatif bir ilişkinin var olduğu ortaya koyulmuştur (Avcı & Yıldırım, 2014, s. 164). Cevaplar öğrencilerin %71,9'unun arkadaşlık bağlarının kuvvetli olduğu ve yalnız olmadıkları şeklinde değerlendirilebilir.

Katılımcıların öfke durumunda göstermiş oldukları saldırma davranışı ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 26'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 26. Saldırma Davranışına Göre Ki-Kare Sonuçları

Saldırma Davranışı	Cinsiyet		X²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	86 (%29.7)	97 (%26.8)	.518	1	.472
Hayır	204 (%70.3)	265 (%73.2)			

Tablo 26’da görüldüğü gibi, katılımcıların saldırma davranışı gösterme durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=.581$; $p=.472$, $p>.05$). Bulgulara göre saldırma davranışı kız ve erkeklere göre farklılık göstermemektedir.

Katılımcıların öfke durumunda göstermiş oldukları kendi içine kapanma davranışı ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 27’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 27. Kendi içine kapanma davranışına göre ki-kare sonuçları

Kendi İçine Kapanma Davranışı	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	105 (%36.2)	118 (%32.6)	.779	1	.377
Hayır	185 (%63.8)	244 (%67.4)			

Tablo 27’de görüldüğü gibi, katılımcıların kendi içine kapanma davranışı gösterme durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=.779$; $p=.377$, $p>.05$). Sonuç olarak kız ve erkek öğrencilerin öfke durumunda içine kapanma oranlarında farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcıların öfke durumunda göstermiş oldukları öfkeyi belli etmeme davranışı ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 28’de gösterildiği şekildedir.

Tablo 28. Öfkeyi belli etmeme davranışına göre ki-kare sonuçları

Öfkeyi Belli Etmeme Davranışı	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	102 (%35.2)	120 (%32.8)	.748	1	.315
Hayır	188 (%64.8)	242 (%67.2)			

Tablo 28’de görüldüğü gibi, katılımcıların öfkeyi belli etmeme davranışı gösterme durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olmadığı bulgusu

elde edilmiştir. ($X^2=.748$; $p=.315$, $p>.05$). Öfkeyi belli etmeme davranışının kız ve erkeklerde aynı oranda olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların öfke durumunda göstermiş oldukları ağlama davranışı ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 29’te gösterildiği şekildedir.

Tablo 29. Ağlama davranışına göre ki-kare sonuçları

Ağlama Davranışı	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	197 (%67.9)	128 (%35.4)	.638	1	.045
Hayır	93 (%32.1)	234 (%64.6)			

Tablo 29’da görüldüğü gibi, katılımcıların ağlama davranışı gösterme durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olduğu bulgusu elde edilmiştir. ($X^2=.638$; $p=.045$, $p>.05$). Kız öğrencilerin %67.9’u, erkek öğrencilerin %35,4’ü, öfke durumunda ağlayarak tepki verdiğini belirtmiştir.

Katılımcıların öfke durumunda göstermiş oldukları şikâyet etme davranışı ile cinsiyet değişkeni arasında farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla ki-kare testi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 24’te gösterildiği şekildedir.

Tablo 30. Şikâyet etme davranışına göre ki-kare sonuçları

Şikâyet Etme Davranışı	Cinsiyet		X ²	sd	p
	Kadın	Erkek			
Evet	31 (%10.7)	57 (%15.7)	3.106	1	.038
Hayır	259 (%89.3)	305 (%84.3)			

Tablo 30’da görüldüğü gibi, katılımcıların şikâyet etme davranışı gösterme durumlarının cinsiyet değişkenine bağımlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare (chi-square) testi sonucunda ilgili değişkenler arasında farklılık olduğu bulgusu elde

edilmiştir. ($X^2=3.106$; $p=.038$, $p>.05$). Erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha yüksek oranda şikâyeti tepki olarak göstermektedir.

- Herhangi bir arkadaşınızla bir sorun yaşasanız, bu sorunda siz haklı olsanız nasıl bir tepki vermeyi arzu edersiniz?

Tablo 31. Katılımcıların arkadaşlarıyla sorun yaşaması durumunda verdiği tepki

	f	%
Susarım	193	29,6
Bana sorun yaşatan arkadaşlara daha çok sorun yaratırım	125	19,2
Kızdığımı belli etmem	114	17,5
Kavga ederim	104	16,0
Şikâyet ederim	82	12,6
Küfür ederim	34	5,2

Tablo 31'e göre katılımcı öğrencilerin herhangi bir arkadaşı ile yaşadığı bir sorunda haklı olma durumunda vereceği tepki çoğunlukla “susarım” (%29,6), “kızdığımı belli etmem” (17,5), “şikâyet ederim” (12,6) şeklindedir; ancak öğrencilerin %40,3'ü şiddete başvuracağını ifade etmiştir.

- Herhangi bir öğretmenle bir sorun yaşasanız, bu sorunda siz haklı olsanız nasıl bir tepki vermeyi arzu edersiniz?

Tablo 32. Katılımcıların öğretmenleri ile sorun yaşaması durumunda verdiği tepki

	f	%
Şikâyet ederim	227	34,8
Susarım	169	25,9
Kızdığımı belli etmem	109	16,7
Öğretmene elimden geleni yaparım	71	10,9
Öğretmene sorun yaratırım	58	8,9
Küfür ederim	18	2,8

Tablo 32'ye göre katılımcı öğrencilerin herhangi bir öğretmeni ile yaşadığı bir sorunda haklı olma durumunda vereceği tepki çoğunlukla “şikâyet ederim” (%34,8) şeklindedir. Öğrencilerin öğretmenlerine karşı daha çok şikâyet mekanizmasını kullanarak tepki vermeyi tercih ettikleri görülmektedir. Veriler öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%77,4) okul ortamında şiddetten kaçındıkları yönünde değerlendirilebilir.

Bulguların analizi sonucunda, öğrencilerin sevdikleri şeyler ellerinden alındığında şikayet ettikleri, ağlayarak ya da hiçbir şey yapmayarak tepki verdikleri, öfkelenmelerinde ise genellikle kendi içlerine kapandıkları ve öfkelerini belli etmemeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin sevdikleri şeyler ellerinden alındığında ve öfkelenmelerinde gösterdikleri tepkilerin benzer olduğu, fiziksel şiddete meyilli olamadıkları şeklinde değerlendirilmiştir. Ancak şikayet etme ve ağlama davranışında kız ve erkek öğrencilere göre farklılık tespit edilmiştir. Kız öğrenciler ağlayarak, erkek öğrenciler şikayet ederek tepki vermektedirler. Öğrenciler, öğretmenleri ile problem yaşadıklarında şikayet etmeyi ya da susmayı tercih ederken, arkadaşları ile problem yaşadıklarında susmayı veya arkadaşlarına daha çok sorun yaratmayı tercih ettikleri görülmüştür. Bandura'ya göre, bireye ait faktörler-çevre-bireyin davranışları karşılıklı olarak birbirini etkilemekte, bireyin davranışları bu etkileşim sonucunda ortaya çıkmaktadır. Problem yaratan bireyin sosyal çevresi de olumsuz olmaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre, şiddet gören herkesin şiddet göstermemesi, sembolleştirme kapasiteleri ile ilgilidir. Bireyler dünyayı sembolik bir şekilde görürler, düşünceler geçmiş ve geleceğin sembolüdür ve sonraki davranışları etkilemektedirler (Bayrakçı, 2007, s. 204-205)

A.S.6. Katılımcılar şiddetle en çok nerede karşılaşmaktadırlar, şiddet ile karşılaşılan yer okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?

Altıncı araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler yürütülmüştür.

Tablo 33. Katılımcıların şiddetle en çok karşılaştıkları yer durumları

Şiddetle Karşılaşılan Yer	Anadolu Lisesi		Mes. ve Tek. Ana. Lisesi		Ana. İmam. H. Lisesi		Fen Lisesi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Okul	60	30.5	77	39.1	54	27.4	6	3
Sosyal Medya	48	33.3	51	35.4	34	23.6	11	7.8
Aile	36	29.3	50	40.7	34	27.6	3	9.4
Trafik	32	27.8	51	44.3	27	23.5	6	4.3
Çevre	80	31.3	105	41	63	24.6	8	3.2

Tablo 33'e göre katılımcı öğrencilerin şiddetle en sık karşılaştıkları yerin okul ve çevre olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcı öğrencilerin şiddetle karşılaşma durumları okul türlerine göre farklılık göstermektedir. Okul türleri içerisinde çeşitli yerlerde şiddetle en çok karşılaşan grubun ise Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri olduğu bulgusu elde edilmiştir. İnsanların birbirini tanımadığı bir ortam olan sokakta şiddetin yaşanması okulları olumsuz etkilemektedir. Bu açıdan okulun bulunduğu çevre oldukça önemlidir. Sosyalleşmeye etki eden faktörlerden biriside toplumsal çevredir. Toplumsal çevre, insan topluluklarının, farklı kültürlerin, ulusların gelişmesini sağlayan toplumsal etkilerin ve koşulların tümüdür. Toplumsal çevre tüm bireyleri etkiler, çevrede meydana gelen bir değişim davranışları, alışkanlıkları, yaşam tarzlarını değiştirebilir. Kösemihal'e göre, birey zümrenin bir ürünüdür (Kösemihal, 1989). Sonuç olarak sosyalleşme sürecinde öğrencilerin şiddet algılarını etkileyen faktörler arasında toplumsal çevrede yer almaktadır.

A.S.7. Katılımcıların hangi sıklıkta şiddet görmektedir, şiddet görme sıklığı cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Yedinci araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler yürütülmüştür.

Tablo 34. Katılımcıların şiddet görme sıklıkları

Şiddet Sıklığı	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Her gün	38	33.9	74	66.1
Yılda en az bir	26	41.3	37	58.7
Ayda en az bir	33	52.4	30	47.6
Haftada en az bir	70	54.7	58	45.3
Diğer	35	58.3	25	41.7

Tablo 34'e göre katılımcı öğrencilerin şiddet görme sıklıkları cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Katılımcı kız öğrencilerin çoğunluğu haftada en az bir kez şiddet görürken, katılımcı erkek öğrencilerin çoğunluğu her gün şiddet görmektedirler. Çocukluk döneminde şiddet mağduru olmak ve mağduriyetin sürekliliği ile sonraki yıllarda şiddet eğiliminin yüksek olması arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Bandura'nın şiddetin toplum içerisinde gözlem ve taklit yolu ile öğrenildiğini ortaya koymasının ardından yapılan araştırmalar şiddete maruz kalan mağdurların, ileriki

yıllarda şiddet gösterme oranlarının % 30 arttığı yönündedir (Beşpınar, Beşpınar, & Arslan, 2020, s. 395-421). MEB (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, ceza kurumlarına giren çocukların %69.2'sinin ceza kurumuna girmeden son üç ay içerisinde fiziksel şiddetle karşılaşmış oldukları tespit edilmiştir (s.4). Öğrenme kavramı, bilgi, anlayış ve beceri edinme, yeteneklerini geliştirme, kalıcı davranış değişikliği meydana getirme, yaşantı ürünü bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Sosyalleşme ise bireyin diğer insanlarla etkileşimi sonucunda içinde yaşadığı toplumun düşünce, duyma ve yapma biçimlerini öğrenmesidir. Aslında sosyalleşme bireyin topluma uyarlanması sırasında meydana gelen bir öğrenme sürecidir. Birey toplumun alışkanlıklarını içselleştirmekte ve bu süreç yaşam boyu devam etmektedir. Yaşamın çocukluk, gençlik gibi evrelerinde toplumsal norm ve değerler olduğu gibi kabul edilebilmekte, aynı zamanda uyum sürecinde değişiklikler de görülebilmektedir. Şiddet tüm davranışlar gibi öğrenilmekte ve şiddet görme sıklığı normalleşmesine neden olmaktadır.

A.S.8. Katılımcılar şiddete maruz kalma durumunda kime müracaat etmektedir, şiddete maruz kalma durumunda ilk müracaat yerleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?

Sekizinci araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler yürütülmüştür.

Tablo 35. Katılımcıların şiddete maruz kalma durumlarında ilk müracaat yerleri

Müracaat Yeri	Kız		Erkek	
	f	%	f	%
Anne	131	46.1	153	53.9
Baba	124	41.8	173	58.2
Arkadaş	15	60	10	40
Karakola	4	50	4	50
Öğretmen	1	33.3	2	66.7
Okul Müdürü	1	33.3	2	66.7
Diğer	14	43.8	18	56.2

Tablo 35'e göre katılımcı öğrencilerin şiddete maruz kaldıklarında ilk müracaat yerleri cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Katılımcılardan hem kız hem de erkek öğrencilerin çoğunluğu, ilk olarak anne ve babasına başvurumaktadırlar. Öğrencilerin ilk olarak annelerine, sonra babalarına müracaat etmeleri, karşılaştıkları olumsuzlukları kime aktardıkları, kendilerine yakın gördükleri ve sosyal destek aldıkları kişiler hakkında bilgi vermektedir.

Gönen’de 368 ortaöğretim öğrencisine Sosyal Destek Ölçeği uygulanarak yapılan bir araştırmada, ergenlerin öncelikle ailelerinden, sonra arkadaşlarından ve öğretmenlerinden sosyal destek algıladıkları ortaya çıkmıştır. Erkeklerin kızlara göre daha az sosyal destek algıladığı ve şiddet eğilim puanlarının, kızlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aileleri baskıcı olanların; öğretmenleri ve aileleri ile ilişkileri kötü olanların şiddet eğilimi yüksek bulunmuştur (Davli, 2018). Sonuç olarak sosyal destek alan gençlerin şiddet eğiliminin azaldığı görülmektedir. Sosyal destek alınan, şiddete maruz kaldığında müracaat edilen kişilerin özellikle anne ve babaların, şiddet konusunda bilinçlenmesinin önemli olduğu görülmektedir.

- Sorunlarınızı çözmede kimden yardım alırsınız?

Tablo 36. Katılımcıların sorunlarını çözmede yardım aldıkları kişiler

	f	%
Kendim çözerim	278	42,6
Ailemden	263	40,3
Arkadaşlarımdan	93	14,3
Öğretmenlerimden	18	2,8

Tablo 36’ya göre katılımcı öğrenciler sorunlarını en çok kendileri (%42,6) çözmektedirler. Katılımcı öğrencilerden bir kısmı ise (%40,3) ailelerinden yardım almaktadırlar. Ortaöğretim öğrencilerinin öz güvenlerinin geliştiği bir dönemde olmaları ve kendi sorumluluklarını almak istemeleri nedeniyle kendi sorunlarını çözdüklerini ifade ettikleri söylenebilir. Sosyalleşme sürecinde bireyler için başkalarının tepkileride oldukça önemlidir. “Sosyal onay ihtiyacı”, başkalarının beklenti ve yargılarının önemsenmesi, onayın aranması, uyuma önem vermek olarak tanımlanmaktadır. İhtiyaç olmasının yanı sıra birey için motivasyon kaynağıdır. Yılmaz ve arkadaşlarına (2008) göre, kriz ve duygusal gerginlik durumlarında aile ve arkadaşlarına dayanma ihtiyacı duyan birey için informal destek ağı önemli etkiye sahiptir. Gençlerin sosyal destek düzeyleri ve olumsuz davranışlar arasında ilişki saptanmıştır. Sosyal destek bireyin gençlik döneminde, çevreye uyumunu, psikolojik iyiliğini, ilişkilerini sürdürebilmesini sağlayan temel ihtiyaçlarından (s.71-79). Bulgular değerlendirildiğinde şiddetin önlenmesi çalışmalarında sosyal destek ve sosyal onay ihtiyacı konularının üzerinde durulması gereken önemli noktalar oldukları söylenebilir.

A.S.9. Katılımcıların okullarında kendilerini güvende hissetme durumları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?

Dokuzuncu araştırma sorusunu test etmek için betimsel istatistiksel analizler yürütülmüştür.

Tablo 37. Katılımcıların okullarında kendilerini güvende hissetme durumları

	Anadolu Lisesi		Mes. ve Tek. Ana. Lisesi		Ana. İmam. H. Lisesi		Fen Lisesi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Güvende Hissetme								
Evet	43	29.1	58	39.2	39	26.4	8	5.7
Hayır	92	30.6	116	38.5	82	27.2	11	3.7

Tablo 37'a göre katılımcı öğrencilerin okullarında kendilerini güvende hissetme durumlarında, öğrencilerin çoğunluğunun kendini güvende hissetmediği görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin okullarında kendilerini güvende hissetme durumları okul türlerine göre farklılık göstermektedir. Mesleki Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin (Hayır %38,5) kendilerini okulda güvende hissetmedikleri görülmektedir. Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin okullarında kendilerini güvende hissetme oranının (Hayır %27,2), diğer okullara göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Okul öğrenciler için destekleyici, zorbalıktan uzak, duygusal ve fiziksel açıdan özgür hissettikleri, kabul duygusunun ve açık iletişimin hâkim olduğu, kaygı ve şiddetten uzak, eğitsel iklime sahip mekanlar olmalıdır (Yavuzer, 2019, s. 197). Aksi halde okul, şiddetin yaygınlaşmasına sebep olan ortamlara dönüşebilmektedir. Seven ve arkadaşlarına (2013) göre, öğrenme yalnızca belli durumlarda ve belirli bir çevre ile sınırlı kalmamakta, bireyler benzer durumlarda, benzer genelleştirmeler yaparak anlamsal bağlantılar kurmaktadır (s.10). Yani öğrenciler okulda gözlemledikleri davranışları, yaşadıkları olumsuz duyguları genelleştirmekte ve farklı durum ve çevrelerde nasıl davranmaları gerektiği şeklinde uyarlayabilmektedirler. Katılımcı öğrencilerin çakı-bıçak taşıma durumu tablo 38'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 38. Katılımcıların Çakı-Bıçak Taşıma Durumları

	f	%
Taşıma	303	46.5

Taşımam	349	53.5
----------------	-----	------

Tablo 38'e göre katılımcı öğrencilerin %46.5'i çakı-bıçak taşıırken, %53.5'i taşımamaktadır. Öğrencilerin yaklaşık olarak ½'si çakı-bıçak taşımaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda gençlerin okul devamsızlığı, başarısızlığı ve bıçaklı kavga, kavga etmesi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Erkeklerin fiziki müdahaleyi, kızların sözlü hakareti kavga nedeni olarak gördüğü ve 15-17 yaş erkeklerin %61,30'unun, kızların %38,69'unun kavgaya karıştığı tespit edilmiştir (Nair, 2019, s. 1940). Bulgular doğrultusunda çakı-bıçak taşıyan öğrencilerin önemli sayıda olduğu ve bu durumun ciddi riskler taşıdığı söylenebilir. Öğrencilerin çakı-bıçak taşıma nedenlerinin bilinmesi çözüm üretmek için oldukça önemlidir. Çakı- bıçak taşıma nedenleri Tablo 39'da yer almaktadır. Katılımcı öğrencilerin çakı-bıçak taşıma nedenleri ve nedenlerinin okul türüne göre farklılaşma durumu tablo 39'da gösterildiği şekildedir.

Tablo 39. Katılımcıların çakı-bıçak taşıma nedenleri

Çakı-Bıçak Taşıma Nedeni	Anadolu Lisesi		Mes. ve Tek. Ana. Lisesi		Ana. İmam. H. Lisesi		Fen Lisesi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Güvensiz ortam	47	31.3	48	32	46	30.7	9	6
Gösteriş	78	28.6	101	37	79	28.9	15	5.5
Film kahramanlarının örnek alınması	23	22.8	52	51.5	20	19.8	6	6
Karizma	11	28.9	20	52.6	6	15.8	1	2.6

Tablo 39'a göre katılımcı öğrencilerin çakı-bıçak taşıma nedenleri arasında en çok tercih edilenlerin "gösteriş olsun" ve "güvensiz ortam" diye taşındığı görüşü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcı öğrencilerin çakı-bıçak taşıma nedenleri okul türlerine göre farklılık göstermektedir. Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinin daha çok "gösteriş", "film kahramanlarının örnek alınması" ve "karizma" nedeniyle çakı-bıçak taşıdıkları görülmektedir. Anadolu Lisesi öğrencilerinin "güvensiz ortam" cevabının oranının diğer seçeneklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Anadolu İmam Hatip Liselerinde "güvensiz ortam" ve "gösteriş" seçeneklerinin oranının diğer seçeneklere daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Sosyalleşme sürecinde bireyler, toplumsal rolleri ve normları öğrenmektedirler. Okul, sosyal öğrenmenin gerçekleştiği

önemli ortamlardandır. Gençlerin eğitiminde ebeveynler, okul ve sosyal çevre önemli araçlardır. Bu araçların eksikliği ya da işlevlerini eksik yerine getirmeleri bireylerin zayıf ve problemlili kişilik gelişmesine neden olabilmektedir. Hangi nedenle bıçak-çakı taşınırsa taşınırsın risk oluşturmaktadır. Modernleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan toplumun yarattığı riskler, küresel algılanmakta ve yeni toplum modeli risk toplumu olarak adlandırılmaktadır. Riske bağlı korkuların artışı göz önünde bulundurulursa, ortaya çıkan problemlerin çözümü adına önemli adımlar atılabilecektir. Kişiler herhangi bir korkma tepkisi sonrası, heyecanın etkisi ile hızla ve kendisini ayarlamadan tepki göstermek zorunda kalabilmektedirler (Solak, 2018, s. 132-133). Öğrencilerin herhangi bir tehdit algıladığında korkması ve yanında tedbir amaçlıda olsa çakı-bıçak taşıması suçta zemin hazırlamakta, yeni bir risk oluşturmaktadır.

A.S.10. Katılımcıların şiddeti deneyimlemesinde etkili olan faktörler nelerdir?

Onuncu araştırma sorusunda, ankette yer alan diğer sorularda elde edilen verileri değerlendirmek için çıkarımsal analizler yapılmıştır.

- İzlediğiniz filmlerdeki karakterlerin, size göre yaşça büyük olan insanların hangi davranışlarını örnek aldığınızı belirtiniz.

Tablo 40. Katılımcıların izledikleri filmlerin karakterlerinden örnek aldığı davranışlar

	f	%
İnsanlara iyilik etmesini	350	53,7
Arkadaşların birbirine her ortamda sahip çıkmalarını	332	50,9
Güçsüzlere el kaldırmamasını	272	41,7
Yerine göre şiddeti kullanıp adaleti sağlamasını	250	38,3
Arkadaşlıklarını	206	31,6
Giyinişini	165	25,3
Saç vb. modellerini	163	25,0
Yenilmez oluşunu	144	22,1

Tablo 40'a göre katılımcı öğrencilerin en çok örnek aldıkları davranışlar bu karakterlerin insanlara yardım etmesi (%53,7) ve arkadaşların her ortamda birbirlerine sahip çıkmaları (%50,9) şeklindedir. Önemli sosyalizasyon araçlarından olan medya ve iletişim araçları, bireylere olaylar karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiğine ilişkin roller sunarak algılarını, yorumlamalarını ve kavramalarını yönlendirerek, değer yargılarının yeniden üretiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Kılınç tarafından yapılan Düzce araştırmasına

göre şiddet, yoğunlukla okulda ve ailede deneyimlenirken, şiddet bilgisinin kitle iletişim araçlarından ve çevreden öğrenildiği saptanmıştır. Kız öğrencilerin % 39.7 sinin medyadan, erkek öğrencilerin %37.2 sinin şiddeti çevreden gözlemlediği sonucuna ulaşılmıştır (Kılınç, 2014, s. 222-223). Burada üzerinde durulması gereken diğer önemli nokta, filmde yer alan kahramanların insanlara yardım ederken, kurtarıcı rolü üstlenirken de şiddet uygulamasıdır. Gerbner'in "Mutlu Şiddet" kuramı aracılığı ile TV izleyicilerinin dünya algısının, şiddet özelinde incelendiği bir araştırmada, katılımcıların şiddet, cinsellik ve saldırganlık içeren dizilerden olumsuz etkilendikleri ancak dizileri izlemekten haz aldıkları ve izlemeye devam ettikleri tespit edilmiştir. İnsanların dürtüsel olarak şiddet, cinsellik ve saldırganlık içeren yayınlara ilgi duyduğunun keşfedilmesi ile bu unsurların ekranlarda daha çok kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 2000'li yıllardan itibaren hızla gelişen internet ve televizyon ile şiddet gösteriminin artması, bu olayların normal karşılanmasına neden olmaktadır. Çocuklar ve gençlerin yaşlarına uygun olmayan dizi ve filmleri, internet aracılığı ile izledikleri görülmektedir. Küçük yaşlardan itibaren hem psikolojik hem de fiziksel olarak izlediklerinden etkilenerek şekillenen izleyici, şiddet içerikli yayınlara maruz kaldıkça, iyi-kötü, doğru-yanlış algıları bulanıklaşacaktır (Koç, 2018, s. 33-35).

- Katılımcı öğrencilerin ailelerinde kimlerin arasında şiddet yaşandığı

Tablo 41. Katılımcıların ailelerinde kimler arasında şiddet yaşandığı

	f	%
Kardeşler arasında	272	41,7
Yaşanmadı	148	22,7
Baba ile anne arasında	96	14,7
Baba ile çocuk	64	9,8
Anne ile çocuk	44	6,7
Diğer	28	4,4

Tablo 41'e göre katılımcı öğrencilerin %14,7'sinin ailesinde baba ile anne arasında, %41,7'sinin ailesinde kardeşler arasında, %9,8'inin ailesinde baba ile çocuk arasında, %6,7'sinin ailesinde anne ile çocuk arasında ve % 4,4'ünün ailesinde ise diğer bireyler arasında şiddet yaşanmıştır. Katılımcı öğrencilerin %22,7'sinin ailesinde şiddet yaşanmamaktadır. Verilen cevapların dağılımına göre, öncelikle kardeşler, sonra eşler arasında şiddet yaşandığı görülmektedir. Gençlerin anne ve babalarından şiddet

gördüklerine dair verilen cevaplar az sayıdadır. Kılınç (2014) tarafından yapılan Düzce araştırmasında, aile içinde yaşanan şiddette cinsiyete dayalı bir ayrışma tespit edilmiş ve kız öğrencilerin annelerinden, erkek öğrencilerin ise babalarından şiddet gördüğü gözlemlenmiştir. Kız öğrencilerden %46 sınıfın kardeşlerine, erkek öğrencilerin %57 sinin de akran ve arkadaşlarına şiddet uyguladıkları belirlenmiştir (Kılınç, 2014, s. 222-223). Aile bireylerin ihtiyaçlarını karşılırken aynı zamanda sosyal gelişimine de önemli katkılar sunmaktadır (Bulut, 2010, s.152). Bireyin topluma adapte olması sağlanırken, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi toplumsal değer yargıları aile süzgecinden geçtikten sonra bilincine yerleşmektedir. Sonuç olarak aile içinde yaşananlar, toplumsal yaşam içinde işaret olarak düşünülebilir.

- Katılımcı öğrencilerin aile içinde istenmeyen bir davranış gösterme durumlarında cezalandırılma şekilleri

Tablo 42. Katılımcıların istenmeyen davranışta ceza durumları (aile)

	f	%
Kızma	376	57,7
Yüksek sesle bağırma	276	42,3
Aşağılanma	128	19,6
TV seyretmeme/internet kullanımı engelleme	121	18,6
Dayak atma	35	5,4
Dövülme	41	6,3
Odadan çıkmama	31	4,8
Kulak çekme	18	2,8
Tuvalet ve banyoya kapatılma	6	0,9

Tablo 42'ye göre katılımcı öğrencilerin %57,7'si kızma, %42,3'ü yüksek sesle bağırma, % 19,6'sı aşağılanma, %18,6'sı tv. seyretmeme, internet kullanımını engelleme, %6,3'ü dövülme, %2,8'i kulak çekme, %4'ü dayak atma, %0,9'u tuvalet ve banyoya kapatma, %4,8'i odadan çıkmama ve cezaları almaktadır. Öğrencilerin sözel şekilde ceza aldığı, fiziksel ceza oranının az olduğu görülmektedir. WHO(2002), "Gençlik, Şiddet, Gerçekler" raporunda ev ortamının ergenlerin şiddet davranışlarını öğrenmesinde temel rol oynadığı, ev ortamında yaşanan huzursuzluğun gençlerin suça yönelmesinin nedeni olduğu belirtilmektedir. Gelişmemiş ülkelerde olduğu kadar gelişmiş ülkelerde de aile ortamında şiddetin yaşandığı ortaya konulmuştur. Aile ortamında gözlenen ve yaşanan

şiddetin, ileriki yaşları da olumsuz etkilediği ve şiddet davranışlarını biçimlendirdiği tespit edilmiştir (World Health Organization, 2002). Yetişkinler memnun olmadıkları durumları aşağılama, kızma, yüksek ses ile bağırma şeklinde ifade etmektedirler. Örneğin, anne okuldan geç geldiği için gence kızar, sert bir ifadeyle bir daha gecikmemesi gerektiğini söyler. Amacı genci uyarmak ve geç kalmamasını sağlamaktır, fakat genç, uyarıyı şiddet ve ceza olarak algılayabilir. Bu durumda gençlerle birlikte yetişkinlerin şiddet algılarının da ele alınması gerekmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin okulda istenmeyen bir davranış gösterme durumlarında cezalandırılma şekilleri

Tablo 43. Katılımcıların istenmeyen davranışta ceza durumları (okul)

	f	%
Kızma	348	53,4
Yüksek sesle bağırma	274	42,0
Aşağılanma	236	36,2
Kulak çekme	35	5,4
Dövülme	24	3,7
Dayak atma	22	3,4

Tablo 43'e göre katılımcı öğrencilerin %42'si yüksek sesle bağırma, %3,7'si dövülme, %53,4'ü kızma, %36,2'si aşağılanma, %5,4'ü kulak çekme, %3,4'ü dayak atma cezaları almaktadır. Tablo 43-44 değerlendirildiğinde, öğrencilerin okulda ve evde istenmeyen bir davranışta bulduklarında, büyük çoğunluğunun, kızma, yüksek ses ile bağırma, aşağılanma şeklinde sözel olarak cezalandırıldıkları görülmektedir. Sözel bir şiddet türü olan "kızmak" toplum içerisinde çoğu zaman tercih edilen bir davranış olarak neredeyse şiddet olarak algılanmamakta; zararsız ya da kısmen kabul ve tolere edilebilir algılanmaktadır. Yaygın bir şiddet türü olarak, öğrencilerin sözel şiddete daha fazla maruz kaldığı görülmektedir. Diğer araştırma sorularının bulguları ile uyumlu bir sonuç ortaya çıktığı görülmektedir. Öğrencilerin en çok maruz kaldığı şiddet türü sözel şiddettir, bu soruda en çok seçilen ifadeler sözel şiddet unsuru olan davranışlardır. Bulgular değerlendirilirken göz önüne alınması gereken bir diğer durum, öğretmenlerin kalabalık sınıflarda ders anlatmak ve sınıf hakimiyetini sağlamak zorunda olmalarıdır. Öğretmen merkezli eğitim sistemi ve kalabalık sınıflar nedeniyle öğretmenlerin seslerini

yükseltmek ya da öğrencileri uyarmak zorunda kaldıkları, öğrencilerinde bu durumu şiddet olarak algıladığı düşünülebilir.

- Katılımcı öğrencilerin tehdit edilme durumları

Tablo 44. Katılımcıların tehdit edilme durumları

	f	%
Evet	305	46,8
Hayır	347	53,2

Tablo 44'e göre katılımcı öğrencilerin %46,8'i tehdit almış, %53,2'si ise tehdit almamıştır. Tehdit etmenin akranlar arasında ve anne-baba tarafından psikolojik baskı kurmak, üstünlük sağlamak, ikaz amaçlı gözdağı vermek için, uygulandığı düşünülebilir. Duygusal şiddet unsurlarından olan tehdit, fiziksel, cinsel, siber şiddet ile birlikte gerçekleşebilmektedir. Dijital şiddet, her yaşta her platformda her bireyin yaşayabileceği, görüntü, ses ve video kayıtlarının alınması, yayınlanması yolu ile tehdit edilme şeklinde gerçekleşebilmektedir. Sonuç olarak bu çalışmada tehdit konusunda elde edilen bulgular yüzeysel niteliktedir, tehdit edilme vb. durumlar için yeterli veri yoktur.

- Katılımcı öğrencilerin arkadaş ortamında arkadaşlarının birbirlerine karşı göstermiş oldukları davranışlara şahit olma durumu

Tablo 45. Katılımcıların şahit oldukları davranışlar

	f	%
Herhangi bir kusurla alay etme	425	65,2
Kavga	342	52,5
Vurma	300	46,0
Dayak atma	219	33,6
Tekme atma	211	32,4
Haraç kesme	111	17,0

Tablo 45'e göre katılımcı öğrencilerin %65,2'si herhangi bir kusurla alay etme, %52,5'i kavga etme, %46'sı vurma, %33,6'sı dayak atma, %32,4'ü tekme atma, %17'si haraç kesme davranışlarına şahit olmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%65,2) arkadaş ortamında, herhangi bir kusurla alay edildiğini gördüklerini belirtmişlerdir. Alay etme duygusal şiddet unsurlarındandır, daha sonra kavga, vurma gibi fiziksel şiddet unsurları

gelmektedir. Giddens (2013), ergenlik döneminde kimlik oluşturma sürecinin, yeni sorumluluklar, çatışmalar doğurabildiğini söylemektedir. İçsel ya da toplumsal çatışmalar, ergenlerin kendilerini önemsiz hissetmelerine, agresif olmalarına neden olmaktadır. En çok risk alınan dönem olan ergenlikte şiddet ve saldırganlık çözüm olarak düşünülebilmektedir (s.409-410). Aynı zamanda toplumumuzda ve dolayısıyla eğitim sistemimizde rekabet ön plandadır. Akran ilişkilerinde psikolojik üstünlük sağlamak, hükmetmek için bireyin zayıf yönlerinin sözel olarak dile getirilmesi sık rastlanan bir durumdur. Alay etmenin psikolojik ve fiziksel üstünlük sağlamanın bir yolu olduğu düşünülebilir.

- Katılımcı öğrencilerin trafikte şiddete maruz kalma durumu

Tablo 46. Katılımcıların trafikte şiddete maruz kalma durumu

	f	%
Evet	187	28,7
Hayır	465	71,3

Tablo 46'ya göre katılımcı öğrencilerin %28,7'si trafikte şiddete maruz kaldığı, %71,3'ü trafikte şiddete maruz kalmadığı görülmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin çevrenin hoyratça kullanılmasını çevreye yönelik şiddet olarak algılama durumu

Tablo 47. Katılımcıların çevreye yönelik şiddet algı durumu

	f	%
Evet	549	84,2
Hayır	103	15,8

Tablo 47'ye göre katılımcı öğrencilerin %84,2'si çevrenin hoyratça kullanımını çevreye yönelik şiddet olarak görürken, %15,8'i görmemektedir. Öğrencilerin %84,2'sinin çevreye zarar vermeyi ve hoyratça kullanımı şiddet olarak algılamaları çevre bilincinin yüksek olduğunu düşündürmektedir. İnsanlar arası ilişkilerin yanı sıra, hayvanlar, çevre, maddi ve manevi kültürel değerlere karşı tutumlarının da göz önüne alınması gerekmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin topluca azarlandığında veya aşağılandığında üstüne alınma durumu

Tablo 48. Katılımcıların azarlandığında üzerine alınma durumu

	f	%
Evet	395	60,6
Hayır	257	39,4

Tablo 48'e göre katılımcı öğrencilerin %60,6'sı azarlandığında veya aşağılandığında üzerine alınırken, %39,4'ü alınmamaktadır. Öğrencilerin topluca azarlanma nedeniyle alınmaları, günlük hayatta grup halinde hareket etmeleri ve arkadaşlık bağlarından kaynaklanıyor olabilir. Grubu etkileyen olumsuzluklar, bireyi de etkilemektedir. Toplum ve birey arasındaki ilişki çift taraflıdır, kişi kendisini bir varlık olarak hem toplumun içinde hem de toplumun dışında kavramaktadır. Dolaylı yaşantı Bandura'nın kuramında oldukça önemlidir, birey diğer insanların davranışlarının sonuçlarını gözlemler ve etkilenir. Dolaylı öğrenme ise modelin gözlenmesi sonucu bilişsel, duyuşsal, davranışsal değişiklikler meydana gelmesidir (Seven, Özmen, Engin & Kızılırmak, 2013, s.9). Bu doğrultuda topluca azarlamanın, model alınan davranışa göre olumsuz sonuçları olabileceği gözönünde bulundurulmalıdır. Sonuç olarak bireysel sorunların birebir çözülmesinin daha etkili olacağı söylenebilir.

- Katılımcı öğrencilerin okulun dışında azarlanma veya aşağılanma durumu

Tablo 49. Katılımcıların okulun dışında azarlanma ve aşağılanma durumu

	f	%
Evet	224	34,4
Hayır	428	65,6

Tablo 49'a göre katılımcı öğrencilerin %34,4'ü okul dışında azarlandığını ifade ederken, %65,6'sı ise azarlanmadığını ifade etmektedir. Öğrenciler çoğunlukla okul dışında aşağılanmadıklarını ve azarlanmadıklarını ifade etmişlerdir ancak, her üç öğrenciden birinin aşağılanması ve/veya azarlanması azımsanacak bir oran değildir. Şiddet olgusunun, özellikle sözel şiddetin öğrencilerin okul içinde karşılaştıkları bir durum olduğu şeklinde de değerlendirilebilir.

- Katılımcı öğrencilerin okulun dışında kimler tarafından azarlandıkları

Tablo 50. Katılımcıların okulun dışında kimler tarafından azarlandıkları

	f	%
Aile Bireyleri	317	48,6
Okuldaki Bireyler	224	34,4
Arkadaşlar	21	3,3

Tablo 50'ye göre katılımcı öğrencilerin %48,6'sı aile bireyleri, %34,4'ü okuldaki bireyler ve %3,3'ü arkadaşları tarafından azarlandıklarını belirtmektedirler. Öğrencilerin yaklaşık ½'sinin aile bireyleri tarafından azarlanması ve/veya aşağılanması ev içi şiddet bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Ara sırada olsa rüyalarınızda başkalarının sizi hırpaladığını görür müsünüz?

Tablo 51. Katılımcıların rüyalarında hırpalandıklarını görme durumları

	f	%
Evet	234	35,9
Hayır	418	64,1

Tablo 51'e göre katılımcı öğrencilerin %35,9'u evet, %64,5'i ise hayır cevabını vermişlerdir. Her üç öğrenciden birisi rüyasında şiddete maruz kaldığını belirtmektedir. Toplumun bilinçaltı özellikleri, ortak deneyimlere dayalıdır. Bilinçaltının dışa vurumu olan rüyalar bu ortak deneyimi içerecektir. Bilinçaltındaki sosyal travmalar, kültürel kodlar, zihinsel prototipler olan arketipler, rüyalara yansıtacaktır (Solak, 2018, s. 231). Bu nedenle öğrencilerin rüyalarında şiddet unsurlarının yer aldığını belirtmeleri önemlidir.

- Ara sıra da olsa rüyalarınızda başkalarını dövdüğünüzü görür müsünüz?

Tablo 52. Katılımcıların rüyalarında başkalarını hırpaladıklarını görme durumları

	f	%
Evet	296	45,4
Hayır	356	54,6

Tablo 52'ye göre katılımcı öğrencilerin %45,4'ü evet, %54,6'sı ise hayır cevabını vermişlerdir. Tablo 51 ve tablo 52 de yer alan cevaplar, öğrencilerin günlük yaşamlarında şiddet içerikli olaylar, durumlar ile karşılaşmaları ve/veya şiddete maruz kalmalarının

bilinçaltına yerleşmesi olarak değerlendirilebilir. Başta kitle iletişim araçları ve bilgisayar oyunları olmak üzere, günlük yaşamda şiddet içerikli pek çok kareye şahit olunmaktadır.

- Katılımcı öğrencilerin kamu görevlileri karşısında ürküntü veya endişeye kapılma durumu

Tablo 53. Katılımcıların kamu görevlileri karşısında endişeye kapılma durumu

	f	%
Evet	257	39,4
Hayır	395	60,6

Tablo 53'e göre katılımcı öğrencilerin %39,4'ü kamu görevlileri karşısında ürküntü ve endişeye kapılmakta, %60,6'sı ise endişeye kapılmamaktadır. Okul yöneticileri, öğretmenler, polis, güvenlik ve sağlık görevlileri, kontrol ve denetimi zaman zaman görevlerinin bir parçası olarak yerine getirmektedirler. Okulda disiplini sağlamak için koyulan kurallar öğrenciler ve veliler tarafından baskı ve zorlama olarak algılanabilmektedir. Bu durum bazı öğrencilerde endişeye neden olabilmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin anne ve babalarından sonra kendilerine en yakın gördükleri kamu görevlisi

Tablo 54. Katılımcıların kendilerine en yakın gördükleri kamu görevlileri

	f	%
Öğretmen	354	54,3
Polis	151	23,2
Doktor	40	6,1
Muhtar	19	2,9
Diğer	88	13,50

Tablo 54'e göre katılımcı öğrencilerin %54,3'ü öğretmenleri, %23,2'si polisleri, %6,1' i doktorları, %2,9'u muhtarları ve %3,4'ü ise diğer kamu görevlilerini anne babalarından sonra kendilerine yakın görmektedirler. Öğrencilerin $\frac{1}{2}$ 'sinin öğretmenlerine güvenmelerinin nedeni, yaşamlarının büyük bir bölümünü öğretmenleri ile geçirmeleri olabilir. İpsos tarafından yapılan güven araştırmalarına göre, Türkiye ve dünyada bilim insanları ve doktorlardan sonra en güvenilir meslek grubu öğretmenlerdir (Çoker, 2019)

- Komşularla ilgili ifadelerden hangilerine katıldığınızı belirtiniz?

Tablo 55. Katılımcıların komşuları ile ilgili katıldıkları ifadeler

	f	%
Komşularımızla sık sık gelip gideriz	323	49,5
Komşuluk bağlarımız iyi değildir	221	33,9
En yakın komşumuzla dargınız	29	4,4
Komşumuzun çocuğuyla oynamama annem babam izin vermez	18	2,8

Tablo 55'e göre katılımcı öğrencilerin çoğunluğu (%49,5) komşularla sık sık gelip gittiklerini belirtmektedirler. Komşuluk ilişkileri toplumsal bağların varlığı, sosyal ilişkilerin sağlıklı yürütülüp yürütülmediği hakkında fikir vermektedir Komşuluk ilişkileri aynı zamanda bireyin sosyal çevresinin bir parçasıdır. Öğrencilerin %50,5'i komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığı yönünde cevap vermiştir. Bu durum toplumsal çözülmenin işareti olarak değerlendirilebilir. Komşuluk, toplumsallaşmayı sağlayan, sosyal dinamiğin merkezi olan bir konumdur. 2014 yılında Konya'da komşuluk ilişkileri konusunda yapılan bir çalışmada hızlı kentleşme neticesinde komşuluk ilişkilerinin değiştiği, yok olmadığı ancak beklentileri, formu, davranış örüntülerinde kısmen çözümler meydana geldiği saptanmıştır. Komşuluğu belirleyen değerler güven ve dayanışmadır, bu değerlerde meydana gelen olumsuz yönde ki değişimler bireyi, aileyi ve toplumu olumsuz etkileyecektir (Gündüz, 2008, s. 123-138). Sonuç olarak, sosyalleşme aracılığı ile komşuluk ilişkilerinin kurulduğu, sürdürüldüğü ve bunun sosyal bir beceri olduğu, sosyal becerilerinde, şiddetin önlenmesinde önemli olduğu söylenebilir.

- Katılımcı öğrencilerin iki arkadaşını kavga ederken gördüğünde canlarının sıkılma durumu

Tablo 56. Katılımcıların kavga gördüklerinde canlarının sıkılma durumu

	f	%
Evet	519	79,6
Hayır	133	20,4

Tablo 56'ya göre katılımcı öğrencilerin %79,6'sının bu duruma canı sıkılırken, %20,4'ünün ise canı sıkılmamaktadır. Her on öğrenciden sekizinin kavga gördüğünde canının sıkıldığını ifade etmesi, öğrencilerin şiddet algılarının yüksek olduğunu göstermektedir. Öğrenciler, şiddet olaylarına karşı psikolojik olarak duyarsız kalmamaktadır. Toplum olarak şiddet yanlış bir ifade biçimi olarak öğrenilmekte ve kullanılmaktadır.

- Kaybeden bir futbol takımının taraftarı olsanız sizi yenen takım oyuncularına dayak atılması hoşunuza gider mi?

Tablo 57. Katılımcıların karşı takım oyuncularına dayak atılması durumuna tepkisi

	f	%
Evet (hoşuma gider)	112	17,2
Hayır (hoşuma gitmez)	540	82,8

Tablo 57'ye göre katılımcı öğrencilerin %17,2'si evet, %82,8'i ise hayır cevabını vermişlerdir. Futbol vb. müsabakalarda, şiddet yaygın olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin müsabaka sonuçlarında şiddetin meydana gelmesini onaylamamaları oldukça olumlu değerlendirilmelidir.

- “Futbol, boks ya da güreş yapanlar birbirlerine ne kadar kızarsa müsabaka o kadar zevkli olur.” Düşüncesine katılıyor musunuz?

Tablo 58. Katılımcıların müsabakalarda kızma davranışına tepkisi

	f	%
Evet	244	37,4
Hayır	408	62,6

Tablo 58'e göre katılımcı öğrencilerin %37,4'ü evet, %62,6'sı ise hayır cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin, müsabakalarda şiddeti onaylamamalarına rağmen, 1/3'ünün müsabakalarda sözel şiddetten zevk alması, şiddetin toplumsal ifade şeklimize dönüşmesinin ipuçları olduğu düşünülebilir.

- Hangi gerekçeyle olursa olsun çaresiz insanların öldürülmesini doğru bulur musunuz?

Tablo 59. Katılımcıların çaresiz insanların öldürülmesi durumuna tepkisi

	f	%
Evet	62	9,5
Hayır	590	90,5

Tablo 59'a göre katılımcı öğrencilerin %9,5'i evet, %90,5'i ise hayır cevabını vermişlerdir. İnsan öldürmek bütün toplumlarda ahlak dışı kabul edilen, dinen ve hukuken yasak olan bir eylemdir. Her on öğrenciden birinin çaresiz insanların öldürülmesini doğru bulması incelenmesi gereken bir durumdur. MEB tarafından 1119 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan benzer araştırmada %3,4 öğrenci çaresiz insanların öldürülmesini doğru bulduğunu belirtmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2008). Öğrencilerde, doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli kanallardan şiddete tanık olmaları nedeniyle, duyarsızlaşmanın olabileceği dikkate alınması gereken bir durumdur. Öğrencilerin, kitle iletişim araçlarında, çevrelerinde şiddet olaylarına daha sık tanık olmaları, bu tür durumları onların gözünde normalleştirebilir.

- “Erkek çocuklar dövüşmeyi öğrenmelidir” fikrine katılıyor musunuz?

Tablo 60. Katılımcıların “erkek çocuklar dövüşmeyi öğrenmelidir” fikrine katılma durumları

	f	%
Evet	292	44,8
Hayır	360	55,2

Tablo 60'e göre katılımcı öğrencilerin %44,8'i “evet”, %55,2'si ise “hayır” cevabını vermişlerdir. “Evet” cevabının verilmesi, erkek çocukların kendini savunmak amacıyla dövüş tekniklerini öğrenmesi gerektiğinin düşünülmesinden kaynaklanabilir, yani toplumsal yargılar nedeniyle böyle düşünmeleri söz konusu olabilir.

- Çevrenizdeki çocuklardan şiddet eğilimi taşıyanların mutlu bir aile yaşantısı olduğuna inanıyor musunuz?

Tablo 61. Katılımcıların şiddet eğilimi olan çocukların mutlu aile yaşantısı olduğuna inanma durumu

	f	%
Evet	42	6,4
Hayır	401	61,5
Şiddetin mutlulukla ilgisi olduğunu düşünmüyorum	209	32,1

Tablo 61'e göre katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu (%61,5) çevrelerindeki şiddet eğilimi taşıyan çocukların mutlu bir yaşantısı olduğuna inanmamaktadırlar. Nitekim, anne ve babalar kendi içinde dengeli, barışık, saygılı ve huzurlu iseler, çocuklarına karşı tutumları sağlıklı olacaktır. Aile çocuğun sağlıklı olgunlaşması için sınırları belirler, kabul edilmeyen ve edilen davranışları bilen çocuğun özgürce benliğini bulmasına yardım eder. Çocuk teşvik edilir, sevgi görür, görüşlerine saygı duyulur, çocuğa nasıl davranılırsa, benzer davranışlar sergileyecektir (Yavuzer, 2018, s. 33-34). Sonuç olarak aile sosyalizasyon sürecinde en önemli faktördür ve ailenin tutumu, karakter formasyonunda ve kişiliğin gelişiminde son derece önemlidir

- Çevrenizde şiddete eğilimli kişiler varsa bu kişilerin kültürlü olduklarını söyleyebilir misiniz?

Tablo 62. Katılımcıların çevrelerinde şiddet eğilimi olan insanların kültürlü olup olmamalarına ilişkin görüşleri

	f	%
Evet	61	9,4
Hayır	328	50,3
Şiddet kültürle ilgili bir olay değildir	263	40,3

Tablo 62'ye göre katılımcı öğrencilerin çoğunluğu (%50,3) çevrelerindeki şiddete eğilimli kişilerin kültürlü olduklarını düşünmemektedirler. 2007 yılında 1800 kadın ile gerçekleştirilen şiddet konulu araştırmada, katılımcı kadınların %30'unun eşinden dayak yediği, şiddet mağduru kadınların ½'sinin bu durumu kimseye anlatmadıkları ve üniversite mezunu altı erkekten birinin karısına fiziksel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Araştırmada kadınlar arasında okuma-yazma bilmeyenlerin %43'ünün, üniversite

mezunu olanların %12'sinin fiziksel şiddete maruz kalmış olması önemli bulgulardır. Ayrıca sosyoekonomik statü ve eğitim seviyesi yükseldikçe yaşanan şiddetin itirafının zorlaştığı tespit edilmiştir. Eşi okuma-yazma bilmeyen kadınların ½'si fiziksel şiddet yaşamıştır ve istatistiksel olarak fiziksel şiddet ve eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Altınay & Arat, 2007, s. 82-83). Katılımcıların ½'si şiddet eğilimi olan kişilerin kültürsüz olduğunu düşünürken, büyük çoğunlukta kültürün şiddet ile bir ilişkisi olmadığını düşünmektedir.

- Başarısız insanların şiddete daha eğilimli olduğu düşüncesine katılır mısınız?

Tablo 63. Katılımcıların, “başarısız insanlar şiddete daha eğilimlidir” ifadesine katılma durumları

	f	%
Evet	311	47,7
Hayır	341	52,3

Tablo 63'e göre katılımcı öğrencilerin %47,7'si evet, %52,3'ü ise hayır cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin %47,7'si şiddetin kaynağı olarak başarısızlığı görmektedirler. Şiddet eğilimi olan insanlar akademik olarak ya da sosyal yaşamlarında başarısız olabilirler ancak bu durum, her başarısız insanın şiddet göstereceği anlamına gelmemektedir. Toplumumuzda başarı ya da başarısızlık denince genel olarak okul başarısı düşünülmektedir. İstanbul'da 12-15 yaş arası erkek öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada şiddet uygulayan öğrencilerin, ödev yapma oranının düşük olduğu okuldan kaçma oranının ve not ortalamalarının düşük olduğu tespit edilmiştir (Kılıç, 2012, s. 263). Başarısızlığın insanları öfkeliendiren, saldırganlaştırabilen, negatif yapan bir yönü olduğu kabul edilmektedir. Başarı odaklı, ezberci öğretim sistemi yerine, öğrencilerin ilgi ve becerilerinin olduğu alanlarda eğitim alabilecekleri bir sistem oluşturulması sağlanarak, şiddetin önüne geçilebileceği söylenebilir.

- Size göre okullarda aşağıdaki ders dışı etkinliklerden hangileri yeterli düzeydedir?

Tablo 64. Katılımcıların okullarda ders dışı etkinlikleri yeterli bulma durumu

	f	%
Spor aktiviteleri	189	29
Sanat ve kültürel faaliyetler	118	18,1
Gezi programları	99	15,2

Sosyal etkinlikler	30	4,6
Hiçbiri	216	33,1

Tablo 64'e göre katılımcı öğrenciler okullardaki ders dışı etkinliklerden en çok spor aktivitelerini (%29), daha sonra sanat ve kültürel faaliyetleri (%18,1) yeterli düzeyde görmektedirler. Genel dağılımda öğrencilerin %66,9'u ders dışı etkinlikleri yeterli görürken, her üç öğrenciden biri yeterli görmemektedir. Araştırmalarda şiddet eğilimi yüksek gençlerin %34-52'sinin spor yapmadıkları ancak güç ve güven gösterisi içermesi nedeniyle Uzakdoğu sporlarına ilgi duydukları tespit edilmiştir. Oyun ve spor ile saldırganlığın kontrol edilebileceği, yönünde bulgularda yer almaktadır. Aynı zamanda toplumsal yapı, sporun organizasyonel yapısına benzediği için sportif faaliyetler içerisinde öğrenilen disiplin, fairplay gibi davranışların öğrencilerin toplumsal yaşama adapte olmasını sağlama bakımından önemli olduğu yönünde görüşler vardır (Kırbaş, Taşmektepligil, & Üstün, 2007, s. 183). Sonuç olarak öğrencilerin aktiviteleri yeterli bulmadığı görülmektedir. Şiddetin önlenmesi ve gençlerin sağlıklı sosyalleşmesi için bu konuda çalışmaların artırılması gerekmektedir.

- Okul meclislerinde şiddet konusu ele alınıyor mu?

Tablo 65. Katılımcıların okul meclisinde şiddet konusunun ele alınma durumuna yönelik görüşleri

	f	%
Evet	163	25,0
Hayır	489	75,0

Tablo 65'a göre katılımcı öğrencilerin %25'i evet, %75'i ise hayır cevabını vermişlerdir. Tablo 67'de yer alan "okulda şiddete karşı farkındalık oluşturmak adına seminer düzenlenmesini ister misiniz?" sorusuna paralel bir şekilde, bu soruda, öğrencilerin şiddeti önlemek adına herhangi bir çalışma yapılmadığının farkında olduklarını göstermesi açısından önemlidir. Toplumdan topluma amacı işlevi ve kapsamı değişen okul akran gruplarını bir araya getiren önemli bir toplumsallaşma aracıdır. Modern toplumlarda kreşte başlayan ve üniversiteye kadar devam eden uzun bir süreyi kapsayan okul çağı, toplumsal görevleri öğrenmesi ve yerine getirmesi için bireyi hazırlama işlevini görmektedir. Okulun öğretme işlevi yanında, eğitim işlevini aile ile birlikte üstlenmesi ve gençlere olumlu davranışlar kazandırması beklenmektedir.

- Katılımcı öğrencilerin şiddeti önlemeye yönelik görüşleri

Tablo 66. Katılımcıların şiddeti önlemeye yönelik görüşleri

	f	%
Aile eğitimi	258	39,6
Ahlaki değerler	161	24,7
İnsan hakları eğitimi	108	16,6
Hukuki yaptırımlar	66	10,1
Demokrasi eğitimi	19	2,9
İşsizliğin önlenmesi	18	2,8
Diğer	22	3,7

Tablo 66'ya göre katılımcı öğrencilerin %2,9'u demokrasi eğitimini, %16,6'sı insan hakları eğitimini, %24,7'si ahlaki değerleri, %10,1'i hukuki yaptırımları, %2,8'i işsizliğin önlenmesini ve %39,6'sı aile eğitimini şiddeti önlemede önemli ifadeler olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Cevaplar doğrultusunda öğrencilerin bu konuda aileleri sorumlu tuttuğu düşünülebilir. Temel eğitim ailede başlamakta, doğru-yanlış, iyi-kötü değer yargıları ve ahlaki değerler ailede öğrenilmekte ve pekiştirilmektedir. Çocuk önce ailesinde şiddeti görmekte ya da şiddete maruz kalmakta, sonra onların kontrolünde medyada ya da akran gruplarında, sonra okul ve arkadaş gruplarında şiddeti yaşamakta ve/veya tanık olmaktadır. Ailenin sorumluluk taşıması ve bilinçli olması için aile eğitimine yönelik program ve uygulamaların şiddetin kontrol altına alınmasında ve önlenmesinde katkı sağlayacağı kabul edilmektedir.

- Şiddete karşı duyarlılığını artırmaya yönelik olarak okulunuzda seminerler düzenlenmesini ister misiniz?

Tablo 67. Katılımcıların okullarında şiddeti önlemeye yönelik seminer isteme durumları

	f	%
Evet	490	75,2
Hayır	162	24,8

Tablo 67'ye göre katılımcı öğrencilerin %75,2'si evet, %24,8'i ise hayır cevabını vermişlerdir. Şiddet yaşamın doğasında var olan bir gerçektir. Şiddet olaylarını en aza indirmek, insanların bu konuda sorumlu davranmaları ve bilinç kazanmaları ile mümkün olabilir. Bu konuda eğitim en önemli disiplindir. Öğrencilerin %75,2'sinin seminer

düzenlenmesini istemeleri, şiddeti önlemek için bir şeyler yapılması gerektiğinin farkında oldukları şeklinde değerlendirilebilir.

ABD ve Türkiye’de 24 okulda 1683 ortaöğretim okulu öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada; öğrencilerin okul aidiyetleri, akademik programdan memnuniyetleri ve okulda şiddet ortamı arasında negatif anlamlı ilişki saptanmıştır. 2010 yılında yapılan farklı bir araştırmada öğrencilerin ailelerinin gelir durumu değişkeni ile çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. 2011 yılında Dikmen ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarında da ebeveynlerinin tutumlarını demokratik ve koruyucu algılayanların arasında yapılan bir karşılaştırmada demokratik algılayan öğrenciler açısından anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Kılınç, 2014, s. 216-220). Diğer bir ifade ile şiddetin ortaya çıkışında bireysel, ailevi, toplumsal, okul ile ilgili pek çok faktör etkili olmaktadır. Kaynakların çeşitliliğinin problemin çözümü karmaşık hale getirdiği söylenebilir.

Şiddet toplumsal bir olgudur ve ilgili kuruluşların ve kurumların payına düşeni yapması gerekmektedir. Hukuksal alanda yasal düzenlemeler ve caydırıcı cezalar, tehlike anında 24 saat aranabilecek hatlar, polis, ambulans, meslek edindirme kurslar, halkı, aileleri bilinçlendirmeye yönelik eğitimler, şiddet uygulayanlara zorunlu eğitimler düzenlenmelidir. (Page & İnce, 2008, s. 91). Ancak en başta şiddeti besleyen kalıp yargılar, değerler ve inançların sorgulanması ve nesilden nesle aktarılan şiddet kodlarının ve yapılarının değiştirilmesi hedeflenmelidir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Algı, duyu bilginin alınması, yorumlanması, seçilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Şiddet algısı ise, şiddetin ne olduğu, hangi davranışların şiddet olarak kabul edildiği, şiddetin nasıl anlamlandırıldığıdır. Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin şiddeti nasıl algıladıklarını, hangi davranışları şiddet olarak kabul ettiklerini incelemek ve betimlemek, şiddetin öğrenilmesinde etkili olan faktörleri tespit etmektir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar Ki-Kare testi kullanılarak çözümlenmiştir. Bulgular betimleyici istatistiklerden yararlanılarak incelenmiş, değerlendirilmiş, katılımcıların şiddet algıları betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sorularına verilen cevaplar doğrultusunda, şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırmanın katılımcıları, Konya'nın merkez ilçelerinde ortaöğretim okullarında öğrenim gören 9-10-11. ve 12. sınıf kız ve erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların annelerinin öğrenim durumuna göre, öğrenim gördükleri okul türünün farklılaştığı, çoğunlukla Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin annelerinin, lisans ve yüksek lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir. Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin daha çok Mesleki ve Teknik Lise öğrencileri olduğu görülmektedir. Literatürde ailelerin, özellikle annenin, mezun olduğu okul düzeyinin, yerleştikleri okul türü, şiddet algıları, eğilimleri ve suç oranlarını etkilediğine dair bulgular yer almaktadır. Katılımcıların babalarının öğrenim durumuna göre, öğrenim gördükleri okul türlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Öğrencilerden babası üniversite ve lisansüstü eğitim almış öğrenciler en fazla Anadolu İmam Hatip Lisesinde bulunmaktadır. Babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin daha çok Mesleki ve Teknik Lise öğrencisi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri lise türü, şiddet olarak algıladıkları davranış ve maruz kaldıkları şiddet türüne yönelik algılarına etki etmezken, şiddetin algılandığı ortam, şiddete maruz kaldıkları süreler, okulda kendini güvende hissetme oranlarında farklılık görülmektedir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu sert davranmayı, kaba söz ve davranışları, başkaları tarafından yaralanmayı şiddet olarak algılamakta, öğretmenin kızmasını, ağız dalaşını, laf atılması ve engellemeyi kısmen şiddet olarak algılamaktadırlar. Katılımcıların şiddet olarak kabul ettikleri davranışların, cinsiyetlerine, 9-10-11-12. sınıf düzeylerine ve Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise türlerine göre

farklılaşmadığı görülmüştür. Bulgular doğrultusunda bazı katılımcıların psikolojik şiddet ile ilgili algılarının düşük olduğu, şiddeti literatürde tanımlandığı şekli ile algılamadıklarını söylemek mümkündür. Psikolojik şiddet unsuru olan pekçok ifade öğrenciler tarafından % 50'nin altında seçilmiştir.

Katılımcıların çoğunlukla sözel şiddete maruz kaldığı ve genel dağılımda her üç öğrenciden ikisinin şiddet türlerinden birine maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde en çok maruz kalınan şiddet türü olan sözel şiddet, fiziksel şiddet ve cinsel şiddet ile cinsiyet değişkeni ile arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Duygusal şiddet ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve kız öğrencilerin daha çok duygusal şiddete maruz kaldığı ortaya koyulmuştur. Elde edilen sonuçlar kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla duygusal ve dolaylı şiddete yönelik algılarının daha yüksek olduğunu düşündürmektedir. Sözel şiddet yetişkinler tarafından zararsız algılanmakta, problem çözme yöntemi olarak kullanılmaktadır. Oysaki Sosyal Öğrenme Kuramına göre sosyalleşme sürecinin en önemli evresinde olan gençler, model alma yolu ile olumlu davranışlar gibi olumsuz davranışları öğrenmektedirler. Gençlerin şiddetin herhangi bir türüne maruz kalması, bu davranışları modelleyerek, maruz kalma sıklığına göre pekiştirilmesine ve gelecekte benzer davranışlar sergilemesine neden olacaktır.

Öğrenciler, en çok arkadaşlarından, daha sonra anne ve babalarından şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Yapılan analizlerin sonucuna göre arkadaş şiddetine maruz kalma, anne-baba şiddetine maruz kalma, öğretmen-yönetici şiddetine maruz kalma durumu ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Ancak akraba şiddetine maruz kalma durumu ve cinsiyet arasında farklılık tespit edilmiştir. Kız öğrenciler erkek öğrencilere oranla akrabaları tarafından şiddete daha fazla maruz kalmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirildiğinde bu durumun, toplumumuzda kız çocuklarının hem aileleri hem de çevreleri tarafından baskı görmeleri ile ilgili olduğu düşünülebilir. Arkadaş ve akran grubu sosyalleşme sürecinde, önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Akranlar, sosyal hayata hazırlama, cinsel rolleri, ahlaki standartları, yeni davranış tarzlarını, toplumsal rolleri öğretme fonksiyonunu da yerine getirmektedir. Genç birey ailesini ve akranlarını gözlemlemekte, gözlemin bilgilendirme işlevi de bulunmaktadır. Model alınan davranışlar belleğe kodlanarak saklanabilmekte, değiştirebilmekte ve gerektiği zaman hatırlanabilmektedir. Sosyal öğrenme kuramına

göre, bilişsel boyutu da olan gözlem yoluyla ile öğrenen birey, ebeveynlerini problemin çözümünde gözlemlediği gibi agresif ve saldırgan davranışlarda da gözlemlemekte ve saldırganlaşabilmektedir.

Öğrencilere göre şiddetin kaynağının, “toplumda acımasız insanların daha çok saygı gördüğüne inanılması” ve “mahallede örnek alınan kişiler” olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra “ailelerin yanlış öğütleri ve çocuklarını sevmemeleri”, “çevrede örnek alınan kişiler”, “okulda örnek alınan kişilerde” şiddetin kaynağı olarak görülmektedir. Toplumsal yargıların ve örnek alınan kişilerin cevaplarda ön plana çıkması, sosyalleşme, öğrenme ve şiddet arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramında başkalarından öğrenme ve dolaylı öğrenme kapasitesi önemli bir ilkedir. Katılımcıların soruya verdiği cevaplar, model alınan kişileri, toplumsal yargıları, kültürel aktarımı ve psikolojik etkilenmeyi işaret etmektedir. Gençlerin şiddete yönelme nedenleri en çok kendini kanıtlama duygusu olduğu görülmektedir. Kendini kanıtlama duygusu, saygı görme ve statü kazanma isteği, insan için doğal ihtiyaçlardır. Gençler gelişim dönemleri göz önüne alındığında sosyal kabulün en önemli olduğu evrededirler. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda, kendini doğru ifade etme yollarını öğrenememiş gençlerin şiddete yönelmesinin olağan olduğu düşünülebilir. Katılımcı öğrenciler sorunlarını en çok kendileri çözmektedirler. Katılımcı öğrencilerden bir kısmı ise ailelerinden yardım almaktadırlar. Ortaöğretim öğrencilerinin öz güvenlerinin geliştiği bir dönemde olmaları ve kendi sorumluluklarını almak istemeleri nedeniyle kendi sorunlarını çözdüklerini ifade ettikleri düşünülebilir. Sonuç olarak, şiddetin yalnızca aileden kaynaklanmadığı, ekonomik, toplumsal, politik, eğitimsel, hukuksal ve kültürel pek çok yapının etkileri olduğu söylenebilir. Öğrencilerin şiddetin kaynağına yönelik algıları ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla yapılan istatistiksel analizlere göre, farklılık tespit edilmemiştir. Aynı şekilde şiddetin kaynağına yönelik algı, okul türü ve sınıf düzeyi arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Katılımcıların öfke durumundaki davranışlarını belirlemeye yönelik soruya verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde, öğrencilerin büyük çoğunluğunun öfkelendiklerinde öfkelerini belli etmedikleri, içlerine kapanarak ve ağlayarak duygularını içselleştirdikleri, kız ve erkek öğrenciler arasında bu tepkide fark olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin öfkelerini kontrol edebilmeleri şiddet eğilimlerinin yüksek olmadığı şeklinde değerlendirilmiştir. Öğrencilerin öfkelendiklerinde ve sevdikleri şeyler ellerinden

alındığında, gösterdikleri tepkinin aynı olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Öfkelenmelerinde ve haksızlığa uğradıklarında her üç öğrenciden birinin saldırarak tepki verdiği belirlenmiştir. Saldırma davranışının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analizlerin sonuçlarına göre farklılık tespit edilememiştir. Ancak ağlama ve şikâyet etme tepkileri ve cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kız öğrencilerin öfkelenmelerinde daha çok ağlayarak tepki verdikleri, erkek öğrencilerin ise daha çok şikâyet etmeyi tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Sosyal öğrenme kuramına göre, şiddet gören herkesin şiddet göstermemesi, sembolleştirme kapasiteleri ile ilgilidir. Bireyler dünyayı sembolik bir şekilde görürler, düşünceler geçmiş ve geleceğin sembolüdür ve sonraki davranışları etkilemektedirler.

Katılımcıların şiddet ile en çok karşılaştıkları yer durumu ve okul türüne yönelik veriler incelendiğinde, öğrencilerin şiddet ile en çok karşılaştıkları yerlerin okul ve çevre olduğu görülmektedir. Sosyal Öğrenme Kuramından yola çıkan çeşitli görüşler, akranlar ile bağların, ilişkilerin kurulduğu bir ortam olan okulun, aynı zamanda şiddeti artıran önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenciler günlük yaşamlarının önemli bir bölümünü okulda geçirmektedirler. Okul türleri içerisinde en çok Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinin çeşitli yerlerde şiddetle karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu durumun Mesleki ve Teknik Lise öğrencilerinin toplumsal yaşam içerisinde daha aktif olmaları ve çoğunun çalışma hayatına erken başlamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Sosyalleşmeye etki eden faktörlerden biriside toplumsal çevredir. Öğrencilerin, çevresinde meydana gelen bir değişim davranışlarını, alışkanlıklarını, yaşam tarzlarını değiştirebilir. Öğrenciler şiddet içeren davranışları toplumsal çevrelerinden öğrenirler. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin, trafikte, sosyal medyada şiddete maruz kalma oranları düşüktür. Trafikte maruz kalınan şiddetin öğrencilerin yaşları gereği çoğunluğunun araç kullanmıyor olmasıyla ilgili olarak oldukça düşük olduğu görülmektedir. Başta Sosyal Öğrenme Kuramı olmak üzere birçok kuram şiddetin öğrenildiği konusunda uzlaşmaktadır. Şiddet öğrenilen, gözlenen, taklit edilen, nesilden nesle aktarılan bir olgudur. Okulda, evde, çevrede şiddete tanık olan ya da uğrayan gençlerin ileride şiddet olaylarına karışma oranları %30 artmaktadır.

Katılımcıların şiddet görme sıklığının cinsiyete göre farklılaşma durumunun belirlenmesi amacıyla yapılan istatistiksel analizlere göre, şiddet görme sıklığının cinsiyete göre farklılaştığı belirlenmiştir. Kız öğrencilerin çoğunlukla haftada bir kez şiddet gördükleri,

erkek öğrencilerin ise her gün şiddet gördükleri tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar, küçük yaşlarda şiddet mağduru olan çocukların, ileriki yıllarda şiddet uygulama oranlarının şiddet mağduru olmayanlara göre %30 arttığını ve uzun süreli mağduriyet ve şiddet eğilimi arasında pozitif ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyalleşme bireyin topluma uyarlanması sırasında meydana gelen bir öğrenme sürecidir. Birey toplumun alışkanlıklarını içselleştirmekte ve bu süreç yaşam boyu devam etmektedir. Yaşamın çocukluk, gençlik gibi evrelerinde toplumsal norm ve değerler olduğu gibi kabul edilebilmekte, aynı zamanda uyum sürecinde değişiklikler de görülebilmektedir. Şiddet tüm davranışlar gibi öğrenilmekte ve şiddet görme sıklığı normalleşmesine neden olmaktadır.

Öğrencilerin şiddete maruz kalma durumlarında ilk müracaat ettikleri kişilerin anneleri ve babaları olduğu görülmektedir. Bu konuda cinsiyete göre bir farklılık olmadığı hem kız öğrencilerin hem de erkeklerin öncelikle annelerine müracaat ettikleri ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin anne ve babalarına müracaat etmeleri, onların aynı zamanda kendilerine en yakın gördükleri ve sosyal destek aldıkları kişiler olduklarını göstermektedir. Benzer araştırmalarda elde edilen bulgular, erkeklerin kızlara oranla daha az destek aldıkları ve şiddet eğilimlerinin daha yüksek olduğu yönündedir. Sosyal destek bireyin gençlik döneminde, çevreye uyumunu, psikolojik iyiliğini, ilişkilerini sürdürebilmesini sağlayan temel ihtiyaçlarından biridir. Şiddetin önlenmesi çalışmalarında sosyal destek ve sosyal onay ihtiyacı konularının üzerinde durulması gereken önemli noktalar oldukları söylenebilir. Sonuç olarak sosyal destek, gençlerin şiddet eğilimlerini azalması yönünde etkiliyorsa, bu yönde aileleri bilinçlendirmek gerekmektedir.

Öğrencilerin okullarında kendilerini güvende hissetmediklerini belirttikleri ve güvende hissetme durumlarının okul türlerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun çakı-bıçak taşıması, okulu ya da okul çevresini güvenli görmemeleri, suça zemin hazırlayan bir durumdur. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık ½'sinin çakı ve bıçak taşıdığını belirttiği, çakı- bıçak taşıma nedenlerinin okul türlerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Öğrencilerin çakı-bıçak taşımasının nedenlerine yönelik görüşlerinin çoğunlukla “gösteriş olsun diye” ve “güvensiz ortam” olduğu görülmektedir. Öğrenme yalnızca belli durumlarda ve belirli bir çevre ile sınırlı kalmamakta, bireyler benzer durumlarda, benzer genelleştirmeler yaparak anlamsal bağlantılar kurmaktadır. Yani öğrenciler okulda gözlemledikleri davranışları,

yaşadıkları olumsuz duyguları genelleştirmekte ve farklı durum ve çevrelerde nasıl davranmaları gerektiği şeklinde uyarlayabilmektedirler. Ekranlarda, evde gözlenen, model alınan davranışlar, toplumsal yaşama aktarılmaktadır.

Katılımcıların izledikleri filmlerin karakterlerinden örnek aldığı davranışlar, “karakterlerin insanlara yardım etmesi” ve “arkadaşların her ortamda birbirlerine sahip çıkmaları” şeklindedir. Burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta, filmde yer alan kahramanların insanlara yardım ederken, kurtarıcı rolü üstlenirken de şiddet uygulamasıdır. Önemli sosyalizasyon araçlarından olan medya ve iletişim araçları, bireylere olaylar karşısında nasıl hareket etmeleri gerektiğine ilişkin roller sunarak algılarını, yorumlamalarını ve kavramalarını yönlendirerek, değer yargılarının yeniden üretiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Şiddet, filmler ve diziler aracılığı ile meşrulaştırılmakta, normalleştirilmekte, olumsuz davranışlar öğretilmektedir.

Katılımcıların ½'sinin şiddet uygulanan bir ortamda bulunduğu görülmektedirler. Bulgular her iki öğrenciden birinin bulunduğu ortamda şiddete tanık olduğunu gösterirken, şiddet en çok aile ve okul ortamında yaşanmaktadır. Evde en çok kardeşler arasında, sonra eşler arasında şiddet yaşandığı bilgisi yer almaktadır. Benzer araştırmalarda da evde en çok kardeşler arasında şiddet yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalar yalnızca şiddete doğrudan maruz kalma durumunda değil, tanık olunması durumunda da gençlerin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır. Ailede bireyin topluma adapte olması sağlanırken, doğru-yanlış, iyi-kötü gibi toplumsal değer yargıları aile süzgecinden geçtikten sonra kişinin bilincine yerleşmektedir. Sonuç olarak aile içinde yaşananlar, toplumsal yaşam için de işaret olarak düşünülebilir.

“Aile içinde ve okulda, istenmeyen bir davranışa verilen ceza” maddelerinde öğrenciler, “kızma” ve “yüksek sesle bağırma” ile cezalandırıldıklarını ifade etmektedirler. Genellikle sözel ceza verilmekte ve fiziksel ceza daha düşük oranda uygulanmaktadır. Katılımcıların en çok sözel şiddet türüne maruz kaldıkları bulgusu ile tutarlı bir sonuca ulaşılmıştır. Gençler, yetişkinlerin uyarmak amacıyla kızması ya da yüksek sesle bağırmasını şiddet olarak algılamaktadır. Her iki öğrenciden birisinin tehdit edildiği görülmektedir. Tehdit etmenin genellikle akranlar arasında ve aile tarafından, baskı kurmak, üstünlük sağlamak veya ikaz amaçlı uygulandığı düşünülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bir kavga gördüğünde kayıtsız kalmamakta, büyük çoğunluğu canının

sıkıldığını ifade etmektedir. Ceza, tehdit, çevresinde tanık olduğu şiddet içerikli davranışlar gencin şiddet algısını etkilemekte deneyim olmaktadır.

“Arkadaş ortamında gençlerin birbirlerine gösterdikleri davranışlar” maddesinde gençlerin en çok herhangi bir kusurla alay edildiğini gördükleri bulgusu yer almaktadır. Öğrencilerin şiddet türleri hakkında bilgi sahibi olmadığı, sözel şiddet kadar duygusal şiddete de maruz kaldıkları ortaya çıkmaktadır. Toplumumuzda ve dolayısıyla eğitim sistemimizde rekabet ön plandadır. Akran ilişkilerinde psikolojik üstünlük sağlamak, hükmetmek için bireyin zayıf yönlerinin sözel olarak dile getirilmesi sık rastlanan bir durumdur. Alay etmenin psikolojik ve fiziksel üstünlük sağlamanın bir yolu olduğu düşünülebilir. Arkadaşlar arasında alay etmenin yanı sıra, vurma, kavga, dayak atma gibi fiziksel şiddet unsurlarının oranının da yüksek olduğu görülmektedir.

Öğrenciler, topluca azarlandıklarında veya aşağılandıklarında, büyük çoğunluğunun kendi üzerine alınmaktadır. Öğrencilerin topluca azarlanma nedeniyle alınmaları, günlük hayatta grup halinde hareket etmeleri ve arkadaşlık bağlarının kuvvetli olmasından kaynaklanabileceğini düşündürmektedir. Grubu etkileyen olumsuzluklar, bireyi de etkilemektedir. Öğrenciler çoğunlukla, okul dışında aşağılanmadıklarını ve azarlanmadıklarını ifade etmişlerdir, ancak, her üç öğrenciden birinin aşağılanması ve/veya azarlanması azımsanacak bir oran değildir. Şiddet olgusunun, özellikle sözel şiddetin öğrencilerin okul içinde karşılaştıkları bir durum olduğu şeklinde de değerlendirilebilir. Azarlanma ve aşağılama en çok aile bireyleri ve okuldaki bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir.

Öğrencilerin, kamu görevlileri karşısında endişeye kapılmamaktadırlar. Okul yöneticileri, öğretmenler, polis, güvenlik ve sağlık görevlileri, kontrol ve denetimi zaman zaman görevlerinin bir parçası olarak yerine getirmektedirler. Okulda disiplini sağlamak için koyulan kurallar öğrenciler ve veliler tarafından baskı ve zorlama olarak algılanabilmektedir. Bu durum bazı öğrencilerde endişeye neden olabilmektedir ancak öğrencilerin büyük çoğunluğu kamu görevlilerinin kendisini endişelendirmediğini ifade ederken, en çok öğretmenlerini ardından da polisleri kendilerine yakın gördüklerini belirtmektedirler. Bu durum öğretmenlerin ya da polislerin, öğrencilerde şiddet ile ilgili bir çağrışım yapmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

Katılımcılar, “Kaybeden bir futbol takımının taraftarı olsanız sizi yenen takım oyuncularına dayak atılması hoşunuza gider mi?” sorusuna “hayır” cevabını vermişlerdir. Futbol vb. müsabakalarda, şiddet yaygın olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin müsabaka sonuçlarında şiddetin meydana gelmesini onaylamamaları oldukça olumlu değerlendirilmelidir. Benzer bir soru olan “Futbol, boks ya da güreş yapanlar birbirlerine ne kadar kızarsa müsabaka o kadar zevkli olur. Düşüncesine katılıyor musunuz?” sorusuna öğrencilerin büyük çoğunluğu “hayır” cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin, müsabakalarda şiddeti onaylamamalarına rağmen, 1/3’ünün müsabakalarda sözel şiddetten zevk alması, şiddetin toplumsal ifade şeklimize dönüşmesinin ipuçları olduğu düşünülebilir.

Öğrencilerin, çaresiz insanların hangi gerekçe ile olursa olsun öldürülmesine karşı olduğu tespit edilmiştir. İnsan öldürmek bütün toplumlarda ahlak dışı kabul edilen, dinen ve hukuken yasak olan bir eylemdir. Öğrencilerin bu konudaki algılarının yüksek olması umut vericidir.

Katılımcıların “erkek çocuklar dövüşmeyi öğrenmelidir” fikrine katılmadıkları çoğunluğun “hayır” cevabını verdiği görülmektedir. “Evet” cevabının verilmesi, erkek çocukların kendini savunmak amacıyla dövüş tekniklerini öğrenmesi gerektiğinin düşünülmesinden kaynaklanabilir, yani toplumsal yargılar nedeniyle böyle düşünmeleri söz konusu olabilir.

Öğrencilerin rüyalarında başkalarını hırpaladıklarını, rüyalarında şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Rüyalar, öğrencilerin günlük yaşamlarında şiddet içerikli olaylar, durumlar ile karşılaşmaları ve/veya şiddete maruz kalmalarının bilinçaltına yerleşmesi olarak değerlendirilebilir. Başta kitle iletişim araçları ve bilgisayar oyunları olmak üzere, günlük yaşamda şiddet içerikli pek çok kareye şahit olunmaktadır. Toplumun bilinçaltı özellikleri, ortak deneyimlere dayalıdır. Bilinçaltının dışı vurumu olan rüyalar bu ortak deneyimi içerecektir. Bu nedenle öğrencilerin rüyalarında şiddet unsurlarının yer aldığını belirtmeleri önemlidir.

Katılımcı öğrencilerin çoğunluğu (%49,5) komşularla sık sık gelip gittiklerini belirtmektedirler. Komşuluk ilişkileri toplumsal bağların varlığı, sosyal ilişkilerin sağlıklı yürütülüp yürütülmediği hakkında fikir vermektedir. Komşuluk ilişkileri aynı zamanda bireyin sosyal çevresinin bir parçasıdır. Öğrencilerin %50,5’i komşuluk ilişkilerinin iyi

olmadığı yönünde cevap vermiştir. Bu durum toplumsal çözümlenin işareti olarak değerlendirilebilir.

Öğrencilerin %84.2'si çevreye zarar vermeyi ve hoyratça kullanımı şiddet olarak algılamaktadır. Böyle bir sonuç öğrencilerin çevre bilincinin yüksek olduğunu düşündürmektedir. Şiddet söz konusu olduğunda gençlerin, insanlar arası ilişkilerinin yanı sıra, hayvanlar, çevre, maddi ve manevi kültürel değerlere karşı tutumlarının da göz önüne alınması gerekmektedir.

Katılımcı öğrencilerin okul başarı ortalama puanlarının 50-59 puan aralığında olduğu ve ortalamaların okul türlerine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırmalar okul başarısı, okul devamsızlığı, okulun kültürünün, şiddetin ortaya çıkışında etkili faktörler olduğunu göstermiştir. Okul başarısı ve şiddet eğilimi arasında negatif ilişkinin varlığı söz konusudur. Katılımcı öğrencilerin çoğunluğu, çevrelerindeki şiddete eğilimli kişilerin kültürlü olmadıklarını ya da şiddetin kültürle ilgili olmadığını düşünmektedirler. Katılımcı öğrenciler “Başarısız insanlar şiddete daha fazla eğilimlidir” görüşüne katılmaktadırlar. Başarısızlığın insanları öfkeliendiren, saldırganlaştırabilen, negatif yapan bir yönü olduğu kabul edilmektedir. Bu durum göz önüne alınarak, öğrencilerin şiddetin kaynağı olarak başarısızlığı gördüğü söylenebilir. Ancak kültür ve şiddet ilişkisini doğru şekilde algılanmadığı görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin büyük çoğunluğu çevrelerindeki şiddet eğilimi taşıyan çocukların mutlu bir yaşantısı olduğuna inanmamaktadırlar. Her üç öğrenciden biri ise şiddetin mutlu aile yaşantısı ile ilgili olmadığını düşünmektedir. Ancak çocuk teşvik edilir, sevgi görür, görüşlerine saygı duyulur, çocuğa nasıl davranılırsa, benzer davranışlar sergileyecektir. Sonuçta, ailenin tutumu, karakter formasyonunda ve kişiliğin gelişiminde son derece önemlidir.

“Katılımcıların şiddetin önlenmesine yönelik görüşleri” maddesinde ilk sırada ve yüksek oranda “aile eğitimi” bulunmaktadır. En çok ifade edilen diğer görüşlerin, “ahlaki değerler” ve “insan hakları eğitimi” olduğu görülmektedir. Cevaplar doğrultusunda öğrencilerin bu konuda aileleri sorumlu tuttuğu düşünülebilir. Temel eğitim ailede başlamakta, doğru-yanlış, iyi-kötü değer yargıları ve ahlaki değerler ailede öğrenilmekte ve pekiştirilmektedir. Çocuk önce ailesinde şiddeti görmekte ya da şiddete maruz kalmakta, sonra yine ailelerin kontrol edebileceği ortamlar olan kitle iletişim araçları ya

da akran gruplarında, sonra okul ve arkadaş gruplarında şiddeti yaşamakta ve/veya tanık olmaktadır.

Öğrencilerin okulda ders dışı etkinliklerin bazılarının yeterli olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Araştırmalarda, oyun ve spor ile saldırganlığın kontrol edilebileceği, yönünde bulgular yer almaktadır. Aynı zamanda toplumsal yapı, sporun organizasyonel yapısına benzediği için sportif faaliyetler içerisinde öğrenilen disiplin, fairplay gibi davranışların öğrencilerin toplumsal yaşama adapte olmasını sağlama bakımından önemli olduğu yönünde görüşler vardır.

Öğrencilerin %75'inin okul meclislerinde şiddet konusunun ele alınmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin şiddeti önlemek adına herhangi bir çalışma yapılmadığının farkında oldukları ve bu konuda eğitsel faaliyetler istedikleri tespit edilmiştir. Şiddet yaşamın doğasında var olan bir gerçektir. Şiddet olaylarını en aza indirmek, insanların bu konuda sorumlu davranmaları ve bilinç kazanmaları ile mümkün olabilir. Bu konuda eğitim en önemli disiplindir. Toplumdan topluma, amacı işlevi ve kapsamı değişen okul akran gruplarını bir araya getiren önemli bir toplumsallaşma aracıdır. Modern toplumlarda kreşte başlayan ve üniversiteye kadar devam eden uzun bir süreyi kapsayan okul çağı, toplumsal görevleri öğrenmesi ve yerine getirmesi için bireyi hazırlama işlevini görmektedir. Okulun öğretme işlevi yanında, eğitim işlevini aile ile birlikte üstlenmesi ve gençlere olumlu davranışlar kazandırması beklenmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen veriler ışığında, şu önerilerde bulunulabilir:

- Sosyoloji alanında, gençlerin şiddet algısı ve eğilimi konularında daha çok araştırma yapılmalı ve araştırmalar, bulguların yüzeysel kalmaması için nicel yöntemler nitel yöntemler ile desteklenerek gerçekleştirilmelidir. Elde edilen veriler doğrultusunda şiddeti önleyecek tedbirler alınmalıdır.
- Okullarda, disiplini sağlamak için uygulanan yöntemler gözden geçirilmeli, özellikle şiddeti önlemek için şiddet kullanmanın şiddeti kısır döngüye soktuğu, yaygınlaştırdığının bilincinde olunmalıdır.
- Şiddet sosyalizasyon sürecinde öğrenilmektedir, bu nedenle sosyalleşme sürecinde etkili olan aile, okul, akranlar, sosyal çevre ve dijital ortamlarda şiddet unsurlarının ortadan kaldırılması gerekmektedir.

- Okullarda en yaygın görülen şiddet türü sözel şiddettir ve şiddeti önlemek için kullanılan yöntemler diğer yandan şiddeti meşrulaştırmaktadır. Şiddet uygulayarak şiddeti önlemeye çalışmak yerine, olumlu davranışlar sergilenerek öğrencilere rol model olunması gerekmektedir.
- Aile, okul, medya, akran ve arkadaş grupları, sosyal çevre, şiddetin çeşitli biçimlerine maruz kalınan ve şiddetin bilgisinin öğrenildiği araç ve ortamlardır, bu ortamlarda olumlu davranışlar sergilenmeli, ailelere ve öğrencilere problem çözme becerileri ve doğru iletişim yöntemleri öğretilmelidir.
- Öncelikle anne ve babalar etkili iletişim yöntemleri, e güvenlik ve dijital okuryazarlık eğitimi almalıdır.
- Çocuklar küçük yaşlardan itibaren ekran başında kontrolsüz bir şekilde bırakılmamalı, aile büyükleri çocuğu yaşına ve gelişim seviyesine uygun, nitelikli programlar seçmelidir. Aileler izledikleri programlarda seçici olmalı çocukları ile birlikte izledikleri programı gözden geçirmelidir.
- Çocuklar ve gençler, eğitici bilgisayar oyunlarına, aktivitelerine yönlendirilmeli, e-güvenlik kurallarını öğrenmelidirler.
- Okullarda şiddet olaylarını önleyebilmek amacıyla etkin planlamalar yapılmalı, gençler ve aileler bilgilendirilmeli ve bu konuda görüşlerinden yararlanılmalıdır.
- Öğretmenler rehberliğinde gençlik merkezleri ile sportif, sanatsal, eğitsel ve kültürel faaliyetler düzenlenerek öğrencilerin zamanlarını etkin ve verimli bir şekilde değerlendirmeleri sağlanmalıdır. Öğrenci ve öğretmenleri, öğrenme ve öğretme amaçlı sosyal ağlarda bir araya getirecek projeler geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Abay, E., & Tuğlu, C. (2000). Şiddet ve Agresyonun Nörobiyoloğisi. *Klinik Psikiyatri*, 3(1), 21-26.
- Akbaş, E. (2020). *Türkiye’de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu*. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi. Ekim 5, 2022 tarihinde <http://www.cocukhaklarizleme.org> adresinden alındı
- Akınsel, G. (2018). 15-18 Yaş Arasındaki Ergenlerin Şiddet Eğilimleri Ve Dürtüselliklerinin Ebeveynlerin Sosyo-ekonomik ve Okur-yazarlık Düzeyi Arasındaki İlişki. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı. Şubat 5, 2022 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay> adresinden alındı
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırma Raporu*. Ankara: Tübitak.
- Aslan, K. (2001). Eğitimin Toplumsal Temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18-20.
- Avcı, Ö. H., & Yıldırım, İ. (2014). Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 157-168.
- Aytekin, G. (2022, Eylül 9). *Dijital Şiddetin Tezahürleri ve Siber Zorbalık*. Eylül 9, 2022 tarihinde Güvenliweb: <https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dijital-siddetin-tezahurleri-ve-siber-zorbalik> adresinden alındı
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Kullanılması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 199-209. Ağustos 3, 2021 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115558> adresinden alındı
- Bernett, W. (2005). Çocuklara Kötü Muamele. B. Sadock, & V. P. Sadock içinde, *Kaplan and Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry* (s. 3415-3417). Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins.
- Beşpınar, L., Beşpınar, F., & Arslan, H. (2020). Erkeklerin Deneyimleri Üzerinden Şiddetin KuŐaklararası Aktarımını Anlamak. İ. (. Kaptan içinde, *Kişisel Olan Politiktir* (s. 395-421). İstanbul: Nota Bene Yayınları.
- Bulut, M. (2010). *Sosyolojiye Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Büyüköztürk, Ő., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., & Demirel, F. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. (2022). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, S., & Yağcan, H. (2020). Şiddet Maruz Kalma Durumunun Şiddet Eğilimine Etkisinin İncelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(71), 4349-4359. doi:<http://dx.doi.org/10.26449/sss.2633>

- Çoker, E. (2019). En Güvenilen Meslekler. *İPSOS Mesleklere olan Güven*. İPSOS. 8 5, 2022 tarihinde <https://www.ipsos.com/tr-tr/en-guvenilen-meslekler> adresinden alındı
- Davli, D. (2018). Ergenlerde Algılanan Sosyal Destek ve Şiddet Eğilimi. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*. Ocak 22, 2022 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden alındı
- Dünya Sağlık Örgütü. (2006). *Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik bir Kılavuz*. Unicef. Şubat 14, 2020 tarihinde World Health Organization: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_tur.pdf adresinden alındı
- Erden, M., & Akman, Y. (2018). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Erdoğan, Y. (2019). Farklı Lise Türlerinde Öğrenim Görmekte Olan Öğrencilerin Şiddet Algısı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme: Kayseri’de Bir Saha Araştırması. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fromm, E. (1995). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. Öteki Yayınevi.
- Giddens, A., & Sutton, P. (2013). *Sosyoloji*. Cambridge: Polity Press.
- Gök, M. (2016). Kadına Yönelik Şiddetin Kuramsal Temelleri ve Çözüm Önerileri. *Turkish Studies*, 11(2), 451-472. doi:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9468>
- Gökçe, B. (1992). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: Savaş Yayıncılık.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., & Altıntaş, M. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(4), 112-117.
- Gündoğdu, R. (2017). Sosyalleşme ve Sosyalleşme Süreci. Mayıs 1, 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/315386774_SOSYALLESME_VE_SOSYALLESME_SURECI adresinden alındı
- Gündüz, M. Y. (2008). Türk Yazılı Kültüründe Komşuluk. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(25), 123-138. 9 20, 2022 tarihinde <http://www.esosder.org/> adresinden alındı
- İnci, R. (2020). Çalışan Kadınlarda Şiddet Algısı ve Bu Algıda Ekonomik Şiddetin Yeri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 189-206. doi:10.33712/mana.594761
- Kandemir, N. K., & Alıcı, B. (2022). Ekonomik Şiddetin Toplumsal Yansımalarına Türk Sinemasından Bakış. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 17(57), 365-385. doi:DOI: 10.14783/maruoneri.992522
- Karaşar, B., & Öğülmüş, S. (2016). Sosyal Onay İhtiyacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Analizi. *Ege Eğitim Dergisi*, 84-104.
- Kaya, A. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem.
- Kılıç, E. Z. (2012). Ergenlerde Şiddet Kullanımı: Bireysel ve Ailesel Etkenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 49, 260-265. doi:DOI: 10.4274/npa.y 6100
- Kılınç, M. (2014). Gençliğin Şiddet Algısı: Düzce İli Örneği. *Düzce Tarih ve Kültür*.

- Kırbaş, Ş., Taşmektepligil, Y., & Üstün, A. (2007). Ortaöğretimde Gençleri Şiddete Yönelten Nedenler ve Şiddeti Önlemede Sportif Aktivitelerin Rolünün İncelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4, 177-185.
- Koç, N. E. (2018). Şiddet İçerikli Dizilerin Popülarite Sebepleri. *e-Journal of New Media*, 2(1), 26-36. 8 22, 2022 tarihinde alındı
- Koçtaş, M. (1987). Sosyalleşme. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 329-330.
- Kösemihal, N. (1989). *Sosyoloji Tarihi*. İstanbul: Evrim Matbaacılık.
- Kurt, L. (2005). *Açıklamalı ve İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve Türk Ceza Kanunundaki Uygulaması*. Ankara: Seçkin Kitapevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2008). *Öğrencilerin Şiddet Algısı*. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Nair, G. (2019). Gençlik Şiddeti Konusunda Son On Yılda Ülkemizde Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Tematik Açısından Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1929-1945. doi:DOI:10.17755
- Neugebauer, R. (2000). Research on Intergenerational Transmission of Violence: The Next Generation. *Lancet*, 355(9210), 1116-1117. doi:10.1016/S0140-6736(00)02056-0
- Orhan, F., & Dağcı, A. (2015). Ergenlikte Dini Kimliğin İnşası: Sosyal Öğrenme Kuramı Açısından Bir Değerlendirme. *Gümüüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 4(7), 116-132.
- Orhon, G. (2014). *Yaratıcılık:Nörofizyolojik, Felsefi ve Eğitsel Temeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özbek, D. (2022). Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge. (İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi). (D. Özbek, Çev.) İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi. Aralık 25, 2022 tarihinde <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/352/ekutuphane> adresinden alındı
- Özgentürk, İ., Karğın, V., & Baltacı, H. (2012). Aile İçi Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(4), 55-67.
- Özgür, G., Yörükoğlu, G., & Arabacı, L. B. (2011). Lise Öğrencilerinin İddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 53-60.
- Özkalp, E. (2007). *Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Page, A. Z., & İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Polat, O. (2021). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı* (Cilt 2). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Riutort, P. (2015). *Sosyolojiye Giriş Dersleri*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- RTÜK Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı. (2022). *Gençlerin Medya Kullanımı ve Dijital Okuryazarlık Araştırması*. Ankara: Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK). Eylül 5, 2022 tarihinde https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Kamuoyu/genclerin_medya_kullanimi_ve_dijital_okuryazarlik_arastirmasi_.pdf adresinden alındı
- Sakız, G. (2013). Öğrenme Ortamlarında Öğrencilerin Öz-Yeterlik Algılarının Geliştirilmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-209.
- Seven, M., Özmen, A., Engin, A., & Kızılırmak, E. (2013). Öğrenme Ve Öğretme Teknikleri. M. Seven içinde, *Gelişim, Öğrenme, Öğrenme Kuramları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Solak, A. (2018). *Suç Mağdurları ve Sosyal Travmalar*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Strateji Daire Başkanlığı*. (2021, 9 5). 9 5, 2020 tarihinde T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü: <https://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=42> adresinden alındı
- Şahin, Ş., & Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 42-44.
- Şeker, S. E. (2014). Maslow'un İhtiyaçlar Piramiti. *YBS Ansiklopedi*, 1(1), 43-45. 9 6, 2022 tarihinde <https://ybsansiklopedi.com/wp-content/uploads/2014/10/15.Maslow%E2%80%99un-%C4%B0htiya%C3%A7lar-Piramiti.pdf> adresinden alındı
- Şiddet Sempozyumu*. (tarih yok). Şubat 14, 2020 tarihinde Türk Tabipler Birliği: <https://www.ttb.org.tr/835yddf> adresinden alındı
- Taylan, H. H. (2011). Televizyon Programlarında ki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lisesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı Doktora Tezi.
- Taylan, H. H. (2011). Televizyon Programlarında ki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı Doktora Tezi*. Konya: Ulusal Tez Merkezi. Ocak 1, 2021 tarihinde <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden alındı
- TBMM. Araştırması Komisyonu. (2007). *Türkiye'de Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerde ve Ceza ve İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve Hükümlü Çocuklarda Şiddet ve Bunu Etkileyen Etkenlerin Saptanması*. Araştırma Raporu, Ankara.
- TCK. (2012). *Ev İçi Şiddet*. Aralık 5, 2022 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı: <https://evicisiddet.adalet.gov.tr/> adresinden alındı
- Tunç, A. (2019). *Televizyonla Değişen Algılar, Sosyal Medyanın Yükselişi ve 10 Yıllık Medya Serüvenimiz*. Konda. Mayıs 2, 2020 tarihinde alındı
- TÜİK. (2020). *İstatistiklerle Gençlik*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu. Ağustos 14, 2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Genclik-2021-45634> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (tarih yok). Şubat 2, 2020 tarihinde Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

- Ünal, H., Çukur, C. Ş., & Özbayrak, C. (2010). *Aile Arkadaş Grupları ve Okulun Gençlerin Şiddet Davranışlarına Etkisinin Boylamsal Olarak Çalışılması*. TÜBİTAK. Muğla: TÜBİTAK.
- Vatandaş, S. (2020). Sosyalleşme ve Sosyalleşmenin Sosyal Medya Mecralarındaki Anlamsal ve İşlevsel Dönüşümü. *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 218-220. doi:DOI: 10.17680/erciyesiletisim.675531
- Wacquant, L. (2014). Simgesel İktidar ve Grup Oluşumu: Pierre Bourdieu'nün Sınıfı Yeniden Çerçevelemesi Üzerine . *Cogito*(76), 204-230.
- WHO. (2002). *Şiddet ve Sağlıkla İlgili Dünya Raporu*. Cenevre: Dünya Sağlık Örgütü.
- World Health Organization. (2002). *World Report on Violence and Health*. Geneva.
- Yavuzer, H. (2018). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2019). *Gençleri Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3), 131-150.
- Yıldız, Z. (2014). Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı Ve Din Öğretimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(33).
- Yılmaz, E., Ela, Y., & Karaca, F. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu Genel Tıp Dergisi*, 71-79.
- Yörük, S., Koçyiğit, M., & Turan, M. (2015). Dizi Film Ve Bilgisayar Oyunlarının Ortaöğretim Öğrencilerinin Şiddet Algısına Etkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 127-142.
- Yöyen, E. (2012). Yatan ve Poliklinikten Takip Edilen 1. Eksen Psikiyatrik Bozukluk Tanısı Almış Kişilerde Şiddet Davranışı ve Eğilimlerinin Karşılaştırılması. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. (2021). 08 10, 2021 tarihinde Ulusal Tez Merkezi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alındı

EK 1. ETİK KURUL ONAYI

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.11.2021-19634

T.C.
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-46409256-300-19634
Konu : Prof. Dr. Hüsamettin Erdem Hk.

08.11.2021

Sayın Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM
Öğretim Üyesi

Sosyal Öğrenme Kuramı Perspektifinden Orta Öğrenim Öğrencilerinin Şiddet Algılarının İncelenmesi isimli ekte başvuru evrakları verilen araştırma projesi çalışmasının Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM'in sorumluluğunda, Yardımcı Araştırmacı olarak Tayyibe GÖNÜL'ün katılımları ile yürütülmesi ile ilgili İnsan Araştırmaları Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuz 01.11.2021 tarihli 2021/10/20 sayılı kararımızda değerlendirilmiştir. İlgili çalışmanızda Üniversitemizin adının geçmemesi, Covid-19 virüsü nedeniyle Ülkemizde yaşanan salgın sürecinde salgın için alınan kararlara uyararak ve araştırmanın yapılacağı kurum ve kuruluşlardan idari izin alınarak çalışmanız şartı ile kurulumuzca uygun bulunmuştur.

Çalışmalarınızda başarılar diler gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Çağatay ÜNÜSAN
İnsan Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

Ek: Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM (22 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSCJLEB7JBelge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/kto-karatay-universitesi-ebys>

Adres: Akabe Mahallesi Alaaddin Kap Caddesi No:130 Karatay/Konya

Bilgi için: Celaleddin ÇIBIK Telefon:444 1251 Faks:0332 202 00 44

Unvanı: Sekreter e-Posta:rektorluk@karatay.edu.tr Web:www.karatay.edu.tr

Tel No: 444 1251-7258 Kep Adresi:ktokaratayuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 2. ANKET FORMU

ÖĞRENCİLERİN ŞİDDET ALGILARI (15-20 Yaş grubu)

Kişisel Bilgiler

Okul : .....
Yaş : .....
Cinsiyet : .....
Baba Mesleği : .....
Anne Mesleği : .....
İlçe : .....

2. Anne ve babanızın öğrenim durumu

	Anne	Baba
Okuryazar değil	( )	( )
Okuryazar	( )	( )
İlkokul mezunu	( )	( )
Ortaokul mezunu	( )	( )
Lise mezunu	( )	( )
Yüksek okul mezunu	( )	( )
Üniversite mezunu	( )	( )
Lisansüstü	( )	( )

3. Anne ve babanızın hâlen yapmakta olduğu işteki durumu

Anne	Baba
Ücretli ve maaşlı	( ) ( )
Yevmiyeli	( ) ( )
İşveren	( ) ( )
Kendi hesabına	( ) ( )
Ücretsiz aile işçisi	( ) ( )
Çalışmıyor	( ) ( )

4. Anne babanız beraber mi yaşıyor?

( ) Evet ( ) Hayır

5. **Bulduğunuz bölgede kaç yıldır yaşıyorsunuz?**

- 1 yıldır
 2 yıldır
 3 ve daha fazla

6. **Ailenizin toplam aylık geliri**

- 2000-4000 TL
 4000-6000 TL
 6000-8000 TL
 8000-10000 TL
 10000-15000 TL
 15000-20000 TL
 20000 TL ve üstü

7. **Şiddet deyince aşağıdakilerden hangileri aklınıza geliyor? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)**

- Sert davranma
 Tartaklanma
 Başkası tarafından yaralanma
 Kaba söz ve davranış
 Her türlü engelleme
 Özgürlükleri kısıtlama
 Baskı kurulması
 Küçük düşürülme
 Azarlanma
 Hakarete uğrama
 Küfür edilme
 Laf atılma
 Ağız dalaşı
 El şakası (Tekme, tokat, yumruk)
 Beden diliyle kötü tavır takınma
 Alay edilme
 Eksikliklerin yüze vurulması
 Hoşlanılmayan tarzda hitap edilme
 İğneleyici şekilde konuşma

- Manevi değerlere hakaret edilmesi
- Mala zarar verme
- Kişinin duygularını incitecek sözler ya da davranışlar
- Öğretmenimizin bizi küçük düşüren sözler söylemesi
- Öğretmenin kızması
- Öğretmenin tehdit etmesi
- Öğrencilerin tehdit etmesi
- Anne babanın tehdidi
- Diğer belirtiniz.....

8. Şiddetin en çok hangi ortamlarda olduğunu düşünüyorsunuz?

- Okul
- Sokak
- Aile
- Trafik
- Arkadaş çevresi
- Çevre

9. Dolaylı ya da doğrudan şiddete maruz kaldınız mı?

- Evet Hayır

Kaldıysanız, şiddet türlerinin hangisine uğradığınızı belirtiniz.....

10. Şiddete hangi ortamda maruz kaldınız? (Şiddet gördüyseniz)

- Okul
- Çevre
- Aile
- Arkadaş çevresi
- Trafik

11. Ailenizde aşağıdakilerden hangileri arasında şiddet yaşandı?

- Baba ile anne arasında
 Kardeşler arasında
 Baba ile çocuklar arasında
 Anne ile çocuklar arasında
 Diğer.....

12. Aşağıdaki şiddet türlerinden hangisini gördünüz?

- Sözel
 Duygusal
 Fiziksel
 Cinsel

13. Hiç şiddet uygulanan bir ortamda kaldınız mı?

- Evet Hayır
Kaldıysanız hangi ortamda belirtiniz.....

14. Hiç tehdit edildiniz mi?

- Evet Hayır

15. Aşağıdaki kişilerin hangilerinden şimdiye kadar şiddet gördünüz?

- Arkadaş
 Anne-Baba
 Akraba
 Öğretmen-yönetici
 Diğer belirtiniz.....

16. Şiddet görme sıklığınız

- Her gün görmekteyim
 Haftada en az bir kere şiddet görmekteyim
 Ayda en az bir kere şiddet görmekteyim
 Yılda en az bir kere şiddet görmekteyim

17. Aile içinde istenmeyen bir davranış gösterdiğinizde nasıl cezalandırılıyorsunuz?

- Yüksek sesle bağırma
- Dövülme
- Kızma
- Aşağılanma
- Kulak çekme
- Dayak atma
- Tuvalet ve banyoya kapatılma
- Odadan çıkmama
- Televizyon seyretmeme
- Diğer.....

18. Okulda, istenmeyen bir davranış gösterdiğinizde nasıl cezalandırılıyorsunuz?

- Yüksek sesle bağırma
- Dövülme
- Kızma
- Aşağılanma
- Kulak çekme
- Dayak atma
- Diğer belirtiniz.....

19. İki arkadaşınızı kavga ederken gördüğünüzde bu durumdan canınız sıkılır mı?

- Evet Hayır

20. Çevrenizde, arkadaş ortamında arkadaşlarınızın birbirine karşı aşağıdaki davranışlardan hangisini gerçekleştirdiğini gördünüz?

- Dayak atma
- Haraç kesme
- Kavga
- Vurma
- Tekme atma
- Herhangi bir kusurla alay etme

21. Aşağıdaki, şiddeti önlemeyle ilgili ifadeleri önem sırasına göre sıralayınız.

- Demokrasi eğitimi
- İnsan hakları eğitimi

- ( ) Ahlaki değerler
( ) Hukukî yaptırımlar
( ) İşsizliğin önlenmesi
( ) Aile eğitimi
( ) Diğer belirtiniz.....

22. Dolaylı da olsa trafikte Şiddete maruz kaldığınızı düşünüyör musunuz?

- ( ) Evet ( ) Hayır

23. Çevrenin hoyratça kullanılmasını doğaya karşı bir Şiddet olarak niteleyebilir misiniz?

- ( ) Evet ( ) Hayır

24. Topluca azarlandığınızda veya aŐaęılandıęınızda bunu kendi üzerinize almır mısınız?

- ( ) Evet ( ) Hayır

25. Okulun dışında azarlandığınız veya aŐaęılandıęınız olur mu?

- ( ) Evet ( ) Hayır

Cevabınız evet ise türünü belirtiniz.....

Kimler tarafından belirtiniz.....

26. Kamu görevlileri karşısında ürküntü veya endişeye kapılır mısınız?

- ( ) Evet ( ) Hayır

27. Kendinize anne ve babanızdan sonra en yakın gördüğünüz kamu görevlisi aşağıdakilerden hangisidir?

- ( ) Öğretmen ( ) Muhtar ( ) Doktor ( ) Polis ( ) Diğer

28. İzlediğiniz ve en çok beğendiğiniz üç tane yerli veya yabancı filmin adını belirtiniz.

.....

29. İzlediğiniz film kahramanlarından biri olma fırsatı size verilseydi kim olurduunuz? Nedenini belirtiniz.

.....

30. **Kaybeden bir futbol takımının taraftarı olsanız sizi yenen takım oyuncularına dayak atılması hoşunuza gider mi?**
( ) Evet ( ) Hayır
31. **“Futbol boks ya da güreş yapanlar birbirlerine ne kadar kızarsa müsabaka o kadar zevkli olur.” Düşüncesine katılıyor musunuz?**
( ) Evet ( ) Hayır
32. **Hangi gerekçeyle olursa olsun çaresiz insanların öldürülmelerini doğru bulur musunuz?**
( ) Evet ( ) Hayır
33. **Herhangi bir arkadaşınızla bir sorun yaşarsanız bu sorunda siz haklı olsanız nasıl bir tepki vermeyi arzu edersiniz?**
( ) Kavga ederim
( ) Küfür ederim
( ) Şikâyet ederim
( ) Susarım
( ) Bana sorun yaşatan arkadaşlara daha çok sorun yaratırım
( ) Kızdığımı belli etmem
34. **Herhangi bir öğretmenle bir sorun yaşarsanız bu sorunda siz haklı olsanız nasıl bir tepki vermeyi arzu edersiniz.**
( ) Öğretmene elimden geleni yaparım
( ) Küfür ederim
( ) Şikâyet ederim
( ) Susarım
( ) Öğretmene sorun yaratırım
( ) Kızdığımı belli etmem
35. **“Her erkek çocuk dövüşmesini öğrenmelidir.” Fikrine katılıyor musunuz?**
( ) Evet ( ) Hayır
36. **Arasıra da olsa rüyalarınızda başkalarının sizi hırpaladığını görür müsünüz?**
( ) Evet ( ) Hayır

37. Ara sıra da olsa rüyalarınızda başkalarını dövdüğünüzü görür müsünüz?
( ) Evet ( ) Hayır
38. Şiddetin kaynağını aşağıdakilerden hangisi olarak görüyorsunuz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)
( ) Anne ve babaların yanlış öğütleri
( ) Ailenin maddi durumunun zayıf oluşu
( ) Ailenin çocukları sevmemesi
( ) Televizyondaki film kahramanları gibi güçlü olma isteği
( ) Okulda örnek alınan kişiler
( ) Mahallede örnek alınan kişiler
( ) Çevrede şiddet için: “Yerine göre doğrudur.” denilmesi
( ) Toplumdaki insanlardan acımasız olanların daha çok saygı gördüğüne inanılması
39. Şiddete karşı duyarlılığınızı artırmaya yönelik olarak okulunuzda seminerler düzenlenmesini ister misiniz?
( ) Evet ( ) Hayır
40. Şiddete uğradığınızda ilk olarak nereye müracaat edersiniz?
( ) Anneme
( ) Babama
( ) Karakola
( ) Öğretmenime
( ) Okul müdürüne
( ) Arkadaşıma
41. Sevdiğiniz bir nesne veya varlık elinizden alındığında aşağıdaki tepkilerden hangisini verirsiniz?
( ) Ağlarım
( ) Şikâyet ederim
( ) Acımasızca saldırırım
( ) Hiçbir şey yapmam
42. Aşağıdakilerden hangilerini şiddetin kaynağı görüyorsunuz?
( ) Manevi değerlerdeki yozlaşma
( ) Aile içi eğitimin yetersizliği

- Okuldaki eğitimin yetersizliği
- Yeterince güvenliğin sağlanamaması
- Suç karşılığında verilen cezaların caydırıcı olmaması
- Göç
- Diğer belirtiniz.....

43. Çevrenizdeki çocuklardan şiddet eğilimi taşıyanların mutlu bir aile yaşantısı olduğuna inanıyor musunuz?

- Evet
- Hayır
- Şiddetin mutlulukla ilgisi olduğunu düşünmüyorum

44. Öfkelendiğinizde aşağıdakilerden hangilerini yaparsınız?

- Saldırım.
- Kendi içime kapanırım.
- Öfkemi belli etmemeye çalışırım.
- Ağlarım.
- Şikâyet ederim.
- Diğer belirtiniz.....

45. Okulunuza giderken veya mahallenizde yanınızda çakı-bıçak vb. taşıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

46. 45. soruya cevabınız evet ise taşıma nedeniniz aşağıdakilerden hangileridir?

- Güvensiz bir ortam olduğu için
- Gösteriş olsun diye
- Filmlerdeki insanları örnek aldığım için
- Karizma sağladığı için
- Diğer belirtiniz.....

47. Size göre okullarda aşağıdaki ders dışı etkinliklerden hangileri yeterli düzeydedir?

- Spor aktiviteleri

- Sanat ve kültürel faaliyetler
- Gezi programları
- Sosyal etkinlikler
- Diğer .....

48. **Okulunuzda kendinizi güvende hissediyor musunuz?**

- Evet
- Hayır

49. **Sizce aşağıdaki ifadelerden hangileri gençlerin şiddete yönelmesinin nedenidir?**

- Statü kazanma
- Saygı görme isteği
- Şiddete maruz kalma
- Kendini kanıtlama duygusu

50. **Sorunlarınızı çözmede kimden yardım alırsınız?**

- Ailemden
- Kendim çözerim
- Arkadaşımdan
- Öğretmenlerimden

51. **Komşularla ilgili ifadelerden hangilerine katıldığınızı belirtiniz?**

- Komşularımızla sık sık gelip gideriz.
- Komşuluk bağlarımız iyi değildir.
- En yakın komşumuzla dargınız.
- Komşumuzun çocuğuyla oynamama annem babam izin vermez.

52. **Çevrenizde şiddete eğilimli kişiler varsa bu kişilerin kültürlü olduklarını söyleyebilir misiniz?**

- Evet
- Hayır
- Şiddet kültürle ilgili bir olay değildir.

53. **İzlediğiniz filmlerdeki karakterlerin, size göre yaşça büyük olan insanların hangi davranışlarını örnek aldığınızı belirtiniz.**

- İnsanlara iyilik etmesini

- Güçsüzlere el kaldırmamasını
- Yerine göre şiddeti kullanıp adaleti sağlamasını
- Yenilmez oluşunu
- Giyinişini
- Saç vb. modellerini
- Arkadaşlıklarını
- Arkadaşların birbirine her ortamda sahip çıkmalarını

54. **Hâlen devam ettiğiniz sınıfta ortalama başarınız nedir?**

- 0-49 arası
- 50-59 arası
- 60- 74
- 75-100

55. **Başarısız insanların şiddete daha eğilimli olduğu düşüncesine katılır mısınız?**

- Evet
- Hayır

56. **Okul meclislerinde şiddet konusu ele alınıyor mu?**

- Evet
- Hayır

57. **Sizce toplumdaki şiddetin kaynağı neler olabilir? Düşüncelerinizi**

yazınız.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Anket Bitmiştir Teşekkür Ederiz.